

103

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΤΖΕΜΑΪΛΑ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ
ΤΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ (ΚΑΤΩ ΤΖΟΥΜΑΓΙΑΣ)
ΝΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

204

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1938 οἱ φίλοι Πάνος Πιέρρος καὶ Δ. Λιανόπουλος, δημοσιογράφοι, εἶχον τὴν καλωσύνην νὰ ζητήσουν καὶ τὴν ἰδικήν μου συνεργασίαν διὰ τὸ ἐκδοθησόμενον ὑπ' αὐτῶν «Σερραϊκὸν Ἡμερολόγιον» τοῦ ἔτους 1939, μὲ θέμα τὴν γενέτειράν μου Ἡράκλειαν.

Περιορίσθην τότε, λόγῳ τῶν περιορισμένων χρονικῶν ὁρίων ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ παραδώσω τὴν συνεργασίαν μου, εἰς μίαν συντομωτάτην ἔκθεσιν τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς ἀγαπητῆς γενετέρας μου, ἢ ὁποία ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς σελ. 85-87 τοῦ Ἡμερολογίου.

Εἰς τὸ δημοσίευμα ἐκεῖνο ἀνέφερον συνοπτικῶς τὰ περὶ τῆς μετονομασίας τῆς Κάτω Τζουμαγιάς, εἰς Ἡράκλειαν, τῆς προελεύσεως καὶ καταγωγῆς τῶν κατοίκων της, τῶν ἐπαγγελματικῶν ἀσχολιῶν καὶ τοῦ ἔθνικοῦ των φρονήματος.

Ἐνέφερον ἐπίσης περὶ τῆς κατερειπώσεως καὶ τῆς ἐκ θεμελίων ὀλοκληρωτικῆς καταστροφῆς τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν εἰσβολὴν των εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν τὸ 1916-1918, περὶ τῆς ἀπαγωγῆς ὄλων τῶν κατοίκων της ὡς ὁμήρων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας καὶ τὰς βουλγαροκρατουμένας τότε παραδουναβίους σερβικὰς πόλεις, Ποζάροβιτς καὶ Πέτροβιτς καὶ ἄλλας βουλγαρικὰς πόλεις, περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν διασωθέντων ἐκ τῆς ὁμηρείας αὐτῆς εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου καὶ περὶ τῆς ἀνεγέρσεως ὑπὸ τοῦ κράτους τῶν κατοικιῶν αὐτῆς.

Εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν διαλαμβάνονται ὅλα τὰ ἀνωτέρω, γίνεται δὲ λόγος καὶ περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς ἀγορᾶς, ἢ ὁποία εἶχε βραδύνει λόγῳ ἀσυμφωνίας τῶν ἐπαγγελματιῶν περὶ τὴν διανομὴν τῶν οἰκοπέδων. Τὰ γεγονότα ἐκθέτω ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ χρονολογικῶς καὶ νομοθετικῶς, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἠσυχολήθην μὲ αὐτὰ ἐνεργῶς, ὡς πρόεδρος τῆς κατὰ τὸ 1927 πρὸς τοῦτο ἰδρυθείσης «Ἐνώσεως Τζουμαγιωτῶν» ἐν Σέρραις καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ἀνοικοδομήσεως Ἡρακλείας ὡς δικηγόρος καὶ πολιτευτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἀρκετὰ σχετικὰ ἐπίσημα ἔγγραφα διεφυλάχθησαν εἰς τὸ διασωθὲν ἐκ τῶν πολεμικῶν γεγονότων προσωπικόν μου ἀρχεῖον.

Τέλος εκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου πρὸς τὸν διακεκριμένον Σερραῖον κ. Πέτρον Πένναν, πρόεδρον τῆς «΄Ιστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς ΄Εταιρείας Σερρῶν - Μελενίκου», διὰ τὴν πολύτιμον βοήθειαν ἐκ μέρους του κατὰ τὴν συγγραφὴν τῆς παρούσης.

Παραδίδων εἰς τὴν δημοσιότητα τὴν ἐργασίαν μου αὐτήν, παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας καὶ ἐλλείψεις της, ἐλπίζω ὅτι παρέχω πολύτιμα στοιχεῖα εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἀσχοληθῇ ἐνδελεχέστερον μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ΄Ηρακλείας.

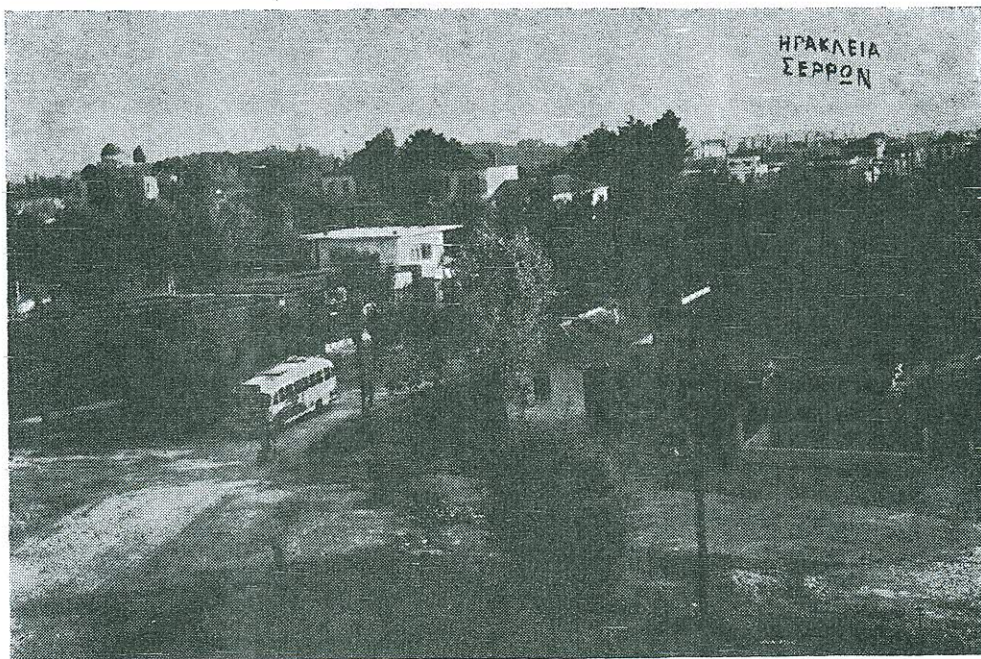
Ἀθήναι, 20 Μαΐου 1973

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΖΕΜΑΤΛΑΣ

Η ΗΡΑΚΛΕΙΑ

Ἡ Ἡράκλεια (Κάτω Τζουμαγιά) κεῖται εἰς τὸν νομὸν Σερρών, εἰς τὸ κέντρον ἐπιπέδου καὶ ὀμαλῆς πεδιάδος, ἐν τῷ μέσῳ πολλῶν μικροτέρων συνοικισμῶν—ὅπως τὸ Ποντισμένον, ἡ Κοίμησις, τὸ Ψωμοτόπι, τὸ Δασοχώριον, τὰ Χρυσοχώραφα—εἰς ἡμίωρον ἀπόστασιν ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος, 30 περίπου χιλιόμετρα δυτικῶς τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν καὶ 20 χιλιόμετρα νοτιοδυτικῶς τοῦ Σιδηροκάστρου.

Ἡ Κάτω Τζουμαγιά μετωνομάσθη εἰς Ἡράκλειαν διὰ τοῦ ἀπὸ 9/2/

Ἡ σημερινὴ Ἡράκλεια.

1926 Δ/τος (Φ.Ε.Κ. Α'—55/1926), ἡ δ' ἀναγνώρισίς της εἰς δῆμον ἐγένετο διὰ τοῦ Ν. Δ. 107/1946 (Φ.Ε.Κ. Α' 290/1946).

Τὸ νέον ὄνομά της τὸ ἔλαβεν ἡ πόλις πρὸς ὑπόμνησιν τῆς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς χώρας τῶν Σιντῶν ἀκμαζούσης ἀρχαίας πόλεως Ἡρακλείας, ἡ ὁποία πρὸς διάκρισιν ἀπὸ ἄλλας πόλεις μὲ τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν, ὅπως π. χ. Ἡράκλεια ἡ Ποντικὴ ἢ Ἡράκλεια ἡ Λυγκιστικὴ, ἐκαλεῖτο «Ἡράκλεια ἡ Σιντικὴ» καὶ «Ἡράκλεια ἡ ἐπὶ Στρυμόνι»¹.

1. Ἡ Σιντικὴ ἔκειτο μεταξὺ Παρορρηλίας ἀπὸ βορρᾶ καὶ Παιονίας ἀπὸ νότου ἐκτεινομένη ἐκείθεν τοῦ Στρυμόνος. Εἰς αὐτὴν κατῴκει τὸ ἀρχαῖον φύλον τῶν Σιντῶν.

Ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο ἡ Ἡράκλεια ἢ Σιντική, δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Διὰ τὴν θέσιν τῆς σπουδαίας καὶ μεγάλης αὐτῆς πόλεως τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας ὑπάρχουν τόσαι διαφωνίαι μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν συγγραφέων, ὥστε κάθε σχετικὴ συζήτησις μᾶλλον συσκοτίζει παρά διαφωτίζει τὸ πρόβλημα.

Ἄλλοι τὴν τοποθετοῦν εἰς τὸ Μελένικον ¹, ἄλλοι εἰς τὸ Σιδηρόκαστρον ἢ ὀλίγον βορειότερον αὐτοῦ, π. χ. εἰς τὴν θέσιν ὅπου τὸ σημερινὸν Νέον Πετρίτσι ², ἄλλοι εἰς τὴν περιοχὴν Ζερβοχωρίου, εἰς τὰ ὄρια Σιντικῆς καὶ Βισαλτίας, παρερμηνεύοντες σχετικὸν χωρίον τοῦ Στράβωνος ³, ἄλλοι δὲ νοτιώτερον τῆς Πρασιάδος Λίμνης—ἀν ὡς τοιαύτην παραδεχθῶμεν τὴν λίμνην τοῦ Μπουτκόβου. Τέλος ὁ Β. Κολοκοτρώνης ⁴ τὴν τοποθετεῖ εἰς τὴν θέσιν τῆς Κάτω Τζουμαγιᾶς, δηλαδὴ τῆς σημερινῆς Ἡρακλείας.

Ἐπικρατεστέρα εἶναι ἡ ἀποψις κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἡράκλεια ἢ Σιντικὴ πρέπει νὰ τοποθετηθῇ εἰς πόλισμα τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Κερκίνη (Μπέλες), παρά τὸ σημερινὸν Νέον Πετρίτσι. Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς συνηγοροῦν πολλὰ στοιχεῖα. Πρῶτον, μία τόσον μεγάλη πόλις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνεγερθῇ εἰς τὸ μέσον μιᾶς τελείως ἐπιπέδου πεδιάδος, ἔρμαιος ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐνὸς ποταμοῦ ὀρητικοῦ καὶ ἀτιθάσου, ὡς ὁ Στρυμών. Τὸ γεγονός ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη, παρά τὰ σοβαρὰ ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα, ἡ περιοχὴ ἢ κάτω τοῦ Μπέλες εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς συχνὰς πλημμύρας, αἱ ὁποῖαι κατὰ περιόδους τὴν καθιστοῦν ἀδιάβατον, συνηγορεῖ σοβαρῶς ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὅτι ἡ ἀρχαία Ἡράκλεια ἔπρεπε νὰ ἦτο εἰς θέσιν πλησίον μὲν τοῦ Στρυμόνος, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ἀπειλὰς του.

Δεύτερον, εἰς τὸν χῶρον ὅπου ἡ σημερινὴ Ἡράκλεια, ἡ σκαπάνη οὐδὲν μνημεῖον ὑποδηλοῦν τὴν ὑπαρξιν ἀρχαίου πολισματος ἀνευρέθη, παρά τὴν ἐκ βάρθρων ἀνοικοδόμησιν αὐτῆς λόγῳ τῆς ὀλοκληρωτικῆς τῆς καταστροφῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸ 1913.

Τρίτον, ἡ θέσις ὅπου τὸ Νέον Πετρίτσι, εἶναι ἀπολύτως σύμφωνος πρὸς τὰς προϋποθέσεις ἀσφαλείας, στρατιωτικῆς καὶ συγκοινωνιακῆς, καὶ

1. Α. Πολυζωίδου, Γεωγραφικά. Ἀθήναι 1859, τ. Α', σ. 136.

2. Δ. Δημητσοῦ, Γεωγραφία Μακεδονίας, σελ. 555, 683. Γ. Χατζηκουριακοῦ, Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν, ἔκδ. Β', Θεσσαλονίκη 1962.

3. Στράβων ΖC 331 ἀπόσπ. 36 ἐπιτ. Βατικανοῦ. «Ὑπὲρ δὲ τῆς Ἀμφιπόλεως Βισάλτσι καὶ μέχρι πόλεως Ἡρακλείας, ἔχοντες αὐλῶνα εὐκαρπον, ὃν διαρρεῖ ὁ Στρυμών Ἐπὶ δὲ ἄρωτους ἰόνει ἀπὸ Ἡρακλείας καὶ τὰ στενὰ δι' ὧν ὁ Στρυμών φέρεται, δεξιὸν ἔχοντι τὸν ποταμὸν ἐκ μὲν τῶν εὐωνύμων ἐστὶν ἡ Παιονία καὶ τὰ περὶ τὸν Δόβηρον καὶ τὴν Ῥοδόπην καὶ τὸν Αἶμον ὄρος, ἐν δεξιᾷ δὲ τὰ περὶ τὸν Αἶμον. Ἐντὸς δὲ τοῦ Στρυμόνος πρὸς αὐτῷ μὲ τῷ ποταμῷ ἡ Σκοτοῦσα ἐστὶ . . .».

4. Β. Κολοκοτρώνη, Μελέτη περὶ ἐξελληνισμοῦ ξένων τοπωνυμιῶν. Ἀθήναι 1925, σελ. 24.

ἀναπτύξεως μιᾶς πόλεως, ἄνευ κινδύνων πλημμυρῶν καὶ ἄλλων δυσμενῶν περιστάσεων. Ὅτι εἰς τὴν θέσιν τοῦ Νέου Πετριτίου ὑπῆρχεν ἀρχαῖον πόλισμα, εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένον. Θεμέλια ἀρχαίου τείχους εἰς τὴν παραποτάμιον θέσιν «Λόζια», τάφοι ἀρχαῖοι ἐξ ὀπτοπλίνθων, ἀνεύρεσις πηλίνου ἀγαλματίου, συνεχῆς ἀνεύρεσις ἀρχαίων νομισμάτων εἰς τοὺς πλησιοχώρους κήπους, ἡ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀνεύρεσις ἀρχαίας μαρμαρίνης κολώνας κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν διὰ τὴν κατασκευὴν ὑδραγωγείου κατὰ ἐξηκριβωμένης μαρτυρίας ἐπιζώντων κατοίκων τοῦ Νέου Πετριτίου¹ συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὅτι ἡ Ἡράκλεια ἢ Σιντικὴ πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ ἐκεῖ πλησίον καὶ ὄχι εἰς τὴν πεδιάδα.

Ἄν καὶ τὰ ὄρια τῆς Σιντικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται καὶ αἱ πόλεις Πέτρα (τὸ παλαιὸν Πετρίτσι), Τρίστωλος, Παρθικόπολις, Σίντια κ.ἄ., εἶναι ἀκαθόριστα, ταῦτα ἀσφαλῶς ἐκτείνονται πολὺ πέραν τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Κερκίνη. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ πρὸς βορρᾶν τῆς Κερκίνης τοποθέτησις τῆς Ἡρακλείας τῆς Σιντικῆς θὰ ἦτο σφαλερὰ, ἀφοῦ οὐδέποτε τὰ πάντοτε ρευστὰ ὄρια τῆς Βισαλτίας ἔφθασαν μέχρι τῶν ὑπωρειῶν αὐτοῦ.

Ἡ Ἡράκλεια ἢ Σιντικὴ ἐκτίσθη κατὰ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον, ὑπὸ τοῦ Ἀμύντου τοῦ υἱοῦ τοῦ Φιλίππου², πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ ὁποίου ἀπόγονοι ἐθεωροῦντο οἱ βασιλεῖς τῆς Ἡρακλείας, εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ Στρυμόνος, μέχρι τοῦ ὁποίου ἐξετείνοντο τότε τὰ ὄρια τῆς Μακεδονίας³.

Ἐπὶ τῶν Ἀντιγονιδῶν, τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἡ Ἡράκλεια ἀπέβη πρωτεύουσα τῆς Σιντικῆς καὶ ἔδρα τῆς ἐπαρχίας Παιονίας.

Ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων ἡ Ἡράκλεια κηρυχθεῖσα ἐλευθέρα, ὑπῆ-

1. Γεωργίου Λιάου, Τὸ Νέον Πετρίτσι καὶ ἡ ἱστορία του. «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» τόμ. 2 (1957), σελ. 211. «Τὸ Νέον Πετρίτσι φαίνεται ὅτι εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ χώρου ὅπου καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε πόλισμα. Ἰχνη ἀρχαίου τείχους, ὡς καὶ τάφοι ἐξ ὀπτοπλίνθων, τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν, κατὰ τὰς ἀφηγήσεις ἐπιζώντων, δὲν ἀφίνουσι ἀμφιβολίαν περὶ αὐτοῦ. Ὁ ἔτι καὶ σήμερον ζῶν ἱερεὺς Παπαηλίας διηγεῖται ὅτι ὁ ἴδιος κατὰ τὸ ἔτος 1912 ἀνεῦρεν ἐντὸς μικροῦ ποταμοῦ, τοῦ διασχίζοντος ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον τὴν πολίχνην, ἀρχαῖα νομίσματα καὶ πηλίνον ἀγαλματίον παριστῶν προτομὴν κόρης, τὰ ὁποῖα δυστυχῶς κατεστράφησαν».

2. Στέφ. Βυζαντίου εἰς τὴν λέξιν «Ἡράκλεια. κ. γ. Μακεδονίας, Ἀμύντου τοῦ Φιλίππου κτίσμα. Τὸ ἔθνικόν Ἡρακλείας καὶ Ἡρακλειώτης καὶ Ἡρακλειώτης».

3. Διόδωρος, 31, 32. «Τὴν δὲ χώραν ὅλην δεῖλον εἰς τέσσαρα μέρη, ὧν πρῶτον τὸ μεταξὺ Νέστου ποταμοῦ καὶ Στρυμόνος καὶ τὰ πρὸς Ἀνατολήν τοῦ Νέστου ἐρύματα καὶ πρὸς Ἀβδηρὰν καὶ Μαρώνηαν καὶ Αἴνου πόλεις πρὸς δυσμὰς δὲ τοῦ Στρυμόνος Βισαλτία πᾶσα μετὰ τῆς ἐν τῇ Σιντικῇ Ἡρακλείας». Τ. Λίβιος 45, 29, 5.

χθῆ εἰς τὸ τέταρτον τμήμα τῆς Μακεδονίας. Φαίνεται ὅτι ἡ πόλις ὑφίστατο μέχρι τὸν Ι' αἰῶνα, καθ' ὅσον ἀναφέρεται ὑπὸ μὲν τοῦ Ἱεροκλέους¹, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἱεράκλεια Στρώμμον, ὡς μία τῶν 32 πόλεων τοῦ πρώτου τμήματος τῆς Μακεδονίας, ὑπὸ δὲ τοῦ Κ. Πορφυρογεννήτου ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ροδόπης, τῆς ὁποίας ἀριθμεῖ 7 πόλεις. Τῆς Ἱερακλείας σώζονται χαλκᾶ νομίσματα τῶν Ρωμαϊκῶν Αὐτοκρατορικῶν χρόνων, φέροντα τὰς παραστάσεις: ἔμπροσθεν μὲν τὴν ἐπιγραφὴν «Ἱερακλεώτην» καὶ ἀσπίδα μακεδονικὴν ἢ ἵππον ἐλεύθερον, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης πλευρᾶς «ἐπὶ Στρυμόνι» μετὰ ροπάλου ἢ «Ἱερακλεώτην» ἐντὸς στεφάνου ἐκ δάφνης².

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΑΓΙΩΤΩΝ. ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟΝ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΙΔΙΩΜΑ ΑΥΤΩΝ

Τὸ πλεῖστον, ἂν μὴ τὸ σύνολον, τῶν προγόνων τῶν σημερινῶν Τζουμαγιωτῶν ἔλκει τὴν καταγωγὴν του ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας φυγάδας ἐκ τῶν χωρίων τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Γράμμου, ἐπὶ Ἁλῆ Πασᾶ (1790-1820) καὶ ἐνωρίτερον³, Βοβοῦσα (Μπούσιῶται ἀποκαλούμενοι), Ἀβδέλα (Ἀβδελιάτοι), Νέβεσκα (Νεβεστιάνοι), νῦν Νυμφαῖον, παρὰ τὸ ὄρος Βίτσι, Γράμοστα (Γραμαστιάνοι), Βλαχολεῖβαδον (Λειβαδιανοί), Κοκινόπλο, Μοσχόπολι κ. ἄ., ὅπου, ὡς γνωστόν, ὠμίλουν καὶ ὁμιλοῦν ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὴν κουτσοβλαχικὴν. Τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῶν κουτσοβλάχων, κυρίως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς λατινογενοῦς γλώσσης των, εἶναι παλαιὸν καὶ ἔχει τὰς ρίζας του εἰς τοὺς χρόνους τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καταλύσεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν κατοίκων του εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἶναι γλωσσικὸν καὶ οὐδόλως ἐθνολογικόν, ὡς τοιοῦτον δὲ ἔπρεπε νὰ τύχη τῆς ἐρεῦνης κυρίως τῶν γλωσσολόγων. Διότι οἱ Κουτσοβλαχοὶ εἶναι αὐτόχθονες κάτοικοι τῶν σημερινῶν περιοχῶν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὑποστάντες εἰς μικρότερον, συγκριτικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, βαθμὸν τὴν ἐκ τῆς ἐπιμειξίας ἀλλοίωσιν τοῦ γένους αὐτῶν, καὶ λόγῳ συνθηκῶν καὶ λόγῳ αὐστηρῶν ἐνδοφυλετικῶν ἀρχῶν⁴.

¹ Ὄταν ἐπερατώθησαν αἱ κατακτήσεις τῆς Ρώμης εἰς τὴν Χερσόνησον

1. Ἱε ρ ο κ λ έ ο υ ς, Συνεκδ. 639. 9 — Κ. Π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ ο ς, «Περὶ θεμάτων» II, 47, 6.

2. Η Ε Α Δ — Σ β ο ρ ώ ν ο υ, Ἱστορία τῶν νομισμάτων, τόμ. Α', σελ. 311—Δ α μ π ρ ό π ρ ο υ λ ο ς, Νομίσματα Μακεδονίας, 12—Γ. Χ α τ ζ η κ υ ρ ι α κ ο ὺ, ἐνθ. ἀν.—Γ. Κ α φ τ α ν τ ζ ῆ, Ἱστορία τῶν Σεργῶν, τόμ. Α', σελ. 462, ἀρ. 130.

3. Π έ τ ρ ο υ Θ. Π έ ν ν α, Ἱστορία τῶν Σεργῶν, β' ἔκδοσις. Ἀθήναι 1966, σελ. 101.

4. Τ η λ. Μ. Κ α τ σ ο υ γ ι ά ν ν η, Περὶ τῶν Βλάχων τῶν Ἑλληνικῶν Χωρῶν. Α'. Συμβολὴ εἰς τὴν ἐρευναν τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων, Θεσσα-

τοῦ Αἴμου, ἡ ἐκλατίνισις τῶν διαλέκτων τῶν διαφόρων ὑποδούλων λαῶν εἶχεν ἤδη ἀρκούντως προχωρήσει. Ἄλλὰ καὶ ὅταν τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους διεμορφώθη εἰς Βυζαντινόν, ἡ ἐκλατίνισις τῆς γλώσσης τῶν ὑπηκόων δὲν ἀνεστάλη, καθ' ὅτι ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἐξηκολούθει μέχρι τοῦ Ἡρακλείου νὰ εἶναι ἡ λατινική. Οἱ πληθυσμοὶ τῆς Ἰλλυρίας, οἱ Κουτσόβλαχοι αὐτῆς, καθὼς καὶ τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου, συνταυτίσαντες τὴν τύχην των μὲ τὰς τύχας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, παρέμειναν μέχρι τέλους τῆς Αὐτοκρατορίας ἐντὸς τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Οἱ Κουτσόβλαχοι κατώρθωσαν νὰ ἀποφύγουν τὸν ἐξισλαμισμὸν καὶ νὰ διαβίωσун ὑπὸ συνθήκας ποιᾶς τιнос ἡμιανεξαρτησίας εἰς τὰς ὄρεινὰς διαμονὰς των. Διετήρησαν δὲ ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην τὰς ἐκ τοῦ Βυζαντίου κληροδοτηθεῖσας παραδόσεις καὶ τὰ ἰδανικὰ τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ὁποίων στερεῶς ἐχόμενοι συνέβαλον σπουδαίως εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ Γένους κατὰ τοὺς ζοφεροὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Ἡ πηγαία καὶ φανατικὴ ἑλληνικὴ συνείδησις αὐτῶν τῶν Κουτσοβλάχων συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν τυχῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, κυρίως ὅμως ἐπὶ τουρκοκρατίας¹.

Σὺν τῷ χρόνῳ ἐδημιουργήθη καὶ πολυπληθὴς ἀστικὴ τάξις, εἰς τὴν ὁποίαν κυρίως ἐβασίσθη καὶ ἀνεπτύχθη ὁ θεσμὸς τῶν κοινοτήτων ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ὁ ρόλος, τὸν ὁποῖον διεδραμάτισαν αἱ ὄρειναι Ἑλληνοβλαχικαὶ ἀστικαὶ κοινότητες, ὑπῆρξε πολὺ σπουδαιότερος ἀπὸ τὸν ὅχι ἀσήμαντον τῆς τάξεως τῶν κτηνοτρόφων. Σπουδαία ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῶν κουτσοβλαχικῶν πληθυσμῶν εἰς τὸν τομέα τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ κατακτητοῦ Τούρκου. Ἀπὸ τοὺς ποιμένας τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Γράμμου καὶ τῶν Πιερίων, τῶν Τζουμέρκων καὶ τῶν Ἀγρᾶφων προῆλθον οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὰς οὐσιωδεστέρας ἐμπειροπολέμους δυνάμεις ἀντιστάσεως τοῦ Ἔθνους ἀπὸ τοὺς πρώτους ἤδη αἰῶνας τῆς τουρκοκρατίας μέχρι τοῦ 1821. Ὅλαι αἱ τάξεις τῶν ἀγνῶν ἐκείνων πατριωτῶν ἐμπορούμεναι ὑπὸ τῶν αὐτῶν παραδόσεων καὶ ἰδεωδῶν ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους, προσέφερον τὸ πᾶν εἰς τὸν Ἀγῶνα. Ἀπὸ τοὺς κόλπους αὐτῆς τῆς κοινωνίας προῆλθον ἐνθουσιώδεις ἐθνικοὶ κήρυκες καὶ ἀγωνισταί, ὅπως ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς, πολλὰ μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, πολλοὶ καπεταναῖοι καὶ πλήθος ἀπλῶν πολεμιστῶν τοῦ '21. Εὐεργετικὴ ἐπί-

λονική 1964, σελ. 14.—Εὐαγγέλου Ἀβέρωφ, Ἡ πολιτικὴ πλευρὰ τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος. Ἀθῆναι, 1948.—Ἀντωνίου Κεραμοπούλου, Τί εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι. Ἀθῆναι 1939.—Πέτρου Πέννα, ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 234, 236 κ. ἐ.—Μιχ. Χρυσόχοου, Βλάχοι καὶ Κουτσοβλάχοι. Ἀθῆναι 1909. Ἐκδοσις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

1. Τηλ. Μ. Κατσουγιάννη, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 55—60.

σης υπήρξεν ἡ συμβολὴ τῶν Ἑλληνοβλάχων εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ὑποδοῦλου Ἔθνους. Οἱ ἄστοί, ἀποκτήσαντες τὸν πλοῦτον, διέθετον ἀφειδῶς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Γένους, τῶν Ἐκκλησιῶν του, τῶν Σχολείων καὶ τῶν Ἰδρυμάτων. Ὅχι δὲ μόνον ἡ γενεὰ τῶν μεγάλων Ἐθνικῶν εὐεργετῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλαι αἱ τάξεις, ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεων των, γενναίως συνεισέφερον διὰ τοὺς ἱεροὺς σκοποὺς.

Οἱ βλαχόφωνοι οὗτοι πληθυσμοὶ ἀπέδειξαν καὶ ἐμπράκτως τὴν ἐθνικὴν των συνείδησιν μὲ τὰ ἀθάνατα ἔργα τοῦ Ἀβέρωφ καὶ τοῦ Τοσίτσα, καὶ τὴν μοῦσαν τῶν Συρρακιωτῶν Ζαλοκώστα καὶ Κρουστάλλη.

Οἱ Κουτσόβλαχοι τῆς Ἡπείρου προσέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς μεγαλύτερους εὐεργέτας καὶ ἔλαβον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας ὡς ἄρματωλοι καὶ ὄπλαρχηγοί. Ἀνέδειξαν ἄνδρας μαχιμωτάτους, πολιτικούς συνεισφέροντες, λογίους ἐγκρίτους καὶ μεγάλους εὐεργέτας.

Ἀρκετοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εὐδοκίμησαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἀνύψωσαν τὰς πατρίδας των εἰς ἀνθηρὰς κωμοπόλεις, ὅπως τὸ Μέτσοβον, οἱ Καλαρρῦται, ἡ Μοσχόπολις πού διεφιλονίκηε τὰ πρωτεῖα πρὸς τὰ Ἰωάννινα καὶ πρὸς ἄλλα ἐμπορικὰ κέντρα τῶν τότε χρόνων.

Ὅλα δὲ αὐτὰ παρὰ τὰς ραδιουργίας, τὰς παχυλὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰ ὑλικά μέσα, τὰ ὁποῖα ἡ ἀργυρώνητος ξένη προπαγάνδα κατεσπατάλα πρὸς εὐδόωσιν τῶν καταχθονίων σχεδίων καὶ σκοπῶν της.

Οἱ ἀδελφοὶ Ζάππα, Κουτσόβλαχοι ἀπὸ τὸ Συρράκον, ἦσαν ἰσχυροὶ καπεταναῖοι καὶ ἐπολέμησαν ἡρωϊκῶς εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὅπου ὑπάρχει ὁμώνυμος προμαχῶν.

Εἰς τοὺς προμαχῶνας ἐπίσης τοῦ Μεσολογγίου ἐφρονεῦθη μαχόμενος ὡς καπετάνιος καὶ ὁ κουτσόβλαχος σκηνίτης ἀπὸ τὸ Συρράκον Γρηγόρης Λιάκατας, διὰ τὸν ὁποῖον σώζεται καὶ δημοτικὸ τραγούδι.

Οἱ ἀδελφοὶ Τσαπαῖοι ἀπὸ τὸ Μέτσοβον ἦσαν ὀνομαστοὶ καπεταναῖοι τὸ 1821. Ὁ Τοσίτσας (1787—1856) καὶ ὁ Στουρνάρας (1806—1853) πού μὲ ἡγεμονικὰς δωρεὰς ἐπροίκισαν τὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα τῆς πατρίδος των καὶ ἐκόσμησαν τὰς Ἀθήνας, ἦσαν ἐπίσης Κουτσόβλαχοι τέκνα τοῦ εὐγενοῦς Μετσόβου. Κουτσόβλαχος ἦτο καὶ ὁ ἐπὶ Ὀθωνος πρωθυπουργὸς Ἰ. Κωλέττης, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὸ Συρράκον, ὡς καὶ ὁ εὐεργέτης τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου Ἐπ. Μπαλτατζῆς καὶ ὁ Σίνας. Ὁ στρατηγὸς Κ. Σμολένσκης, πού ἐδόξασε τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα τὸ 1897 εἰς τὰ Φάρσαλα καὶ τὸ Βελεστῖνον, ὁ ἦρωσ τοῦ Ρεβενίου, κατήγετο ἀπὸ τὴν Μοσχόπολιν, ἦτο ἐπίσης Κουτσόβλαχος.

Πολλὰ ἐπίσης ὀνόματα διακεκριμένων ἀνδρῶν τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος προέρχονται ἀπὸ τοὺς Κουτσοβλάχους.

Οἱ ἀγῶνες τῶν Κουτσοβλάχων ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους δὲν ἔπαυσαν μὲ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἐλευθέρου Κράτους. Τοῦναντίον ἐνετάθησαν καθ' ὅλον τὸν

19ον αἰῶνα εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν συνόρων τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ὅπου αἱ ἀλύτρωτοι χῶραι τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

Ἡ κουτσοβλαχικὴ αὐτὴ γλῶσσα προῆλθεν ἐκ τῆς δημώδους λατινικῆς. Διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν σλαβικῶν λαῶν κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα διεσπᾶσθη ἡ ἐνότης τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ ἐδημιουργήθησαν νέαι συνθῆκαι. Ἡ ὑφισταμένη σχετικὴ γλωσσικὴ ἐνότης ἐπίσης διεσπᾶσθη καὶ οὕτω παρήχθησαν δύο χωρισταὶ καὶ διάφοροι γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι διαφοροτρόπως ἐξειλίχθησαν, ἥτοι ἡ κουτσοβλαχικὴ καὶ ἡ δακορουμανικὴ. Ὁ Κουτσόβλαχος τῆς Ἑλλάδος δὲν δύναται νὰ συνεννοηθῆ μετὰ τὸν Ρουμάνον. Ἡ διάδοσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰς χώρας τῆς Χερσονήσου ἠκολούθησε τὸν ρυθμὸν τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ρωμαϊκῶν κατακτήσεων. Αἱ πρῶται κατακτήσεις εἰς τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας, ἀπὸ τοῦ μυθοῦ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους καὶ νοτίως αὐτοῦ, χρονολογοῦνται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου αἰῶνος π. Χ. Ραγδαίως καὶ ἐντὸς μιᾶς πεντηκονταετίας περίπου, μέχρι τοῦ 146 π. Χ., οἱ Ρωμαῖοι ἔγιναν κύριοι ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Μακεδονίας, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν μονίμως. Συνεπῶς, ὁ πρῶτος ἐκρωμανισμὸς ἤρχισεν ἐντὸς τοῦ γεωγραφικοῦ τούτου χώρου, ἥτοι εἰς τὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς τῆς Πίνδου μετὰ τῶν διακλαδώσεών της¹. Εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς τῆς Πίνδου ἐπεκράτησεν εὐκολώτερον ὁ ἐκρωμανισμὸς, καὶ τοῦτο διότι ἡ ρωμαϊκὴ κυριαρχία, ἔχουσα συμφέρον νὰ ἐμπεδωθῆ, ἐπεβλήθη πληρέστερον διὰ τῆς ἰσχυρᾶς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ στρατιωτικῆς ὀργανώσεώς της, οὐχὶ δ' ὀλιγώτερον καὶ διὰ τῆς ἐπὶ μακρὸν ἐπιστρατεύσεως τῶν κατοίκων τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν. Οἱ ἐπιστρατευόμενοι ὑπηρετοῦν ἐπὶ 20—25 ἔτη συνεχῶς καὶ ἐξεμάνθανον τὴν λατινικὴν τῶν στρατιωτῶν, ἀποστρατευόμενοι δὲ ἐπέστρεφον εἰς τὰ χωρία των καὶ ἐλάμβανον κληρὸν διὰ τὰ μακρὰ ἔτη τῆς ὑπηρεσίας των, καὶ οὕτως ἐγκαθιστάμενοι μονίμως μετέφερον τὴν ἐπίκτητον γλῶσσαν εἰς τοὺς τόπους τῆς καταγωγῆς των².

Οἱ Κουτσόβλαχοι, ὡς εἴπομεν, ἦσαν ἀνέκαθεν μόνιμοι κάτοικοι τῶν ὄρέων, οἰκοῦντες εἰς ὑψόμετρα ἄνω τῶν χιλίων μέτρων, ἡ ἀνεπάρκεια ὁμῶς τῶν μέσων βιοπορισμοῦ, ἡ ὑποαπασχόλησις καὶ ἡ ἐνδημοῦσα πενία ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ διωγμὸς των ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὑπῆρξαν τὸ βασικὸν κίνητρον τῆς ἐξαπλώσεως αὐτῶν μετὰ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης των, ὅπου τοὺς προσεφέροντο εὐνοϊκώτεραι συνθῆκαι ἀπασχολήσεως.

1. Τ η λ. Μ. Κ α τ σ ο υ γ ι ἄ ν ν η, Δημοσιεύματα Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1964 «Περὶ τῶν Βλάχων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Α'. Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων».

2. Α. Κ ε ρ α μ ο π ο ὑ λ λ ο υ, «Τί εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι», Passim σχετικαὶ πληροφορίαι.

Διὰ τὴν προέλευσιν τῶν Κουτσοβλάχων καὶ τῆς γενέσεως τῆς γλώσσης των ἠσχολήθησαν πολλοὶ ἡμέτεροι καὶ ξένοι.

Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀναφέρομεν τοὺς Κωνστ. Κούμαν, Μιχαήλ Χρυσόχου, Ε. Κουρίλαν, Σπύρον Παπαγεωργίου καὶ Κ. Νικολαΐδην, συγγραφεὰ ἐτυμολογικοῦ λεξικοῦ τῆς κουτσοβλαχικῆς. Ὅπως ἰδιαιτέρως ἀναφέρομεν τὸν καθηγητὴν καὶ ἀκαδημαϊκὸν ἀείμνηστον Ἀντώνιον Κεραμόπουλλον, ἐκ Βλάτσης Δυτικῆς Μακεδονίας, ὁ ὁποῖος Κουτσόβλαχος καὶ ὁ ἴδιος ἐπρόσεξε μὲ ἰδιαιτέραν προσοχὴν τὸ κουτσοβλαχικὸν πρόβλημα καὶ ἠσχολήθη εἰδικώτερον περὶ αὐτοῦ. Ἐκτὸς τῆς βασικῆς πραγματείας του «Τί εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι», ἔχει γράψει καὶ πολλὰς ἐπὶ μέρους μελέτας, ἀναπτύσσων τὴν βασικὴν θεωρίαν του καὶ συμπληρῶντων αὐτήν.

Ὁ Κεραμόπουλος, Νικολαΐδης καὶ οἱ ἄλλοι οἱ προαναφερθέντες ἱστορικοὶ συγγραφεῖς περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων καὶ τῆς γλώσσης των συνάγου ἀδιστακτικῶς ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι εἶναι αὐτόχθονες τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Μὲ τὸ Κουτσοβλαχικὸν ἐπίσης ἠσχολήθη καὶ ὁ Εὐάγγελος Α. Ἀβέρωφ, Κουτσόβλαχος τὴν καταγωγὴν, ἀπὸ τὸ Μέτσοβον, ὅπου ὀμιλεῖται ἡ κουτσοβλαχικὴ. Οὗτος συνέγραψεν εἰδικὸν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ πολιτικὴ πλευρὰ τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος», Ἀθήνα 1948. Εἰς τὴν ἀξιόλογον αὐτὴν ἱστορικὴν καὶ πολιτικὴν μελέτην του, ὁ συγγραφεὺς ἀναλύει τὸ Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα ἀπὸ τῆς γενέσεώς του, τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους διέτρεξεν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκ τῆς ξένης προπαγάνδας καὶ τῆς Ρουμανικῆς¹ καὶ δὴ κατὰ τὸν χρόνον τῆς κατοχῆς τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων 1940-1945. Περιγράφει ἐπίσης τὴν αὐθόρμητον συμβολὴν τῶν Κουτσοβλάχων εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἀνεξαρτησίας καὶ Ἐλευθερίας ἀγῶνας καὶ θυσίας τόσον κατὰ τὸ 1821, ὅσον καὶ κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα.

Ἐκ τῶν ξένων, τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τῶν Κουτσοβλάχων, ἀναφέρομεν τὸν καθηγητὴν Ντουσιὰν Ι. Πόποβιτς, ὁ ὁποῖος δίδει σπουδαιοτάτην μαρτυρίαν περὶ τῶν Ἑλληνοβλάχων εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν κατὰ τὸ 1927 ἐξ 136 σελίδων βιβλίον του «Κουτσοβλάχοι: Συμβολὴ εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς Σερβικῆς ἀγορᾶς». Τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ Ντουσιὰν Πόποβιτς εἶχε μεγάλην ἀπήχησιν καὶ μετὰ τὴν ἐξάντλησίν του ἐπανεξεδόθη εἰς μίαν πληρεστέραν ἐκδοσιν ἐκ 312 σελίδων τὸ ἔτος 1937.

Καὶ ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα ἐκδοσις εἶναι γραμμέναι μὲ πλήρη ἐπιστημονικὴν ἀντικειμενικότητα. Διὰ τὰ συλλέξῃ τὰ ἀδιάψευστα στοιχεῖα του, ὁ

1. Περὶ τῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας ἀξιώσεων καὶ ἐνεργειῶν τῆς Ρουμανικῆς προπαγάνδας βλ. ΑΛΜΑΖ «Αἱ ἱστορικαὶ περιπέτειαι τῆς Μακεδονίας κλπ.». Ἀθήναι 1912, σελ. 155 κ. ἑ. Ἐπίσης τοῦ αὐτοῦ, «Ἡ Ρουμανικὴ Οὐτοπία», Μακεδ. Ἡμερολόγιον 1909, σελ. 36 - 40.

συγγραφεὺς περιηγήθη πολλὰς πόλεις τῆς Αὐστρίας, Οὐγγαρίας, Γιουγκοσλαβίας καὶ Τεργέστης. Ἐμελέτησε ἀρχεῖα ἐκκλησιῶν, μουσείων καὶ ἐπιγραφὰς τάφων. Ἀνεδίφησε παλαιὰς ἐφημερίδας, παλαιὰ συγγράμματα, ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, διηρένησε παραδόσεις οἰκογενειῶν καὶ μὲ μεγάλο θάρρος διεκήρυξεν ὅτι οἱ βλαχόφωνοι Ἕλληνες ὑπῆρξαν παντοῦ καὶ πάντοτε στυλοβάτες καὶ ἀπόστολοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρωτοστατήσαντες εἰς τὴν ἴδρυσιν ἑλληνικῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἀνέγερσιν καὶ ὀργάνωσιν ἑλληνικῶν σχολείων, καὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐξηλλήνισαν πληρέστατα καὶ αὐτὸ τὸ Βελιγράδι. Αὐτοὶ ἐπέβαλον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὸ σερβικὸν ἔμπόριον, εἰς τὰς συντεχνίας, εἰς τοὺς δήμους, αὐτοὶ ὑπεχρέωσαν καὶ τοὺς ἐντοπίους Σέρβους νὰ μάθουν Ἑλληνικά¹.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι καὶ ἴδρυται τῆς Κάτω Τζουμαγιᾶς, κατάγονται καὶ προέρχονται ἀπὸ τὰ χωρία τῆς ὄρειας τῆς Πίνδου Ἀβδέλαν, Νέβεσκαν, Βοβοῦσαν, Γράμοσταν, Βλαχολεῖβαδον, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν. Οὗτοι ἐγκατέλειψαν τὰ χωρία των καὶ προσέφυγον πρὸς βορρᾶν, ὡς πιθανολογεῖται κατὰ τὸ 1760, κατὰ τὰ φοβερῶτερα δηλ. ἔτη διὰ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ Ἕλληνας τῆς Β. Ἠπειροῦ, συνεπεία τῆς ἀποτυχούσης ἐπαναστάσεως τοῦ Ὁρλώφ. Ἐγκατεστάθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὰ χωρία τῆς ὄρειας τοῦ Μπέλες Νέον Πετρίτσιον, Ἄνω Πορροῖα καὶ εἰς τὴν Ράμναν παρὰ τὸ Νέον Πετρίτσιον, ὅπου μετέφερον, ὡς εἶκός, ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὴν Κουτσοβλαχικήν.

Ἄλλοι προέρχονται ἐκ τῶν πέριξ τῆς Τζουμαγιᾶς χωρίων Μπαρακλή, (Βαλτερό), Ἐλσιαν (Καρπερή), Κιουπρί (Γεφυρούδι), Κουμλῆ (Ἀμμουδιά), Τσαβδὰρ Μαχαλᾶ (Ψωμοτόπι), Χαζνατάρ (Χρυσοχώραφα), Ἐρνίκιοι (Ποντισμένον), Σπάτοβον (Κοίμησις), Βυσόκα (Ὀσσα) περιφερείας Λαγκαδᾶ, Ὁρλιακον (Στρυμωνικόν). Ἀπὸ τὰ χωρία αὐτὰ πλεῖστοι μετηνάστευσαν εἰς

1. Εἰς ἀνάλυσιν καὶ κριτικὴν τοῦ βιβλίου τοῦ Ντουσιάν Ι. Πόποβιτς προέβη ὁ Γ. Χ. Μόδης, ἡ ὁποία ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ ἐν Φλωρίνῃ ἐκδιδομένου περιοδικοῦ «Ἀριστοτέλης», τεύχος 541 τοῦ 1963, ὑπὸ τὸν τίτλον «Συμβολὴ καὶ ἐπίδρασις τῶν Δυτικομακεδόνων εἰς τὴν πνευματικὴν - οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Σερβίας κατὰ τὸν ΙΗ' - ΙΘ' αἰῶνα. Σχόλια καὶ παρατηρήσεις εἰς τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Βελιγραδίου Ντουσιάν Ι. Πόποβιτς «Κουτσοβλάχοι: Συμβολὴ εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς Σερβικῆς ἀγορᾶς».

Τόσον ὁ Πόποβιτς ὅσον καὶ ὁ Μόδης, διὰ συγκεκριμένων παραδειγμάτων πειστικώτατα ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ Κουτσοβλάχοι πλὴν τὴν ἐξ ἱστορικῶν καὶ ἄλλων λόγων διγλωσσίαν των, εἶναι γνήσιοι καὶ ἀντιπροσωπευτικοὶ τύποι τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι οὗτοι οὐδέποτε διενοήθησαν εἰς τὸ νὰ διαστείλουν ἑαυτοὺς εἰς διάφορον Ἑθνότητα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικήν. Οἱ Κουτσοβλάχοι μαζὶ μὲ τοὺς Ἕλληνας ἔγιναν φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Βαλκανικήν. Εἰς τὰ Σερβικὰ τυπλάχιστον ἐδάφη οἱ Κουτσοβλάχοι ἑταυτίζοντο μὲ τοὺς Ἕλληνας (Ἑλληνοβλάχοι) καὶ τὰ Κουτσοβλαχικὰ μὲ τὰ Ἑλληνικά. Πόποβιτς σελ. 18.

την Κάτω Τζουμαγιάν και διὰ τὴν ἀσφάλειάν των, λόγῳ τοῦ ὅτι εἰς τὴν ὑπαιθρον ἐπεκρίτει ἀνταρσία, ληστεία, ἀνεργία, καὶ πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας. Οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν ὠμίλουν τὸ σλαυόηχον τοπικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, ἦσαν ὅμως Ἕλληνες φανατικοὶ τὴν συνείδησιν. Αἱ ἐπωνυμίαι τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν εἶναι δηλωτικαὶ τοῦ τόπου καταγωγῆς της, π. χ. Ὀρλιακλῆς, Σπατόβαλης, Βυσόκαλης, Κουμιλιῆς, Χαζναταρλῆς κλπ.

Τὸ χωρίον Ὀμαλόν (Ράμνα), ὄρεινόν και ἄγονον, δὲν προσεφέρετο διὰ τὴν ἱκανοποιητικὴν ἀπασχόλησιν τῶν ἐγκατασταθέντων εἰς αὐτό. Διὰ τοῦτο ἀντιπρόσωποι ἐκ τῶν κατοίκων του ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἐξεύρεσιν καταλλήλου χώρου ὅπου νὰ προσφέρονται εὐνοϊκώτεροι συνθῆκαι ἀπασχολήσεως πρὸς βελτίωσιν τοῦ βιοτικῆ ἐπιπέδου. Ἡ ἀντιπροσωπεία αὐτὴ κατήλθεν ἀπὸ τὴν Ράμναν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν, νοτίως τοῦ Σιδηροκάστρου, καὶ ἐπέλεξε τὸν χῶρον αὐτὸν εἰς τὸν ὁποῖον ἰδρύθη ἡ Κάτω Τζουμαγια, εἰς πεδιάδα εὐφορον, ὀμαλὴν και ἐπίπεδον¹ τὸ 1930.

Τὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς Τζουμαγιαῖς εἶναι γνωστὰ ἐκ παραδόσεων και διηγήσεων γερόντων Τζουμαγιαιωτῶν. Κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον Βέλκον, ἐξ Ἡρακλείας, δημοδιδάσκαλον ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἰς αὐτήν, «ἡ ἐπιτροπὴ τῶν εἰς Ράμναν ἐγκατασταθέντων» κατὰ τὴν περιοδεῖαν της εἰς τὴν πεδιάδα Σερρῶν πρὸς ἐξεύρεσιν καταλλήλου χώρου διὰ τὴν μετοίκωσιν των ἐκ Ράμνας ἐπροτίμησε τὸν χῶρον μικροῦ χωρίου, ἐν τῷ μέσῳ μεγάλης ἐκτεταμένης πεδιάδος. Εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ ἦσαν ἐγκατεστημένοι ὀλίγοι οἰκογένειαί Τουρκων, κοίναρέων (ἐξ Ἰκονίου) ὅπου εἶχον και τὸ τζαμί των. Οἱ Τοῦρκοι αὐτοὶ ἦσαν ἀγράμματοι, ὀπισθοδρομικοὶ και ἠσχολοῦντο μόνον μὲ τὴν γεωργίαν. Ἡ ἐπιτροπὴ διεπραγματεύθη μὲ αὐτούς, συνεφώνησαν και μὲ εὐχαρίστησιν ἐδέχθησαν νὰ κατέλθουν οἱ εἰς Ράμναν ἀρχικῶς ἐγκατασταθέντες Ἕλληνες, Κουτσόβλαχοι ἐκ Πίνδου προσελθόντες, και νὰ οἰκοδομήσουν οἰκίας και καταστήματα, διότι, ὡς ἐδήλωσεν ἡ ἐπιτροπὴ, θὰ ἐγκατασταθοῦν ὡς ἐπαγγελματῆαι. Οὕτως ἀνηγέρθησαν κατ' ἀρχὰς μερικαὶ οἰκίαι και ὀλίγα καταστήματα. Ἡμέρα ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῶν καταστημάτων ἦτο ἡ Παρα-

1. Ἡ Ράμνα ἔκειτο ὑπερθεν και εἰς δίωρον περίπου ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ Ν. Πετρίτσιον, ἐπὶ τοῦ ὄρους Μπέλες. Ἡρίθμει περὶ τὰς 100 οἰκογενείας ἀκραιφνῶς ἑλληνικὰς και ἀπετέλει Ἐθνικὸν Ἑλληνικὸν κέντρον. Διὰ τοῦτο και κατεστράφη ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Οἱ κάτοικοί της, κτηνοτρόφοι και κτηνοτρόφωται κατὰ τὸ πλείστον, δὲν ἐπανῆλθον μετὰ τὴν καταστροφὴν, ἐκτὸς 8 - 10 οἰκογενειῶν κτηνοτρόφων. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κατοίκων του ἐγκατεστάθη εἰς Ν. Πετρίτσιον ὅπου διέμενον κατὰ τὸ πλείστον ὑπὸ τὰς πλέον ἀνθυγιεινὰς συνθήκας εἰς ἡρειπωμένας ἀνταλλαξιμους οἰκίας, ἐπὶ μὴ ἰδιοκτητῶν οἰκοπέδων. Νοτίως και ἐν συνοχῇ πρὸς τὸ Ν. Πετρίτσιον ὑπῆρχε χῶρος 100 περίπου στρεμμάτων ὁ ὁποῖος ἀνήκεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων. Εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν ἀνηγέρθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους (ἐκ τῆς πιστώσεως τῶν 60 ἑκατομμυρίων δραχμῶν ὁμολογιῶν πολεμοπαθῶν) 50 περίπου οἰκίαι και ἐστεγάσθησαν εἰς αὐτάς.

σκευή. Κατ' αὐτὴν ἔλαβε χώραν τελετή, ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια καὶ ἐπὶ τοῦ πρώτου καταστήματος ὑψώθη σημαία. Ἡ Παρασκευὴ τουρκιστὶ λέγεται «Т ζ ο υ μα γ ι ἄ γ κ ι ο υ ν ἰ», λόγῳ δὲ τοῦ ὅτι ὑψώθη κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν σημαία ποῦ τουρκιστὶ λέγεται μπαϊράκ, ὠνομάσθη τὸ χωρίον αὐτὸ «Μπαρακλῆ Τζουμαγιά».

Κατ' ἄλλους ὠνομάσθη ἔτσι ἐκ τοῦ γειτονικοῦ χωρίου Μπαρακλῆ, νῦν Βαλτερό. Κάτω Τζουμαγιά ἐπεκράτησε νὰ λέγεται πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐκ τῆς Ἄνω Τζουμαγιάς, ἡ ὁποία κεῖται πρὸς βορρᾶν, εἰς τὴν Βουλγαρίαν, καὶ καλεῖται βουλγαριστὶ «Γκόρνα Τζουμαγιά». Ἀπὸ τὴν Παρασκευὴν αὐτὴν τῶν ἐγκαίνιων, καθιερώθη καὶ γίνεται καθ' ἑκάστην Παρασκευὴν τὸ «παζάρι» τῆς Τζουμαγιάς, τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ ἀπόψεως ἔμπορίου ἐν τῷ Νομῷ Σερρών.

Ἡ Κάτω Τζουμαγιά ἰδρῦθη ἐπὶ τῆς ἀπεράντου πεδιάδος τῆς κειμένης πλησίον τοῦ Στρουμόνος. Ἡ πεδιάς ἐκτείνεται ὡς πέλαγος, θαυμασίως ἐπίπεδος καὶ ὁμαλή, εἶναι δὲ μία τῶν περιφημοτέρων πεδιάδων τῆς χώρας διὰ τὴν εὐφορίαν αὐτῆς καὶ τὴν παραγωγικότητά της. Ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν τῆς Κερκίνης (Μπέλεσι) καὶ τῆς λίμνης τοῦ Βούτκοβο, (νῦν λίμνη Κερκίνη), εἰς τὴν ὁποίαν εἰσδύει ὁ Στρουμὼν, μέχρι τῆς λίμνης τοῦ Ταχινού ἢ Κερκινίτιδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίσης εἰσέρχεται ὁ ποταμὸς, ὁπόθεν ἐξερχόμενος καταρρέει εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον.

Εἰς τὴν Ἡρακλείαν γίνεται ἐπίσης καθ' ἕκαστον ἔτος, κατ' Αὐγούστον, ὅτε λήγει ἡ συγκομιδὴ τῶν γεωργικῶν προϊόντων, καὶ μεγάλη τετραήμερος ἔμποροζωοπανήγυρις, εἰς τὴν ὁποίαν συρρέουν ἔμποροι καὶ ἐκτὸς τοῦ νομοῦ Σερρών καὶ διεξάγονται ποικίλαι ἀγοραπωλησίαι ἀγαθῶν.

Ἀκριβῆ, πραγματικὴν καὶ ζωντανὴν εἰκόνα τῆς μέχρι τὸ 1916 Κάτω Τζουμαγιάς, ἡ ὁποία κατεστράφη ἐκ θεμελίων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν εἰσβολὴν των 1916-1918 εἰς Ἄνατολ. Μακεδονίαν, μᾶς δίδουν δύο περιγραφαὶ γραφεῖσαι ἐπιμελῶς μετὰ ἐπιτόπιον ἐπίσκεψιν καὶ μελέτην κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Ἡ πρώτη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Χατζηκυριακοῦ, εἰς τὸ βιβλίον του «Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας», Ἀθήνα 1906, σελ. 220-223 καὶ ἡ δευτέρα ἡ λεπτομερὴς καὶ ἀξιωματικὸς τοῦ Μακεδονοῦ Ἀμύντορος ¹.

Λέγει, μεταξὺ ἄλλων, ὁ ἀείμνηστος Στέφανος Δραγούμης: «Ἐν τῷ μέσῳ πολλῶν χωρίων κατὰ τὸ κέντρον τῆς πεδιάδος, Σερρών, καὶ ὀλίγον πρὸς τὰ ΒΔ. ἔχει ἰδρυθῆ ἡ ἑλληνικωτάτη πόλις Βαρακλῆ Τζουμαγιά. Ἡ ὅλη αὐτῆς ἄποψις εἶναι λίαν ἐπιβάλλουσα παντοειδῶν δένδρων, κῆποι καλῶς

1. Μακεδνὸς Ἀμύντωρ ἦτο τὸ ψευδώνυμον τοῦ ἀκουράστου εἰς ἔθνηκὴν δραστηριότητα ἀειμνήστου Στεφάνου Δραγούμη, πενθεροῦ τοῦ ἐθνομάρτυρος Παύλου Μελά. (Βλ. Ἡ πεδιάς τῶν Σερρών καὶ ἡ πόλις Βαρακλῆ Τζουμαγιά. Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον 1908, σελ. 257-265).

ἡροτριωμένοι καὶ πλήρεις ὄπωροφόρων δένδρων, κανονικὴν συστοιχίαν συκομωρεῶν, πάντα ταῦτα παρέχουσιν αὐτῇ ὄψιν φαντασμαγορικῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῆς ὄψις ἀμιλλᾶται ἐκ τοῦ ἴσου πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἔνεκα τῆς κανονικῆς ρυμοτομῆς καὶ τοῦ μεγάλου εὗρους τῶν ὁδῶν καὶ τῆς παραδειγματικῆς καθαριότητος καὶ καλαισθητικῆς κατασκευῆς τῶν οἰκιῶν...

Ἔχει πληθυσμὸν 10.000 κατοίκων κατανεμομένων κατ' ἐθνικότητα ὡς ἑξῆς : Ἕλληνες λαλοῦντες κατ' οἶκον τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον καὶ τινες τὸ ἑλληνοβλαχικὸν ὡς καὶ τὸ σλαυόφωνον γλωσσικὸν ἰδίωμα περὶ τὰς 8.000, Τοῦρκοι 1200, ἀθίγγανοι (Ἕλληνες ἑρθόδοξοι καὶ Μωαμεθανοὶ τουρκόγυφτοι) 800. Ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀριθμῶν διαφαίνεται, οἱ Ἕλληνες κυριαρχοῦσι τῆς πόλεως, ἥτις φέρει χαρακτηριστὰ ἑλληνικώτατον. Ἡ γλῶσσα εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὰ κέντρα εἶναι ἑλληνικὴ.

Ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἐπίδοσις τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλεως ταύτης εἰς κάθε προοδευτικὸν κλάδον εἶναι ἀξιοσημείωτος, ἀποδιδομένη εἰς τὴν ἔμφυτον εὐφυΐαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

... Τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κατοίκων, ὡς καὶ τῶν πέριξ μικτογλώσσων, ἀλλὰ πάντως ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἡ ἐνδυμασία, τὰ ἄσματα, τὰ παραμύθια, τὰ μοιρολόγια, οἱ χοροὶ, αἱ παραδόσεις, πάντα ταῦτα εἶναι ἑλληνικώτατα, ἐμφαίνοντα διαρρήδη τὴν ἑλληνικωτάτην αὐτῶν καταγωγὴν».

Ὅσοι Τζουμαγιῶται ἐγνώρισαν καὶ ἔζησαν τὴν παλαιὰν Κάτω Τζουμαγιάν, ὅπως καὶ ὁ γράφων, διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν σχετικῶν περιγραφῶν ἐπαναφέρουν εἰς τὴν μνήμην των καὶ ἔχουν ἐν ὄψει τὴν ὀλοκληρωτικῶς καὶ ἐκ θεμελίων καταστραφεῖσαν Κάτω Τζουμαγιάν ἐπαναφέρουν εἰς τὴν μνήμην των τὰ ἐπιβλητικὰ ἐκπαιδευτήριά της, τὰς δύο ἐκκλησίας, τὴν ζωαγορὰν, τὴν ἀγορὰν, τοὺς δρόμους, τὰς πλατείας καὶ ἐν γένει τὴν ὅλην, ζηλευτὴν πράγματι ἀπὸ πᾶσαν ἔποψιν, κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο. Ὅσοι δὲ Τζουμαγιῶται ἐγεννήθησαν μετὰ τὸ 1916 διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ὡς ἄνω ἄρθρων θὰ λάβουν γνῶσιν καὶ θὰ ἔχουν ζωντανὴν εἰκόνα τῆς γενετήρας τῶν γονέων καὶ προγόνων των.

Αὕτη ἡ παλαιὰ Κάτω Τζουμαγιὰ ἔζησε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 1916. Κατεστράφη καὶ ἐξηφανίσθη ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς διὰ τῆς εἰσβολῆς εἰς αὐτὴν τῶν Βουλγάρων τὴν 6ην Αὐγούστου 1916, κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον.

Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν μου ἐκ τῆς τρίτης τάξεως τοῦ ἑξαταξίου Γυμνασίου Σερρών, ἀρχὰς Ἰουλίου 1916, μετέβην εἰς τὴν Κάτω Τζουμαγιάν, διὰ νὰ διέλθω τὰς φερινὰς διακοπὰς πλησίον τῶν ἀειμνήστων γονέων μου καὶ τῶν μικροτέρων ἀδελφῶν μου καὶ οὕτω ἐγενόμην μάρτυς ὄλων τῶν μετέπειτα γεγονότων τὰ ὁποῖα ἀφηγοῦμαι.

Τὴν νύκτα τῆς 5ης πρὸς τὴν 6ην Αὐγούστου 1916 εἰσέρχεται ὁ Βουλγαρικὸς στρατὸς ἐν παρελάσει εἰς τὴν Κάτω Τζουμαγιάν.

Τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς 6ης Αὐγούστου, ἡμέραν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, κατάπληκτοι καὶ ἔντρομοι ἀφυπνίσθησαν οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀκούοντες τὴν μουσικὴν τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ νὰ παιανίζῃ τὸ «σιουμεμαρίτσα», τὸν τότε βουλγαρικὸν ἔθνικὸν ὕμνον. Ὅλοι οἱ κάτοικοι παρέμειναν ἔγκλειστοι εἰς τὰς οἰκίας των ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα, ἐνῶ διὰ τυμπανοκρουσιῶν (μπαραβάν) ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων νὰ ἐξέλθουν τῶν οἰκιῶν των, νὰ ἀνοίξουν τὰ καταστήματά των καὶ νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὰς ἐργασίας των, μὲ τὰς διαβεβαιώσεις ὅτι δὲν θὰ πάθουν τίποτε ἀπὸ τὸν Βουλγαρικὸν στρατόν.

Οὕτως οἱ κάτοικοι ἐξῆλθον καὶ ἤνοιξαν τὰ καταστήματά των. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ὅμως, παρὰ τὰς καθησυχαστικὰς διαβεβαιώσεις, ἤρχισε τὸν διωγμὸν κατὰ τῶν κατοίκων. Κατέλαβε τὰ ἐκπαιδευτήρια, τὰ ὅποια ἐχρησιμοποίησεν ὡς στρατῶνας, Αὐγούστον μῆνα. Κατέλαβε τὴν μίαν ἐκκλησίαν τὸ πρῶτον καὶ μετὰ μίαν ἐβδομάδα, ἡμέραν Κυριακὴν, κατέλαβε καὶ τὴν ἄλλην μεγάλην ἐκκλησίαν, ἀφοῦ διέκοψε τοὺς λειτουργοῦντας Ἑλληνας ἱερεῖς καὶ ἱεροψάλτας, οἱ ὅποιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν τῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ ὁ ἐκκλησιαζόμενος λαὸς, καὶ ἀμέσως ἐγκατέστησεν βουλγάρους ἱερεῖς καὶ ψάλτας, ἐκ Βουλγαρίας μεταφερθέντας. Κατέλαβον βιαίως τὰς ἐκκλησίας, μὲ τὴν πρόφασιν ἐκκλησιασμοῦ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Συνελάμβανον πολίτας καὶ τοὺς ἐκακοποιοῦν διὰ ραβδισμῶν (ντεβετνάϊσι ἰ σές, βουλγαρικὴ τιμωρία, δηλαδὴ δέκα ἐννέα καὶ ἕξ μαστιγώσεις). Εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως δύο δῆμιοι βούλγαροι ὅσους συνελάμβανον τοὺς ὠδήγουν εἰς μίαν αἴθουσαν τῶν σχολείων μας, τοὺς ἀπεγύμνωναν καὶ εἰς τὰ ἐξαπλωμένα σώματα ὁ ἓνας ἱστάμενος πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ ὑπὸ τιμωρίαν καὶ ὁ ἄλλος πρὸς τοὺς πόδας του ἐκτύπων ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ σώματος μέχρις αἱματώσεως καὶ ἀναπηρίας. Συνελαμβάνοντο δὲ καὶ ἐτιμωροῦντο οὕτω ὅσοι εἶχον συνεργασθῆ κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα μὲ τοὺς Ἑλληνας ἀντάρτας ἐναντίον τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου. Οὕτω συνέλαβον καὶ ἐτιμώρησαν ἓνα ἐπιστάτην τοῦ σχολείου μας καὶ πολλοὺς ἄλλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν ἀείμνηστον πατέρα μου Ἰωάννην Τζεμαίταν. Ἀπηγόμισαν ἓνα χωρικόν, ὁ ὁποῖος εὐρέθη εἰς τὴν Κάτω Τζουμαγιάν τότε ἐκ Σταρτσόβου καὶ τὸν ἐκράτησαν ἀπηγχομισμένον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου, εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, διὰ νὰ τρομοκρατοῦνται οἱ κάτοικοι τῆς Τζουμαγιᾶς καὶ οἱ ἐκεῖθεν διερχόμενοι. Ἐπίσης συνέλαβον οἱ Βούλγαροι δύο νέους 28 καὶ 30 ἐτῶν, τὸν Ἀθανάσιον Μάλαμαν καὶ τὸν Ἀναστάσιον Καρατάσιον, τὸν πρῶτον ἐνῶ εἰργάζετο εἰς τὸ ἀρτοποιεῖον του, τὸν δεύτερον εἰς τὸ ὑποδηματοποιεῖον του. Καὶ τοὺς δύο οἱ Βούλγαροι τοὺς ὠδήγησαν σιδηροδεσμίους ἕξω τῆς Τζουμαγιᾶς καὶ τοὺς ἐξετέλεσαν ἄνευ οὐδεμιᾶς διαδικασίας. Τὸ ἀμάρτημά των ἦτο ὅτι ἤκουσαν καὶ ὑπηρέτησαν, μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των, τὴν ἑλληνικὴν συνείδησίν των.

Οἱ ἀείμνηστοὶ αὐτοὶ πατριῶται κατὰ τὸν Βουλγαροτουρκικὸν πόλεμον εἶχον καταταγῆ ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὸν βουλγαρικὸν στρατόν, τὸ 1912, μόλις οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὴν Κάτω Τζουμαγιὰν καὶ ἐπολέμησαν μαζὺ τους, συμμάχους μας τότε, κατὰ τοῦ διωκομένου τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ μόλις ἐκηρύχθη ὁ Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος τὸ 1913 ἐγκατέλειψαν καὶ οἱ δύο τὸν βουλγαρικὸν στρατόν, ἔσπευσαν καὶ κατετάγησαν ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὸ ἔνδοξον ἑλληνικὸν Εὐζωνικὸν καὶ ἐπολέμησαν ἑναντίον τῶν Βουλγάρων μέχρι τῆς συντριπτικῆς ἥττης των καὶ ἀπελευθερώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Τότε, ἦτο ἡ πρώτη ἀπελευθέρωσίς μας ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους τὸ 1913.

Ἡ δευτέρα ἀπελευθέρωσις πάλιν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἐπετεύχθη τὸ 1918, εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ὅποτε ἐνίκηθησαν πάλιν οἱ Βούλγαροι καὶ ἡ σύμμαχος των Γερμανία. Καὶ ἡ τρίτη ἀπελευθέρωσις ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος, αὐτὴν τὴν φορὰν ἀπὸ τὴν τριπλῆν κατοχὴν, Γερμανῶν, Ἰταλῶν καὶ Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι Βούλγαροι εἶχον προσαρτήσει εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπισήμως τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, 1940 μέχρι τῶν ἀρχῶν 1945. Ἐνῶ δὲ εἶχον συντριβῆ καὶ εἶχον νικηθῆ ἀρχικῶς ἡ Ἰταλία, κατόπιν ἡ Γερμανία ὡς καὶ ἡ σύμμαχος των Βουλγαρία, οἱ Βούλγαροι ἠρνοῦντο ἐπιμόνως νὰ ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, παρὰ τὰ συμπεφωνημένα μεταξὺ τῶν μεγάλων νικητριῶν δυνάμεων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ὅσον ἀφορᾷ τὰς ζῶνας καὶ χώρας ἐπιρροῆς. Ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσουν τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν οἱ Βούλγαροι μόνον κατόπιν ἐπεμβάσεως καὶ διαβημάτων τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ τῆς Ἀγγλίας, ἀειμνήστου Τσώρτσιλ, πρὸς τὴν Ρωσίαν, διὰ τῆς πρὸς τοῦτο μεταβάσεώς του εἰς τὴν Μόσχαν.

Ἀπὸ τὰ πολλὰ κακουργήματα τῶν Βουλγάρων ἐκρατήθησαν εἰς τὴν μνήμην μου μόνον τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα, τὰ ὅποια ὑπέπεσαν εἰς τὴν ἀντίληψίν μου. Ἦμουν τότε, τὸ 1916, 16 ἐτῶν. Τότε οἱ Βούλγαροι κατέστρωσαν καὶ ἐφῆρμωσαν πρόγραμμα καὶ σχέδιον ὁλοκληρωτικοῦ ἔξαφανισμοῦ ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τῆς Κάτω Τζουμαγιᾶς, καταστροφῆς τῶν οἰκιῶν καὶ καταστημάτων της ἐκ θεμελίων καὶ ὅλων γενικῶς τῶν ἀκινήτων ἀκόμη καὶ τῶν καλυβῶν της, λεηλατίσεως καὶ ἀρπαγῆς ὅλων τῶν περιουσιακῶν στοιχείων καὶ ἀγαθῶν καὶ ἔξοντώσεως τοῦ πληθυσμοῦ της.

Οὕτω τὴν 14ην Σεπτεμβρίου 1916, ἑορτὴν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, οἱ Βούλγαροι διὰ τῶν κηρύκων των καὶ τυμπανοκρουσιῶν κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας διέταξαν αἰφνιδίως ὁλοκλήρως τὸν πληθυσμὸν νὰ ἐξέλθῃ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν καταστημάτων του, νὰ προμηθευθῆ τρόφιμα δι' ὀλίγας ἡμέρας, νὰ λάβῃ ἐκ τῶν οἰκιῶν του ἐλάχιστον ρουχισμόν, νὰ συγκεντρωθῆ εἰς τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως ἄκρον καὶ νὰ ἀναμένῃ ἐκεῖ. Τοῦτο δὲ νὰ ἐκτελεσθῆ ἐντὸς δύο ὥρῶν.

Οἱ Τζουμαγιῶται κατάπληκτοι καὶ ἔντρομοι ἀπὸ τὴν ἔξοντωτικὴν αὐ-

τὴν διαταγὴν τῶν Βουλγάρων ἐσκέπτοντο καὶ συνεσκέπτοντο ποίαν στάσιν νὰ τηρήσουν, νὰ συμμορφωθοῦν ἢ νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν οἰκιῶν των; Ὁρίσθη μία πενταμελὴς ἀντιπροσωπεία, ἡ ὁποία παρουσιάσθη εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ τὸν παρεκάλει νὰ ἀνακληθῆ καὶ νὰ μὴ ἐκτελεσθῆ ἡ καταστρεπτικὴ αὐτὴ διαταγὴ, διότι δὲν συνέτρεχεν οὐδεὶς πρὸς τοῦτο λόγος. Ἐπιχειρήσεις ἀπεκλείετο νὰ λάβουν χώραν λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους τῆς Τζουμαγιᾶς, ὡς κειμένης ἐπὶ ὀμαλῆς καὶ ἐπιπέδου πεδιάδος: εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς 9.000 περίπου κατοίκων ὑπῆρχον γέροι, γραιῖαι, ἔγκυοι, νήπια, ἀσθενεῖς καὶ ἀνάπηροι καὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀνθρώπιναι ψυχαὶ ἀσφαλῶς δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνθέξουν εἰς πορείας, τλαιπωρίας καὶ παντοειδεῖς περιπετείας καὶ νὰ ἐπιβιώσουν ἄλλωστε ἐντὸς τῆς προηγουμένης τετραετίας ἡ Τζουμαγιὰ ἐδοκίμασε καὶ ἄλλους δύο πολέμους τὸ 1912 τὸν Βαλκανοτουρκικὸν καὶ τὸ 1913 τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν καὶ οἱ κάτοικοί τῆς δὲν μετεκινήθησαν, διότι δὲν ὑπῆρχε δικαιολογία, ὅπως καὶ τῶρα.

Ὁ διοικητὴς Βούλγαρος μὲ ἄγριον καὶ βάρβαρον τρόπον διέταξε εἰς ἀπάντησιν νὰ ἐκτελεσθῆ ἀμέσως ἡ διαταγὴ του ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας δύο ὥρων.

Ἐπειδὴ ἐβράδυνεν ἡ συμμόρφωσις τῶν κατοίκων, οἱ Βούλγαροι, διὰ νὰ ἐκβιάσουν τὴν κατάστασιν, κανονιοβόλησαν τὴν κωμόπολιν ἑξ ἑξερράγῃ εἰς τὴν λαχαναγορὰν ὅπου ἐφονεύθησαν δύο Τζουμαγιῶται παρατυχόντες ἄλλη ὄβρις ἐξερράγῃ εἰς τὴν ἀγορὰν, χωρὶς εὐτυχῶς κανένα θῦμα, τοῦτο δὲ διότι ὅλα τὰ καταστήματα ἦσαν κλειστά. Ὅλοι, γενικῶς, οἱ κάτοικοι παρέμειναν εἰς τὰς οἰκίας των σκεπτόμενοι πῶς θὰ τὰς ἐγκαταλείψουν καὶ θὰ ὀδηγηθοῦν ὄμηροι οἰκογενειακῶς πρὸς βορρᾶν, πρὸς Βουλγαρίαν, ἄνευ ἐφοδίων ζωῆς, τροφίμων, ρουχισμοῦ. Τρομοκρατηθέντες ὅμως καὶ ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς καὶ ἀπὸ τὰς βιαίας καὶ ἀπειλητικὰς διαταγὰς τῶν Βουλγάρων, συνεκεντρώθησαν ἐντρομοὶ εἰς τὸν προσδιορισθέντα χώρον συναποκομίσαντες ὀλίγα τρόφιμα καὶ ὀλίγον ρουχισμόν. Κατόπιν οἱ Βούλγαροι στρατιωτικοὶ συνοδοὶ ἔδωσαν τὸ σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως μὲ κατεύθυνσιν πρὸς βορρᾶν. Ἐσχηματίσθη τὰς πρώτας νυκτερινὰς ὥρας μεγίστη φάλαγξ, μὲ πεζοὺς καὶ ἀραμπάδες, ἡ ἀρχὴ δὲ τῆς φάλαγγος μετὰ ἀπὸ δίωρον περίπου πορείαν ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Τσιφλιτζίκι, νῦν Στρυμονοχώριον. Τὴν ἐπομένην πρωτῶν οἱ συνοδοὶ διέταξαν ἐκ νέου ἐκκίνησιν. Ἀμέσως ὅλος ἐκεῖνος ὁ ὄγκος τῶν 7-8 χιλιάδων ψυχῶν ἐβαίνομεν ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἐπὶ τῆς στενῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ γεφύρας Σιδηροκάστρου πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἔχοντες ἐξ ἀριστερῶν τὸν ροῦν τοῦ Στρυμόνος καὶ ἐκ δεξιῶν ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημα βουνά, τὰ στενὰ τῆς Ρούπελης καὶ Κρέσνας, καὶ ὕστερα κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου φθάσαμε εἰς τὸ Λιβούνον. Ἐδῶ διανυκτερεύσαμε καὶ μᾶς ἀνεκοινώθη ὅτι ὅσοι μποροῦν καὶ ἐπι-

θυμοῦν δύνανται νὰ ἐγκατασταθοῦν στὰ γύρω χωριά ἢ πόλεις, Ἐνω Τζουμαγιά, Πέτροβον, Πετρίτσι, Νιούπνιτσαν κ. ἄ., ὅπου ὠδηγήθησαν ἀρκεταὶ οἰκογένειαι. Τὸ πλεῖστον ὅμως τῶν οἰκογενειῶν, ὁ ὄγκος, ὠδηγήθημεν εἰς τὸ Μελένικον, ὕστερα ἀπὸ τετραήμερον ἀγωνιώδη πορείαν ἀφ' ἧς ἐξηναγκάσθημεν νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὰς ἐστίας μας, εἰς τὰς ὁποίας ἐγεννήθημεν καὶ τὰς ὁποίας ἐγκαταλείψαμεν πλήρεις ρουχισμοῦ, προικῶν, σκευῶν, ἐπίπλων.

Κατὰ τὴν πορείαν αὐτὴν ἐμαρτυρήσαμεν ὅλοι, ἰδιαίτερα ὅμως οἱ ὑπερ-ἡλικες, οἱ ἀσθενεῖς, αἱ εἰς ἐνδιαφέρουσαν κατάστασιν γυναῖκες, μερικαὶ τῶν ὁποίων ἀπέβαλον ἢ ἐγέννησαν προῶρως, οἱ ἀνάπηροι καὶ τὰ γυναικόπαιδα. Οὕτω ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μελένικον, τὴν ἱστορικὴν Βυζαντινὴν αὐτὴν πόλιν, σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἐξηντημένοι, ὡς ὄμηροι καὶ αἰχμάλωτοι τῶν Βουλγάρων. Ἐδῶ ἀξίζει νὰ παρενθέσω ὀλίγα διὰ τὸ Μελένικον.

Εἰς τὸ Μελένικον ὑπῆρχον κεναὶ πολλαὶ καὶ μεγάλαὶ οἰκίαι, ἀνήκουσαι εἰς τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι ἐγκατέλειψαν τὴν πατρῶαν τῶν αὐτὴν γῆν, καὶ κατέφυγον κυρίως εἰς τὸ Σιδηρόκαστρον τῆς Σιντικῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς Σέρρας, Θεσσαλονίκην, Ἀθήνας καὶ ἀλλαχοῦ ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν, συνεπεία τῆς παραχωρήσεως τῆς Ἑλληνικωτάτης αὐτῆς πόλεως, τοῦ Μελενίκου, εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ τῆς συνθήκης Βουκουρεστίου τοῦ Ἰουλίου 1913. Εἰς τὰς οἰκίας αὐτὰς μᾶς ἐστέγασαν οἱ Βούλγαροι, ἀνὰ 10-20 οἰκογενείας εἰς ἐκάστην. Πολλὰ οἰκίαι ἦσαν μεγάλα καὶ εὐρεῖαι, ἀριθμοῦσαι πολλῶν δεκάδων, ἴσως ἑκατοντάδων, ἐτῶν βίον, ἀρχοντικά καὶ διακρινόμεναι διὰ τὸν παλαιὸν ρυθμὸν τῶν ¹.

Ἡ Κάτω Τζουμαγιά ἐκκλησιαστικῶς ὑπήγετο εἰς τὴν Μητρόπολιν Μελενίκου ἐπὶ Τουρκοκρατίας μέχρι τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1912. Ὁ Μητροπολίτης Μελενίκου ἐπεσκέπτετο τὴν Τζουμαγιάν καὶ ἐλειτούργει εἰς τὰς δύο ἐκκλησίας τῆς, «Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου» καὶ «Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου», ἐκ περιτροπῆς.

Ἀπαραιτήτως ὅμως τὴν ἡμέραν τῶν Ἀγίων Θεοφανείων εὐρίσκετο εἰς τὴν Κάτω Τζουμαγιάν. Ἡ κατάδυσις τοῦ Σταυροῦ ἐτελεῖτο πανηγυρικῶς καὶ μὲ μεγαλοπρέπειαν εἰς τὸ «Ἀσμάκι», μικρὸν παραπόταμον τοῦ Στρυμόνου, κείμενον εἰς τὸ πρὸς δυσμὰς ἄκρον τῆς κωμοπόλεως. Προηγούμενου τοῦ μητροπολίτου μετὰ τῶν ἱερέων καὶ ἱεροψαλτῶν καὶ τῶν λαβάρων τῶν δύο ἐκκλησιῶν, συμμετεῖχον εἰς τὴν μεγαλειώδη ἐκείνην τελετὴν, αἱ ὀργανώσεις—ἐπαγγελματικά, φιλανθρωπικά—ἢ μαθητιῶσα νεολαία μετὰ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ ὅλος ὁ πληθυσμός. Ἡ μεγάλη αὐτὴ θρησκευτικὴ τελετὴ τῆς καταδύσεως τοῦ Σταυροῦ προσελάμβανεν οὕτω, μὲ ἑλληνοπρεπῆ ἐνθουσιασμόν, ἐθνικὸν χαρακτῆρα, παρὰ τὴν παρακολούθησιν καὶ ἐπιτήρησιν τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν.

1. Γ. Χατζηκυριακοῦ, Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας εἰς τὴν Μακεδονίαν, Ἀθήναι 1964.

Εἰς τὸ Μελένικον μᾶς ἐκράτησαν ἐπὶ 4 περίπου μῆνας. Ἡ παραμονὴ μας ἐκεῖ ὑπῆρξε μαρτυρική. Λόγῳ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως τροφίμων ἐκινδυνεύσαμεν νὰ ἀποθάνωμεν ἐξ ἀσιτίας. Ἀπηγορεύετο ἐξ ἄλλου αὐστηρῶς ἢ ἀγοραπωλησία σιτηρῶν, ἀλεύρου καὶ ἐν γένει τροφίμων. Μᾶς ἐχορηγοῦσαν οἱ Βούλγαροι κατὰ μῆνα ἄλευρον ἐξ ἀραβοσίτου ἀνὰ 100 δράμια τὸ ἄτομον, καὶ αὐτὸ δὲ πικρὸν καὶ ἀκατάλληλον πρὸς βρωσιν. Ἐτρώγαμεν κοῦσπον (πίτυρα, ὑποπροϊὸν σησαμελαίου τὸ πλεῖστον).

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1916, ἐν καιρῷ δριμυτάτου χειμῶνος, οἱ Βούλγαροι μετέφερον ὅλους γενικῶς τοὺς ἐκ Τζουμαγιᾶς ὁμήρους ἀπὸ τὸ Μελένικον, Πετρίτσιον, Ἄνω Τζουμαγιὰν κ. ἄ. εἰς τὴν βουλγαροκρατουμένην παλαιὰν Σερβίαν, εἰς Ποζάρεβιτς, παραδουνάβιον πόλιν, εἰς τὰ σύνορα Σερβίας - Αὐστρίας, Πέτροβιτς καὶ εἰς τὰ περίχωρα αὐτῶν. Μᾶς μετέφερον σιδηροδρομικῶς μὲ φορηγὰ, ἐμπορικὰ βαγόνια, στοιβαγμένους σαρδεληδόν, μέσῳ Σόφιας, καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν πόλιν Νύσσαν τῆς Σερβίας. Ἡ ἀπὸ Μελένικον εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν πεζοπορία, πεντάωρος περίπου, ἦτο μαρτυρική ὑπὸ ραγδαίαν βροχὴν καὶ δριμύ ψῦχος. Ἄρκετοὶ βραδυποροῦντες, ἀσθενεῖς καὶ ἀνάπηροι, ἔμειναν εἰς τοὺς δρόμους. Ἡ ἀμαξοστοιχία, ἣ ὁποία μᾶς μετέφερεν, ἐστάθμευσεν εἰς τὴν Σόφιαν ἐπὶ δύο ὥρας καὶ κατόπιν εἰς Νύσσαν. Κατὰ τὴν παραμονὴν μας εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Σόφιας καὶ κατὰ τὴν διαδρομὴν μας ἀπὸ Σόφιας εἰς Νύσσαν ἐπεδόθημεν εἰς ἀναζήτησιν ἄρτου καὶ δι' ἐπαίτειας πρὸς τοὺς Γερμανοὺς στρατιώτας καὶ ἀξιωματικοὺς μεταφερομένους σιδηροδρομικῶς, διότι μᾶς ἐμάστιζεν ἡ πείνα, εἰς τὴν ὁποίαν κανεὶς δὲν ἄντεχε, πρὸ παντὸς ὅμως δὲν ἄντεχαν τὰ παιδιὰ καὶ ἔκλαιον γιὰ ψωμί. Ἐφθάσαμεν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῆς βουλγαροκρατουμένης Νύσσης, ὅπου μᾶς ἐκράτησαν ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια εἰς τὰ βαγόνια. Εὐτυχῶς ἐκεῖ ὑπῆρχον τρόφιμα καὶ ψωμί. Ἀπὸ τὴν Νύσσαν μᾶς μετέφερον εἰς τὴν παραδουνάβιον κωμόπολιν Σιμέντρια, ἀπὸ ὅπου μᾶς ἐπεβίβασαν εἰς ἀμπάρια (σλέπια) ποταμοπλοίων ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Ποζάρεβιτς, βουλγαροκρατουμένην τότε πόλιν ὡς καὶ ἡ περιοχὴ τῆς, εὐφορον, πλουσίαν εἰς παραγωγικότητα, γεωργίαν, κτηνοτροφίαν καὶ ἐμπόριον, ὅπως ἦτο καὶ ἡ γενέτειρά μας, ἡ Κάτω Τζουμαγιὰ. Ἀνεπνεύσαμεν κάπως καὶ ἀνεκουφίσθημεν, παρὰ τὸ ὑποχρεωτικὸν παρὸν εἰς τὴν ἀστυνομίαν ἐνίοτε καὶ διὰ παρὰ μικρὰν ἀφορμὴν ξυλοδαρμοῦ. Οἱ Βούλγαροι συνελάμβανον περιοδικῶς ἀνὰ ἓν ἄτομον ἀπὸ ἐκάστην οἰκογένειαν ὁμήρων Τζουμαγιωτῶν καὶ τοὺς μετήγαγον εἰς ἀναγκαστικὰ ἔργα, ἄγνωστον ποῦ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ πλεῖστοι δὲν ἐπέστρεψαν. Εἰς Ποζάρεβιτς παρέμεινεν ὁ κύριος ὄγκος, τὸ πλεῖστον τῶν Τζουμαγιωτῶν, οἱ δὲ ἄλλοι μετεφέρθησαν εἰς Πέτροβατς καὶ εἰς ἄλλας πέριξ τῆς Ποζάρεβιτς κωμοπόλεις καὶ χωρία. Τὰ καταστήματα τῆς πόλεως Ποζάρεβιτς ἦσαν κλειστά, καὶ τὰ εἶχον καταλάβῃ καὶ τὰ ἐξεμεταλλεύοντο, ὡς λείαν, Βούλγαροι ἰδιῶται.

Ἄρρενες Σέρβοι δὲν εἶχον μείνη, ἔκτος τῶν κάτω τῶν 18 καὶ ἄνω τῶν 60 ἐτῶν, διότι ἡ Σερβία εἶχε κηρύξει πανστρατιὰν καὶ μετὰ τὴν κατάρρευσίν της ὁ Σερβικὸς στρατὸς ἀπεσύρθη καὶ ἐφιλοξενήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Κέρκυραν, ἐνωθεὶς μὲ τὰ Συμμαχικὰ Στρατεύματα (Ἄγγλο - Γαλλικά).

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΕΚ ΤΗΣ ΟΜΗΡΕΙΑΣ. ΠΑΛΙΝΟΣΤΗΣΙΣ

Ὡς ὄμηροι παρεμείναμεν ἐπὶ δύο ἔτη. Τὸ βουλγαρικὸ μέτωπο ἔσπασε. Οἱ Βούλγαροι, πρῶτοι ἀπ' ὅλους τοὺς συμμάχους τῶν, ἐξήτησαν ἀνακωχὴν τὴν 19ην Σεπτεμβρίου 1918. Ἀνακωχὴν ἄνευ ὄρων. Ἐπηκολούθησεν ἡ Τουρκικὴ ἀνακωχὴ καὶ τὴν 11ην Νοεμβρίου 1918 κατέθεσεν ἡ Γερμανία τὰ ὄπλα.

Εὐθὺς ὡς ἀνηγγέλθη τὸ χαρμόσυνον γεγονός ὅτι ὑπεγράφη ἡ ἀνακωχὴ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ¹ οἱ Τζουμαγιῶται μὲ τὴν νοσταλγίαν, ἡ ὁποία τοὺς κατέλαβεν, ἐπιστροφῆς τῶν εἰς τὴν γενέτειραν Τζουμαγιὰν ἀμέσως ἤρχισαν νὰ ὀργανώνουν ἀποστολὰς ἐπιστροφῆς μὲ κάθε μέσον.

Πρόεδρος τῆς πρώτης ἀποστολῆς ἐπιστροφῆς ἀπὸ τὸ Ποζάρεβιτς ἦτο ὁ μακαρίτης Γεώργιος Λαγκάζαλης, δραστήριος καὶ ἔξυπνος ἐπιχειρηματίας, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισεν πρῶτος πρόεδρος τῶν Τζουμαγιωτῶν εἰς Ποζάρεβιτς. Τοῦτον διεδέχθη ὁ ἀείμνηστος Ἰωάννης Ἰσκιούπης, δημοδιδάσκαλος, ὁ ὁποῖος διωρίσθη καὶ ἐχρημάτισε πρῶτος πρόεδρος τῆς Κοινότητος Κάτω Τζουμαγιᾶς, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν πρώτων Τζουμαγιωτῶν εἰς τὴν καταστραφεῖσαν πατρίδα τῶν τὸν χειμῶνα τοῦ 1918. Ἡ πρώτη αὐτῆ ἀποστολὴ ἐξεκίνησεν ἀμέσως μὲ τετράτροχα βοδάμαξα (ἀραμπάδες), παρὰ τὰς ἀντιξόους καὶ ἐπικινδύνους συγκοινωνιακὰς συνθήκας καὶ παρὰ τὸν ἔξανθηματικὸν τύπον, ὁ ὁποῖος προσέβαλεν ὅλους τοὺς Τζουμαγιώτας, ἄλλους ἐλαφρότερον καὶ ἄλλους βαρύτερον. Ἐπηκολούθησε δευτέρα ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Βελιγρατλῆν, μὲ 100 ἀραμπάδες καὶ πολὺν κόσμον πεζοπόρον. Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ ἀπὸ τὸ Ποζάρεβατς ἠκολούθησε τὸν δημόσιον δρόμον παράλληλον μὲ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Βελιγραδίου—Θεσσαλονίκης καὶ ἔφθασεν εἰς Νύσσαν, ἀπὸ ἐκεῖ δὲ εἰς τὴν πόλιν Πυρότ, εἰς τὴν σερβοβουλγαρικὴν μεθόριον. Εἰς τὴν Νύσσαν ὑπῆρχε Γαλλικὸν στρατηγεῖον, ὅπου ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος, Ἕλληνας λοχαγὸς Κουτσούμπας, γαλλομαθῆς, ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τοὺς ἀφιχθέντας ἐκεῖ Τζουμαγιώτας ὁμήρους. Τοὺς ἐκράτησεν εἰς τὴν Νύσσαν τρεῖς ἡμέρας ἐν ἀναμονῇ ἀποκαταστάσεως σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας Σερβίας—Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴν Νύσσαν ἔφθασαν εἰς τὴν πόλιν Πυρότ. Ἐκεῖ ἦτο ἡ 3η Μεραρχία ὑπὸ τὸν διοικητὴν της

1. Ἡ ὑπογραφή τῆς ἀνακωχῆς ἔλαβε χώραν τὴν 11ην πρωϊνὴν τῆς 11ης ἡμέρας τοῦ 11ου μηνός (Νοεμβρίου) τοῦ 1918.

συντ)ρχην Τρικούπην. Ἐπειδὴ καθυστεροῦσε ἡ τακτοποίησις τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας, ἡ Μεραρχία τοὺς ἐκράτησεν ἐπὶ 18 ἡμέρας· τοὺς ἐγκατέστησεν εἰς οἰκίας καὶ τοὺς ἐχορήγει πλουσίαν διατροφὴν. Ἀπὸ τὸ Πυρότ, διὰ τῆς ὁδοῦ Πυρότ—Τσαρίμπροτ, ἔφθασαν εἰς Σόφιαν ὅπου ἦτο στρατιωτικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Μαζαράκην καὶ νομάρχην Ἀνδρεάδην, ἡ ὁποία προώθησε τοὺς Τζουμαγιώτας μέσῳ Ἀνδριανουπόλεως σιδηροδρομικῶς καὶ μὲ ἀραμπάδες εἰς Σέρρας¹.

Ἐπηκολούθησεν ἡ ἐπιστροφὴ τῶν ὑπολοίπων Τζουμαγιωτῶν ἀπὸ τὸ Ποζάρεβιτς, οἱ ὁποῖοι εἶχον προσβληθῆ βαρύτερον ἀπὸ τὸν ἐξανθηματικὸν τύφον. Ἡ ἐπιστροφὴ καὶ αὐτῶν ἐγένετο τῇ φροντίδι τῶν ἑλληνικῶν καὶ συμμαχικῶν στρατιωτικῶν συνδέσμων ἀποστολῶν. Μέσῳ τοῦ Δουνάβεως διὰ ποταμοπλοίων (σλεπιών) ἔφθάσαμεν εἰς Λὸν Παλάγκα, ἐκεῖθεν εἰς Νύσσαν καὶ σιδηροδρομικῶς μέσῳ Σόφιας ἔφθάσαμεν εἰς τὴν Βάρναν, ὅπου μᾶς ἀπεμόνωσαν, καραντίνα, εἰς ἐμπορικὰ βαγόνια σιδηροδρόμου παρὰ τὴν παραλίαν. Ἐκεῖ μᾶς ἐκράτησαν περὶ τὸν ἓνα μῆνα ἐν ἀναμονῇ τῆς ἀποκαταστάσεως ἀτμοπλοικῆς συγκοινωνίας διὰ τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ἡ ὁποία δὲν εἶχεν ἐκκαθαρισθῆ ἀπὸ τὰς νάρκας, καὶ οἱ πρῶτοι ταξιδιωταί, θὰ εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ὄμηροι. Εἰς τὴν Βάρναν ἔφθασαν στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοὶ ἀπὸ τὸ Γκέρλιτς τῆς 4ης Μεραρχίας Καβάλας, διὰ νὰ ἐπιστρέψουν καὶ αὐτοὶ μαζί μας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Κατέφθασαν εἰς τὸν λιμένα Βάρνης τρία ἀτμόπλοια. Τὰ «Ξενούλα», «Οὐράνα» καὶ «Ἀδριατικός», τὰ ὁποῖα μᾶς παρέλαβον διὰ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ «Ἀδριατικός» ἦτο ἐξωπλισμένον καὶ μὲ πυροβόλον δι' ἀνατίναξιν τυχὸν συναντήσεως καθ' ὁδὸν νάρκης, ἦτο δὲ ταχύτητος 16 μιλίων τὴν ὥραν, ἐνῶ τὰ δύο ἄλλα ἦσαν 8 μιλίων. Προηγεῖτο τὸ «Ἀδριατικός» καὶ ἔκαμε σταθμεύσεις διὰ νὰ μᾶς φθάσουν τὰ δύο ἄλλα ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο ἐν πλῶ νυχθημερόν. Εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν συνητήσαμεν νάρκην, ἡ ὁποία ἀνετινάχθη διὰ τοῦ πυροβόλου.

Καθ' ὁδὸν ἀπέθνησκον ἀρκετοί, λόγῳ τῶν ταλαιπωριῶν, τῶν κακουχιῶν καὶ τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου, καὶ τὰ πτώματα ἐξρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐφθάσαμεν εἰς τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελίων. Ἐκεῖ εἰς τὴν Προποντίδα ὅπου ἐστάθμευσαν τὰ τρία ἀτμόπλοια ἀντικρύσαμεν ἠγκυροβολημένον, ἀπέναντι τοῦ Ντολμὰ Μπαχτσέ, τὸ θρυλικὸν εὐδρομον θωρηκτὸν «Ἀβέρωφ», τὸ πλήρωμα τοῦ ὁποίου μᾶς ὑπεδέχθη καὶ μᾶς ἐχαιρέτισε μὲ τὴν ἀνάκρουσιν τοῦ Ἑθνικοῦ Ὕμνου. Ρίγη συγκινήσεως καὶ χαρᾶς καὶ φρενίτης ἐνθουσιασμοῦ μᾶς κατέλαβον ὅλους, ὁμήρους καὶ στρατιωτικούς. Μετὰ παραμονὴν

1. Τὰ ἀνωτέρω, ἐξ ἀφηγήσεως πρὸς τὸν συγγραφέα ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀποστολῆς Κωνσταντίνου Βελιγρατλή, μεγαλεμπόρου καὶ διακεκριμένου κοινωνικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ παραγόντος τῆς Ἡρακλείας.

ἐκεῖ ἐνὸς ἡμερονυκτίου ἐξηκολουθήσαμεν τὸ θαλάσσιον ταξίδι καὶ διὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Καβάλαν. Ἐκεῖ μᾶς παρέλαβον ἀπὸ τὰ τρία ἀτμόπλοια αἱ ἑλληνικαὶ Ἀρχαί, μέλη τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἑλληνικῶν καὶ συμμαχικῶν ἀποστολῶν περιθάλψεως τῶν ὁμήρων, τὰ ὁποῖα μᾶς παρηκολούθουν καὶ μᾶς συνώδευον ἀπὸ Ποζάρεβας καὶ εἰς ὄλον τὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς μας ἐκ τῆς ὁμηρείας καὶ μᾶς ὠδήγησαν καὶ μᾶς ἀπεμόνωσαν, καραντίνα, εἰς τὰς καπναποθήκας Καβάλας, ἐξηντλημένους ἀπὸ τὰς ἀκαθαρσίας τοῦ πολυημέρου ταξιδίου μας, φθειρωτάς καὶ προσβεβλημένους ἀπὸ τὸν ἐξανθηματικὸν τύπον. Εἰς τὰς μεγάλας αἰθούσας τῶν καπναποθηκῶν ἐστεγάσθησαν ἀνὰ 20-30 οἰκογένειαι εἰς ἐκάστην αἴθουσαν. Καθημερινῶς ἀπέθνησκον ἀνὰ εἷς ἢ δύο ἀπὸ ἐκάστην οἰκογένειαν, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληροι οἰκογένειαι ὑπέκυψαν. Εἰς Καβάλαν παρεμείναμεν ἐπὶ δύο μῆνας περίπου. Κατόπιν σιδηροδρομικῶς ἀπὸ Δράμας ἐφθάσαμεν εἰς Σέρρας. Ἐκεῖ, ὅσοι εἶχον φίλους ἢ συγγενεῖς, ἔτυχον ἀποτελεσματικῆς περιθάλψεως καὶ ἐσώθησαν ἐκ τοῦ ἐξανθηματικοῦ. Τὸ πλεῖστον ἐστεγάσθησαν εἰς ἀνταλλάξιμα οἰκῆματα, εἰς τσιφλίκια, καὶ πολλοὶ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ μουσικογυμναστικοῦ συλλόγου «Ὁρφεύς», ὅπου ἀπεδεκατίσθησαν συνεπείᾳ τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύπου. Διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν παλινοστοῦντων ὁμήρων ἐφρόντισε καὶ ὁ ἀείμνηστος Ἀλέξανδρος Δημητρίου Ζάνας.

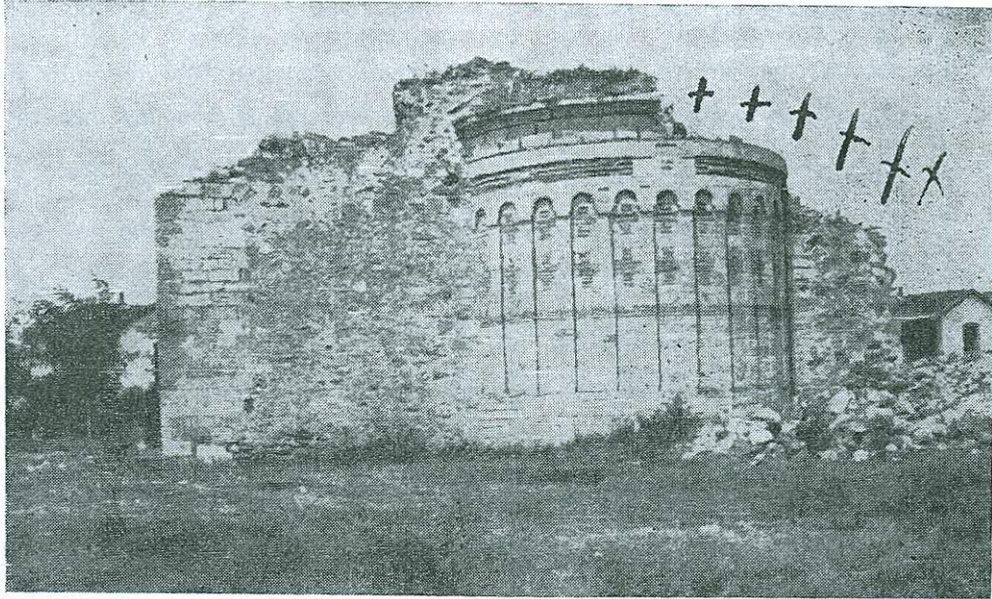
Ὁ Ἀλέξανδρος Ζάνας μετὰ τὴν ἀνακωχὴν μὲ τοὺς Βουλγάρους ὑπηρετοῦσεν εἰς τὴν ἀεροπορίαν ὡς ἀνθυπὶλαρχος διοικητῆς σμήνους καὶ ἡ Στρατιωτικὴ Διοίκησις τὸν ἀπέσπασε διὰ νὰ συνοδεύσῃ τὰς δύο ἀντιπροσώπους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ὑπερόχους Ἑλληνίδας, Ἑλλην Α. Ἀδοσίδου καὶ Πηνελόπην Σ. Δέλτα, αἱ ὁλοῖαι ἐπεσκέφθησαν καὶ τὰς Σέρρας. Σκοπὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918 ἦτο νὰ διευκολύνῃ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ τῆς ἀγγλικῆς Ἐπιμελητείας τὰ θύματα τῶν Βουλγάρων νὰ γυρίσουν εἰς τὰς ἐστίας των, τὰς ἐστίας ποὺ εἶχον προηγουμένως ἀρπάξει, οἰκειοποιηθῆ καὶ καταστρέψῃ οἱ Βούλγαροι¹. Ἡ ἀγγλικὴ Ἐπιμελητεία διένειμεν εἰς τοὺς παλινοστοῦντας ὁμήρους ἀγγλικὸν σιτηρῆσιον στρατιωτῶν, πλούσιον.

Ὅσοι ἐφθασαν εἰς τὴν γενέτειράν των, τὴν πατρῶαν γῆν τῆς Κάτω Τζουμαγιᾶς, εὗρον ἐκεῖ καὶ ἀντίκρυσαν ἀντὶ οἰκοδομῶν δάσος ἀπὸ ἀκάνθας καὶ χόρτα. Δὲν ἠδύναντο νὰ προσανατολισθοῦν καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν οἱ ἰδιοκτῆται τὰ οἰκόπεδά των ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν αἱ οἰκίαι των, εἰς τὰς ὁποίας ἐγεννήθησαν, καὶ τὰ καταστήματά των. Δὲν εἶχε διασωθῆ οὔτε μιὰ καλύβη διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δεῖγμα ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 1916 ὑπῆρξεν

1. Δημοσιεύματα τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Ἀ λ ε ξ ἄ ν δ ρ ο υ Δ. Ζ ἄ ν ν α, Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον. Ἡ Παλινοστήσις τῶν ὁμήρων τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1968.

ἐκεῖ κωμόπολις 10.000 κατοίκων, ἡ ὠραία Κάτω Τζουμαγιά. Κατεστράφησαν τὰ πάντα διὰ τῆς κατεδαφίσεως ἢ πυρπολήσεως ὅλων τῶν ἀκινήτων, ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων κτιρίων, διδακτηρίων καὶ τῶν δύο ἐκκλησιῶν τῆς Τζουμαγιάς, τὴν ὁποίαν ἀνέσκαψαν οἱ Βούλγαροι ἐκ θεμελίων, ὥστε ἀπὸ τὴν λαμπρὰν κωμόπολιν δὲν ἔμεινε τίποτε εἰ μὴ γῆ πρὸς ἄροσιν.

Ἄρκετοὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Τζουμαγιάν καὶ ἐστεγάσθησαν εἰς ἀντίσκηνα τὸν πρῶτον χειμῶνα εἰς τοποθεσίαν νοτίως τῆς κατεστραμμένης κωμο-

Τὸ ἐξωτερικὸν τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ Βήματος τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐκθεμελιωθείσης ἐκ τῆς βουλγαρικῆς θεομηνίας Κάτω Τζουμαγιάς, μοναδικὸν ὑπόλειμμα τῆς ἄλλοτε ἀκμαζούσης πόλεως.

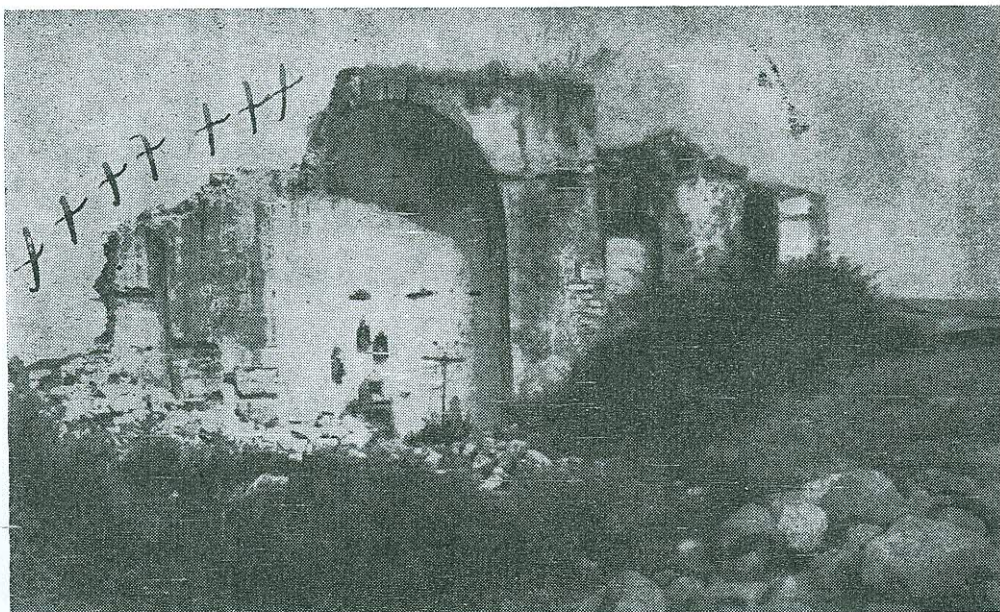
πόλεως παρὰ τὸ γειτονικὸν χωρίον Δασοχώρι (Ὁρμανλῆ), ἄλλοι δὲ ἐγκατεστάθησαν προσωρινῶς εἰς γειτονικά χωρία, Ποντισμένον, Δασοχώρι κ. ἄ. Πολλοὶ πάλιν διεσκορπίσθησαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Σέρρας, Σιδηρόκαστρον, Θεσσαλονίκην, Ἀθήνας καὶ ἄλλαχοῦ.

Μία τελευταία ἀποστολή¹, περιλαμβάνουσα περὶ τοὺς χιλίους περίπου ὁμήρους Τζουμαγιάτας, προερχομένους ἀπὸ τὰ χωρία Κουσιούλεβο, Σφυλάιναις κ. ἄ., συνεκεντρώθη εἰς Ποζάρεβατς. Αὕτη τεθεῖσα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δημοδιδασκάλου Ἰωάννου Σάνδρου, σιδηροδρομικῶς, διὰ Σεμπλίνου, ἔφθασε εἰς Βελιγράδιον, καὶ ἐκεῖθεν διὰ Ζάγκρεμ κατέληξεν εἰς τὸν ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς λιμένα τοῦ Φιοῦμε. Ἀπὸ ἐκεῖ δι' Ἰταλικοῦ ὑπερωκεανείου ἔφθασε διὰ Κερκύρας καὶ Πατρῶν εἰς Αἴγιον, ὅπου ἐπὶ ἑξάμηνον πε-

1. Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τοῦ συμμετασχόντος εἰς αὐτὴν Εὐγενίου Καραλέγου, κατοίκου Θεσσαλονίκης.

ρίπου παρέμεινεν εἰς τὰς σταφίδαποθήκας αὐτοῦ. Τέλος διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου «Ἀνδρομάχη» μετεφέρθησαν ὅλοι εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου μετὰ παραμονὴν ἑνὸς μηνὸς εἰς τὸ Σέδες, ἐπέστρεψαν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν γενέτειράν των, ὅπου ἐγκατεστάθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς ἀντίσκηνα.

Κατόπιν κατεσκευάσθησαν εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, ὅπου ἦσαν τὰ ἀντίσκηνα, ξύλινα παραπήγματα λαμαρινοσκεπῆ, ἀνηγέρθη δὲ καὶ ἡ προσωρινή

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἡρακλείας, μοναδικὸν ὑπόλειμμα τῆς ἐπεληθούσης καταστροφῆς, τὸ ὁποῖον σήμερον δὲν σώζεται ὑποκύψαν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ρυμοτομίας τῆς νέας πόλεως.

ἀγορά. Ἐνα παραπήγμα ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἐκκλησία καὶ ἄλλο ὡς σχολεῖον.

Εἰς τὰ παραπήγματα αὐτὰ ἔζησαν οἱ Τζουμαγιῶται ἐπὶ δώδεκα ἔτη, ὅπου κατετρέχοντο ἀπὸ τὴν ἑλονοσίαν καὶ παντοίας ἀσθενείας, καθ' ὅτι ὁ ἀγροτικὸς χῶρος εἰς τὸν ὁποῖον ἐστεγάσθησαν προσωρινῶς μετεβάλλετο εἰς τέλμα μὲ τὰς πρώτας βροχὰς τοῦ χειμῶνος.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ ἐνδιαφερόμενοι πολεμοπαθεῖς, τῶν ὁποίων αἱ συνθήκαι τῆς κατοικίας των εἶχον καταντήσει ἀνατριχιαστικά, ἤρχισαν πλέον νὰ ἐνεργοῦν δραστηρίως καὶ νὰ ζητοῦν ἀπὸ τὰς Κυβερνήσεις τὴν ὀριστικὴν καὶ μόνιμον στέγασίν των, ὡς καὶ τὴν ἀποζημίωσίν των διὰ τὰς ὑλικὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὡς καὶ ἠθικὰς, συνεπεία τῆς ὀμηρείας. Πρὸς τοῦτο ἰδρύθη ἐν Ἡρακλείᾳ «Ἐπιτροπὴ ἀνοικοδομήσεως Ἡρακλείας» μὲ πρόεδρον τὸν Τάκην Τζεμαίλαν καὶ μέλη τοὺς Ἰωάννην Παναγιώτου, Ἰωάννην Βλάχτση, Χρῖστον Πατσιάκαν καὶ Θωμᾶν Τάτσην, εἰς Σέρρας δὲ σύλλογος «Ἡ Ἐνωσις Τζουμαγιωτῶν» τὸ ἔτος 1927.

Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου ἐξελέγη ὁ Δημήτριος Παπίτσας καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς ὁ Γεώργιος Τζεμαίλας, ὁ ὁποῖος τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐξελέγη Πρόεδρος. Ἀντιπρόεδρος ὁ Κωνσταντῖνος Νάστου, Ταμίας ὁ Στέργιος Δαρδακούλης, μέλη δὲ αὐτοῦ διετέλεσαν οἱ Γεώργιος Τάνης, Γεώργιος Κωστίτσης, Στέργιος Μαχαιρᾶς, Παναγιώτης Νούσκας, Ἀναστάσιος Σιαμπίρης, Κωνσταντῖ-

Τὸ πρῶτον Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ ἐν Σέρραις Συλλόγου «Ἐνωσις Τζουμαγιωτῶν» τοῦ 1927.

1) Δημήτριος Παπίτσας, Πρόεδρος. 2) Γεώργιος Τζεμαίλας, Γεν. Γραμματεὺς. 3) Στέργιος Δαρδακούλης, Ταμίας. 4) Κωνσταν. Νάστου, Ἀντιπρόεδρος. 5) Παναγ. Νούσκας, 6) Γεώργιος Κωστίτσης. 7) Στέργιος Μαχαιρᾶς. 8) Γεώργιος Κόκκινος καὶ 9) Γεώργιος Τάνης.

νος Σαμαρᾶς, Γεώργιος Κόκκινος, ὅστις διετέλεσε καὶ γενικὸς γραμματεὺς. Σκοπὸς ἦτο ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Τζουμαγιᾶς, ἡ στέγασις τῶν ἐν Σέρραις, Σιδηροκάστρῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἀστέγων Τζουμαγιωτῶν καὶ ἡ καταβολὴ ἀποζημιώσεων διὰ τὰς ὑλικὰς καὶ ἠθικὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ὑπέστημεν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Παρόμοιοι Σύλλογοι ἰδρύθησαν εἰς ὅλας τὰς πολεμοπαθεῖς πόλεις καὶ κωμοπόλεις Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Δυτικῆς Θράκης.

Οὕτω συνεκροτήθη τὴν 20ῆν Μαΐου 1929 ἡ ἱστορικὴ συνεδρίασις καὶ σύσκεψις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ ἀειμνήστου Ἐλευθε-

ρίου Βενιζέλου μετὰ τῶν ἀρμοδίων Ὑπουργῶν καὶ τῶν Ἐπιτροπῶν τῶν πολεμοπαθῶν εἰς τὴν προεδρικήν αἴθουσαν τῆς Βουλῆς, εἰς ἣν σύσκεψιν παρέστη καὶ ὁ γράφων, ὡς πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Τζουμαγιωτῶν, παρισταμένων καὶ ἀπάντων σχεδὸν τῶν Γερουσιαστῶν καὶ Βουλευτῶν τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Κατ' αὐτὴν ἐξετέθη ἡ κατάστασις τῶν ἀστέγων πολεμοπαθῶν καὶ δὴ τῶν Τζουμαγιωτῶν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἔδωσε τὴν ἐντολὴν πρὸς τοὺς συμμετασχόντας τῆς συσκέψεως Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν μακαρίτην Μαρήν καὶ Ὑφυπουργὸν παρὰ τῷ Πρωθυπουργῷ Παπαδάτον ὅπως καταρτισθῆ ἄμέσως Νομοσχέδιον περὶ καταβολῆς ἀποζημιώσεων εἰς τοὺς ὑποστάντας ζημίας ὑλικὰς καὶ ἠθικὰς πολεμοπαθεῖς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὡς καὶ περὶ ὀριστικῆς στεγάζσεως τῶν ἀπόρων καὶ ἀστέγων πολεμοπαθῶν τῶν περιφερειῶν αὐτῶν καὶ ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἡρακλείας.

132

Η ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ

Τὸ καταρισθὲν σχετικὸν πρὸς τοῦτο Νομοσχέδιον, συζητηθὲν ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ ψηφισθὲν ἐγένετο ὁ Νόμος 4278 «περὶ ἐκδόσεως δανείου μέχρι 700 ἑκατομ. δι' ἀποζημίωσιν τῶν ὑποστάντων ζημίας ἐκ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου». Εἰς τὸν Νόμον αὐτὸν περιελήφθη καὶ τὸ ἄρθρον 11, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐπετράπη ὅπως διὰ τὴν στέγασιν τῶν ἀπόρων ἀστεγῶν πολεμοπαθῶν, τῶν ὁποίων αἱ οἰκίαι κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, διατεθῶσιν ὁμολογίαι μέχρι 60 ἑκατομ. Οὕτως ἐλύθη καὶ τὸ πρόβλημα τῆς στεγάσεως καὶ ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἡρακλείας, μετὰ παρέλευσιν δέκα τριῶν περὶπου ἐτῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου¹.

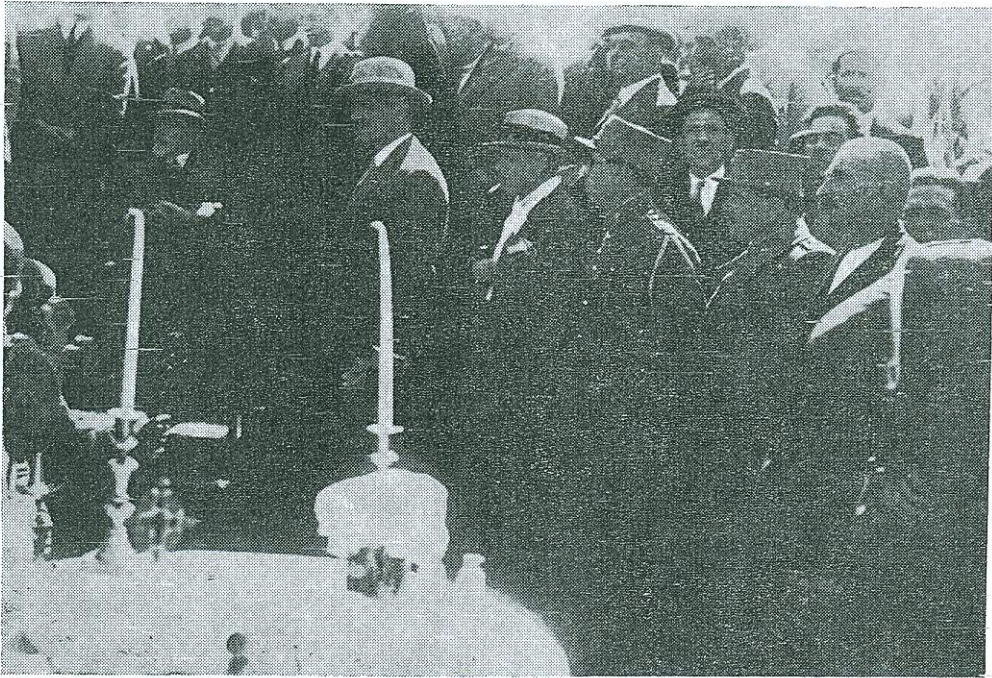
Διὰ τὴν ἀποφευχθῆ ἢ γραφειοκρατία τοῦ κέντρου, διὰ τοῦ ἀπὸ 20-2-30 ἐκτελεστικοῦ Διατάγματος ἀπεκεντρώθη ὁ χειρισμὸς τῆς στεγάσεως τῶν πολεμοπαθῶν καὶ ἀνετέθη εἰς τοὺς Γενικοὺς Διοικητὰς Μακεδονίας καὶ Θράκης, εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ὁποίων ἐτίθετο τὸ ποσὸν τῶν 60 ἑκατομ. ὁμολογιῶν, ἧτοι δραχμῶν 43.000.000, τότε.

Τὸ ἔργον τῆς ἀνεγέρσεως τῶν κατοικιῶν εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν Ἐποικισμὸν. Διὰ τὸ ταχύτερον, ὁ τότε Πρωθυπουργὸς Ἐλευθέριος Βενιζέλος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 3864/12-3-30 διαταγῆς του διέταξε τὸν Β. Μπασιλάρην, Ἐπιθεωρητὴν Ἀνταλλαγῆς ὅπως περιοδεύσῃ τὰς πολεμοπαθεῖς περιφερείας Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὅπως ὑποβάλλῃ τὰ πορίσματα ἐπὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου τῆς στεγάσεως τῶν ἀπόρων ἀστεγῶν πολεμοπαθῶν καὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἡρακλείας, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς τοπικοὺς ὑπηρεσιακοὺς παράγοντας. Πρὸς τοῦτο ὁ Μπασιλάρης ἐπεσκέφθη καὶ ἐξήτασεν ἐπὶ 25 ἡμέρας κατὰ σειρὰν τὰς κάτωθι πολεμοπαθεῖς πόλεις καὶ χωρία: Σέρρας, Δραβίσκον, Μύρκινον (Δοξόμπος), Παλαιοκώμην (Προβίσταν), Μεσολακιάν (Ἄνω Λακοβίγια), Μικρὸ Σοῦλι (Σέμαλτον), Νιγρίταν, Νέον Πετρίτσι, Ἡράκλειαν (Κ. Τζουμαγιάν)—εἰς τὴν ὁποίαν ἐδόθη ἰδιαιτέρα σημασία καὶ φροντίς διότι ἐπρόκειτο νὰ κτισθῆ μία πόλις ἐξ ὀλοκλήρου νέα—, Δοξάτον, Ἀδριανὴν, Χωριστὴν (Τσατάλτζαν), Προσωτσάνην τοῦ νομοῦ Δράμας, Κομοτινὴν, Μαρώνειαν, Ξάνθην τοῦ νομοῦ Ροδόπης, Ἀλεξανδρούπολιν, Σουφλί, Καρυοφυλίαν καὶ Κίρκην τοῦ νομοῦ Ἐβρου.

1. Διὰ τὴν Ἑλλάδα δυστυχῶς δὲν εἶχε τελειώσει ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἐπιστράτευσις. Συνεχίζετο ὁ πόλεμος μὲ τὴν Τουρκίαν, ἐν τῷ μεταξύ δὲ ἐπῆλθε καὶ ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ συμφορὰ τοῦ 1922.

Τὸν Μάιον 1930 ἤρχισεν ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Τζουμαγιᾶς, τῆς σημερινῆς Ἑρακλείας. Ἀνηγέρθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους 500 περίπου οἰκίαι ὁμοίμορφοι εἰς τὴν θέσιν τῆς κατεστραμμένης Τζουμαγιᾶς, βάσει ἐγκεκριμένου σχεδίου. Πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς εἶχε 1200 οἰκίας. Ἡ ἀνεγερθεῖσα Ἑρακλεία παρουσιάζει ὄψιν φαντασμαγορικῆς κηπουπόλεως μὲ τὴν κανονικὴν ρυμοτομίαν τῆς καὶ τὸ μέγαλον εὖρος τῶν ὁδῶν τῆς, τὴν ἀγορὰν καὶ τὰς κατοικίας μὲ τὰς πρασιάς καὶ τὰ πολλὰ δένδρα.

Τὸν πρῶτον θεμέλιον λίθον ἔθεσεν ὁ τότε Πρωθυπουργὸς ἀείμνηστος Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἰδιοχείρως εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦ Τζουμαγιώτου Στεργίου Βλάχβη, μακαρίτου ἤδη, ὀπλαρχηνοῦ Πρώτης τάξεως τοῦ Μακεδονι-

Ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια ἐνάρξεως τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἑρακλείας τὴν 10ην Μαΐου 1930.

κοῦ ἀγῶνος, τιμῆς ἔνεκεν, τὴν 10ην Μαΐου 1930 ἐν ἐπισημῷ πανηγυρικῇ τελετῇ. Εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ αὐτὰ ἐγκαίνια παρέστησαν ὁ τότε Μητροπολίτης Σερρῶν ἀείμνηστος Κωνσταντῖνος Μεγγρέλης μεθ' ὀλοκλήρου τοῦ κλήρου, Ὑπουργοί, Βουλευταὶ καὶ Γερουσιασταί, ὁ τότε Νομάρχης Σερρῶν Στέφανος Νίκογλου, ὁ ὁποῖος εἰργάσθη μετὰ ἀξιεπαίνου ζήλου, ὡς καὶ ὁ τότε Διευθυντὴς τῆς Νομαρχίας Θωμᾶς Κέντρος, οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ μεθ' ὅλης τῆς μαθητιώσης νεολαίας καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἑρακλείας, ἀλλὰ καὶ τῶν περιχώρων, ὁ ὁποῖος τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐώρτασε μὲ ἀφάνταστον χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ὡς σωτήριον ἡμέραν Ἀναστάσεως.

Ἡ εὐτυχὴς σύμπτωσις τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἑρακλείας μὲ τὴν ἐναρξιν τῶν μεγάλων ἔργων τοῦ Στρυμόνος τότε καὶ τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τὴν

έλονοσίαν, προσέδωσεν εἰς αὐτὴν μεγαλυτέραν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον.

Εἰς τὴν στηθεῖσαν μεγαλοπρεπῆ ἐξέδραν μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἐλευθερίου Βενιζέλου μεταξὺ ἄλλων ἦσαν καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Βελιγρατλῆς, ὁ ἰατρός καὶ λόγιος ἀείμνηστος Βασίλειος Καφταντζῆς, ὁ ὁποῖος προσεφώνησε

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὁ Γερουσιαστὴς Δημήτριος Πάζης καὶ ὁ Νομάρχης Σερρών Στέφανος Νίκογλου, κατὰ τὰ ἐγκαίνεια τῆς θεμελιώσεως τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἡρακλείας τὴν 10ην Μαΐου 1930.

τὸν Πρωθυπουργὸν διὰ μακροῦ, ἐνθουσιώδους καὶ ἱστορικοῦ λόγου, ὁ ἰατρός, Γερουσιαστὴς τότε, ἀείμνηστος Δημήτριος Πάζης, ὁ ὁποῖος εἰργάσθη καὶ προσέφερεν πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν γενέτειράν του Ἡράκλειαν, ὅπσθεν αὐτοῦ ὄρθιος ὁ καπετὰν Στέργιος Βλάχβης, ἐπίσης ὁ Θωμᾶς Τζιντζῆς ὁ ἀναφερθεὶς πρῶτος Μακεδονομάχος, ὁ ὑπαρχηγὸς Δημ. Παπίτσας, ὁ γράφων, ὁ ἀείμνηστος Τάκης Τζεμαΐλας καὶ ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ τότε Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης Δημ. Δίγκας καὶ ὁ τότε Δήμαρχος Σερρών Ἐπαμ. Τικόπουλος.

Ο ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΥΠΟ ΤΟΥ Β. ΚΑΦΤΑΝΤΖΗ ΛΟΓΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΤΖΟΥΜΑΓΙΑΣ (1)

Ὁ ἱατρὸς καὶ λόγιος Βασίλειος Καφταντζῆς προσφωνῶν τὸν Πρωθυπουργὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον εἶπε τὰ ἑξῆς :

«Ἐξοχώτατε Κύριε Πρόεδρε,

Χαρὰν μεγάλην εὐηγγελίσαστο εἰς ἡμᾶς τοὺς κατοίκους Ἡρακλείας ἡ γνωσθεῖσα εἶδησις ὅτι ὁ λαοπρόβλητος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, ὁ μεγαλουργὸς Πρωθυπουργὸς τῆς Πατρίδος μας, ἐδέχθη ὅπως ἐπισκεφθῆ καὶ τὴν ἡμετέραν μικρὰν κωιόπολιν διὰ νὰ ἐπισφραγίσῃ τὸ ἔργον τῆς μεγάλης του χειρονομίας, καταθέτων ὁ ἴδιος τὸν θεμέλιον λίθον τῆς ἀνεγειρομένης Τζουμαγιάς.

Καὶ εἰς τὸ χαρμόσυνον τοῦτο ἄγγελμα σύμπας ὁ λαὸς τῆς Ἡρακλείας, οἰστρηλατούμενος ἀπὸ ἓναν ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν, ἔσπευσε νὰ ὑποδεχθῆ ὑμᾶς, τὸν μεγαλύτερον εὐεργέτην, ὅστις δίδετε σήμερον σάρκα καὶ ὀστέα εἰς ὄνειρα καὶ πόθους μιᾶς ὀλοκλήρου δεκαετίας, ὄνειρα φεῦ, τὰ ὁποῖα τοςάκις μέχρι τοῦδε κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἰκτρῶς διεψεύθησαν καὶ νὰ ἐκφράσῃ καὶ διατρανώσῃ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του τὴν συνέχουσαν αὐτὸν ἀνεκλάλητον χαρὰν, ἀλλὰ καὶ βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην διὰ τὸ συντελούμενον μέγα ἔργον.

Κύριε Πρόεδρε,

Καλῶς ἦλθατε ! Καλῶς ἦλθατε εἰς τὴν πάλαι ποτὲ λαμπρὰν, ἀλλὰ τῶρα δεινῶς ταλαιπωρουμένην καὶ σφραδάζουσαν ὑπὸ τὸ πέλημα παντοίων κακουχιῶν δύσμοιρον κωμόπολιν μας ! Καλῶς ἦλθατε εἰς τὴν κατεστραμμένην καὶ ἔρημον Τζουμαγιάν, ἄνωθεν τῆς ὁποίας πλανᾶται ἡ δόξα καὶ ἡ ἀνάμνησις ἑνὸς λαμπροῦ παρελθόντος.

Καλῶς ἦλθατε, ἵνα διὰ τῶν ἰδίων σας χειρῶν κάμητε ἀπαρχὴν τοῦ μεγάλου σωτηρίου ἔργου, τοῦ ὁποίου εἴσθε ὁ δημιουργός, καταθέτοντες τὸν θεμέλιον λίθον εἰς τὴν ἀνεγειρομένην Ἡράκλειαν. Καλῶς ἦλθατε διὰ νὰ χύσητε βάλσαμον παρηγορίας εἰς τοὺς ἐντὸς ὑγρῶν, ἀνηλίων καὶ ἐτοιμορρόπων παραπηγμάτων διαβιοῦντας καὶ ὑπὸ παντοίων ἀσθενειῶν κατατρυχομένους κατοίκους Ἡρακλείας καὶ σπογγίσητε τὰ δάκρυα τῶσων δυστυχῶν μητέρων, ὧν ἀπόλλυνται τὰ τέκνα, ἐμπνέοντες θάρρος καὶ καρτερίαν.

Ἦλθατε εἰς τὴν μᾶλλον κρίσιμον στιγμὴν τῆς ἀντοχῆς μας.

Εἴσθε ὁ παραστάτης καὶ παρήγορος ἄγγελος, ὁ ὁποῖος ἔρχεσθε

1. Τὸ χειρόγραφον τοῦ λόγου τούτου ἐνεχείρησεν εἰς τὸν συγγραφέα ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλείου Καφταντζῆ, Γεώργιος Β. Καφταντζῆς, διακεκριμένος δικηγόρος, ποιητὴς καὶ συγγραφεύς.

ὅπως σώσητε ἡμᾶς εὕρισκομένους εἰς τὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς, σχεδὸν ἀπολυμένους, καὶ ἀναγάγητε εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ χέρσος αὕτη γῆ, τὴν ὁποίαν πατεῖτε καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν σᾶς ἔφευρον ἢ ἔμπνευσις τῆς ἐκτελέσεως ἑνὸς ὑψίστου ἀνθρωπιστικοῦ καὶ ἐθνικοῦ σκοποῦ, ὑπῆρξέ ποτε μία ἀνθηρὰ καὶ πλήρης σφρίγους πολίχνη, μία προηγμένη καὶ εὐτυχῆς ἀνθρωπίνη φωλεά. Ἦτο ἡ ὠραία αὕτη καὶ καμαρωτὴ σὰν νύμφη τῆς Πίνδου κωμόπολις, τὸ ἠρωϊκὸ Σοῦλι ἀνὰ τὰ μέρη ταῦτα μὲ τὰ ἀτίθασα παλλικάρια τῆς καὶ τὶς ἀνδριωμένες κοπέλλες τῆς. Ὑπῆρξεν ἡ πόλις αὕτη τὸ κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἐχθρῶν τῆς φυλῆς δώσασα ἀπειράριθμα θύματα εἰς τὸν Μολῶχ τῆς φυλετικῆς διαμάχης ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ τὸ σέμνωμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὰ μέρη ταῦτα, ὅπου ἐξ ἑνὸς μὲν ὁ ἀένας κρότος τῶν ἐργαζομένων πολιτῶν καὶ ἡ τύρβη τοῦ ἀξιοσημειώτου ἐμπορίου τῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἐκκωφαντικὸς ἀντίλαλος τῶν ὑπερχιλίων μαθητῶν τῶν ὀνομαστῶν σχολείων, ὅπου ἀντηχοῦσαν τὰ θούρια ἄσματα μιᾶς νωπῆς ἐποχῆς, ἔδιδαν τὸν τόνον καὶ τὸ σφρίγος μιᾶς ἀναγεννωμένης ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ ἑνὸς ἀναλάμποντος ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἑλληνικοῦ μεγαλείου.

Ἄλλὰ μίαν ἀποφράδα ἡμέραν πρὸ 14 ἐτῶν κακὸς δαίμων τῆς καταστροφῆς διῆλθεν ἀνωθεν αὐτῆς, ἄγριος Σίφων, σαρώσας ἄψυχα καὶ ἔμψυχα καὶ μὴ ἐγκαταλείψας ἀπὸ τὴν τόσῃ ζωὴν καὶ τὴν τόσῃ χαρὰν εἰμὴ μόνον συντρίμματα καὶ τέφραν. Τὸ χερτωμένον ἐκεῖνο συγκρότημα ἐκ 1200 οἰκιῶν, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο Τζουμαγιά καὶ τὸ ὁποῖον ἐπλαισιῶνετο ἀπὸ τόση χάρι καὶ ζωγραφιὰ τῆς γύρω φύσεως, εἶχεν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὸ διάβα μιᾶς τρομερῆς θεομηνίας. Ἡ ἕως τότε σφριγηλὴ κωμόπολις εἶχε καταστῆ μία νεκρόπολις βωβῆ, φρικώδης, ἔρημος, σαβανωμένη μὲ τὸν μαῦρον πέπλον τοῦ θανάτου καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐβασίλευε τόση χαρὰ καὶ ἐξειλίσσετο τόση ζωὴ, κατόπιν οὐδ' ὁ νυκτοκόραξ εὕρισκε θέσιν διὰ τὴν φωλεάν του. Ἡ ἀπαισία ἀναπαράστασις τῆς καταστροφῆς τῶν Παρῶν εἶχε συντελεσθῆ τελείως.

Δὲν κατέρχομαι εἰς λεπτομερείας τῆς καταστροφῆς ἐκείνης οὔτε εἰς λεπτομερείας τῶν ταλαιπωριῶν καὶ βασάνων ἃ ὑπέστησαν οἱ εἰς τὰς ἐσχατίας τῆς Βουλγαρίας ἀπαχθέντες δυστυχεῖς κάτοικοι Ἡρακλείας σύροντες τὰ ράκη τῆς ἑαυτῶν ὑπάρξεως.

Ἐκεῖ παρέμειναν ἐπὶ ὀλόκληρα ἔτη, ἔτη ἀγωνίας καὶ ταλαιπωριῶν, πείνης καὶ ἐξευτελισμοῦ. Δύο ἔτη ὀλόκληρα μακρὰν τῆς γενετήρας των εἰς ξένην γῆν, μεταξὺ ἑτερογλώσσων καὶ ἑτεροφύλων λαῶν.

Ἐκεῖ ἐπὶ τὸν ποταμὸν Δούναβιν, ἐκεῖ ἐκάθησαν καὶ ἐκλαυσαν, ἀναμνησκόμενοι τῆς γλυκείας ἑλληνικῆς πατρίδος καὶ οἱ κοιλάδες τοῦ Μο-

ράβα, εἰς τὰς ἰτέας τοῦ ὁποίου ἐκρέμασαν τὰς λύρας τῶν μοιρολογιῶν των, ἀντήχησαν τοὺς γόους καὶ τοὺς θρήνους τῶν θανόντων συζύγων, μητέρων καὶ τέκνων μας, ὧν ἑκάστη ἐπωδὸς ἦτο ἐπὶ κλησις πρὸς πατρίδα, ὡς ὁ ἦρωας ἐκεῖνος τοῦ Εὐριπιδείου δράματος εὐρισκόμενος ἐν τῇ ξένη γῆ ἀνεφώνει μετὰ λυγμῶν :

ὦ Πατρίς, εἴθε πάντες οἱ νέουσοί σε
οὕτω φιλοῖεν ὡς ἐγὼ καὶ ῥαδίως
οἰκοῖμεν ἄν σε, κοῦ δὲν πάσχοις κακό.

Ἄλλὰ τὴν τρικυμίαν διαδέχεται ἡ γαλήνη καὶ τὴν δυστυχίαν πολλάκις ἡ εὐτυχία. Οὕτω τὸν πόλεμον διεδέχθη ἡ εἰρήνη. Εἶχον ἀνατελεῖ ἐξαίφνης ἡμέραι χαρᾶς, ἡμέραι θριάμβου. Ἡ λογχοφόρος Ἑλλάς ἦτο νικητρία σαρώσασα τὰ ἐχθρικά μέτωπα διὰ τῆς ὀρμητικῆς προελάσεως τῶν στρατευμάτων της. Ὅμηροι καὶ αἰχμάλωτοι ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἐστίαις των.

Καὶ τότε ὁ δεκατισθεὶς ἐκ τῶν παντοίων ἀσθενειῶν καὶ τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου πληθυσμὸς ἐκεῖνος τῆς Τζουμαγιᾶς καὶ περισωθεὶς ἐκ τῶν τόσων ταλαιπωριῶν, ὠθούμενος ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῆς γλυκείας πατρίδος του, ἥς πάντοτε μετὰ δακρύων ἀνεμιμνήσκετο, ἔσπευσε κατευθύνων τὰ βήματά του πρὸς τὴν προσφιλεῖ Τζουμαγιάν, καίτοι ἐγνώριζεν ἤδη ὅτι ἡ πόλις τῶν ὀνείρων του, ἡ προσφιλεῖς του πατρίς, δὲν ὑπῆρχε πλέον, ἀλλ' ἦτο συνθέμελα κατεστραμμένη.

Ἐσπευδον πρὸς τὴν ἀνύπαρκτον πατρίδα, διότι ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς ἐλευθερίας τοὺς εἶχε μεθύσει, ἡ ἀνάμνησις τῆς πατρίδος τοὺς εἶχε γαβρανίσει, καὶ ἡ νοσταλγία διὰ τὴν πάτριον γῆν τοὺς εἶχε καταστήσει σχεδὸν μανιώδεις. Ὁραματίζοντο καὶ ἔβλεπον ἐδῶ κάτω τὰς τεταμένας πρὸς αὐτοὺς χεῖρας τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία νικητρία πλέον τοὺς ἀνέμενε μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας. Καὶ ἔσπευδον ἀκάθεκτοι πρὸς σύλληψιν τοῦ ὀνείρου, πρὸς ἐκπλήρωσιν μακροχρονίου πόθου.

Καὶ ἔπλευσαν τότε ἐν ὥρᾳ χειμῶνος ποταμούς καὶ θαλάσσας, διήνυσαν πεζῆ βουνὰ καὶ χαράδρας καὶ ἐλιμενίσθησαν τέλος εἰς γῆν εὐλίμενον, γῆν ἑλληνικὴν, γῆν τῶν πατέρων των. Δυστυχῶς ἐπέπρωτο ὁ τοσοῦτον καταπονηθεὶς πληθυσμὸς ἐκεῖνος νὰ δοκιμασθῇ καὶ πάλιν σκληρῶς εἰς τὸ τέρμα τοῦ ταξειδίου του, συνεπεία τοῦ ἐπαράτου ἐξανθηματικοῦ τύφου καὶ 500 Τζουμαγιῶται ἔκλεισαν ἐν Καβάλα τοὺς ὀφθαλμούς των χωρὶς νὰ πατήσωσι τὸν πόδα εἰς τὴν πάτριον γῆν.

Καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἦσαν πλέον εὐτυχεῖς. Εἶχαν ἀντικρῦσει τὴν πάτριον γῆν καὶ τοῦτο ἦτο ἀρκετόν. Εἶχον ἀναπνεύσει τὴν αὔραν τῆς πατρίδος των καὶ εἶχον ἴδει τὰ κατεστραμμένα θεμέλια τῶν ἐκκλησιῶν των, τῶν οἰκιῶν των. Εἶχον φιλήσει χῶμα ἑλληνικόν, χῶμα τῆς πατρίδος των.

Τὴν δὲ ἀπελπισίαν διὰ τὰς καταστροφὰς ἐμετρίασεν ἡ ἐλπίς.

Ἐλπὶς μιᾶς καλυτέρας αὔριον, ὅταν συντόμως ἤθελεν ἀναλάβει ὁ κόσμος, τὸ Κράτος, ἢ Πατρίς. Ὁ πατριωτισμὸς των δὲν ἐξηντλεῖτο. Ἦλπιζον καὶ ἀνέμενον, ἀνέμενον ἡμέρας, μῆνας, ἔτη ὀλόκληρα, πάντοτε ἐλπίζοντες καὶ πάντοτε νομοταγῶς φερόμενοι.

Καὶ ὅμως ἡ καλυτέρα ἐκείνη αὔριον οὐδαμοῦ ἐφαίνετο. Ἀντίξοι περιστάσεις, περιπέτειαι τοῦ ἔθνους, ὀλιγωρίαὶ τῶν διαφόρων διαδόχων Κυβερνήσεων ἀπεμάκρυναν τὴν εὐτυχῆ ἐκείνην ἡμέραν τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Τζουμαγιᾶς. Καὶ παρετείνεται ἡ ἀγωνία. Καὶ ὁ λαὸς αὐτὸς ὁ τοσοῦτον καταπονηθεὶς ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ὑποφέρῃ τὰ πάνδεινα ζῶν μέσα εἰς ἀνήλια καὶ ἀνθυγιεινὰ ἐνδαιτήματα, δεκατιζόμενος, καταστρεφόμενος, ἀποθνήσκων ὑπούλως καὶ λεληθότως, οἰκτρῶς καὶ ἀδόξως ὁ λαὸς αὐτός, ὁ ἐπιδείξας τόσον σθένος καὶ τόσην ἀντοχὴν εἰς τὴν διεκδίκησιν τοῦ ἐθνικοῦ του ιδεώδους, ὁ λαὸς αὐτὸς ὁ ἄξιος καλυτέρας τύχης.

Καὶ παρήλθον, διὰ νὰ εἴπωμεν κατὰ τὸν ποιητὴν,

δέκα χρόνοι μεγάλοι,
καὶ εἰς βάτους ἐκρίβη τὸ εὐβοτρῦ κλῆμα
ἡ κόμη γονέων σεπτῶν ἐλευκάνθη
καὶ μείρακες ἤδη τὰ βρέφη μας εἶναι.

Ναί. Δέκα χρόνοι μεγάλοι μαρτυρίου καὶ ταλαιπωρίας. Δέκα αἰῶνες. ὦ, πόσοι πόθοι καὶ πόσοι καῦμοι δὲν ἐσβέσθησαν χωρὶς ποτὲ νὰ ἐκπληρωθοῦν. Πόσοι ὀφθαλμοὶ δὲν ἐκλείσαν χωρὶς νὰ ἴδουν πλέον τὴν νοσταλγηθεῖσαν πατρικὴν οἰκίαν ἀναγεννωμένην ἐκεῖ ὅπου τὸ πρῶτον εἶδον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

Καὶ παρήρχοντο ἔτη, ἀλλ' ἡ ἐλπίς, φρούδη καὶ ματαία ἐλπίς, δὲν εἶχεν ἐγκαταλείψει ποτὲ τοὺς κατοίκους Ἡρακλείας καὶ ἐπίστευον καὶ διησθάνοντο ὅτι θὰ ἤρχετο ἡμέρα, καθ' ἣν ἤθελε νὰ παρουσιασθῇ ὁ Παράκλητος αὐτῶν, ὁ Σωτὴρ αὐτῶν, ὅστις ἤθελεν ἐξαγάγει αὐτοὺς ἀπὸ τὴν δίνην τῶν ταλαιπωριῶν καὶ τοῦ θανάτου, ὅτι θὰ ἤρχετο ἡ θεήλατος ἐκείνη αὐγή, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ αὐτοὶ δὲν θὰ ἦσαν ἄστεγοι, ἀνέστιοι καὶ πλάνητες, ἀλλὰ θὰ εἶχον στέγην, πατρίδα εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς των, εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων των.

Καὶ ἤλπιζον, καὶ ἠύχοντο, καὶ παρεκάλουν ἐπὶ 10 ὀλόκληρα ἔτη, διὰ μυρίων ὑπομνημάτων διεκτραγωδοῦντες τὰ παθήματά των καὶ τὰ πατριωτικὰ των αἰσθήματα καὶ μηδέποτε ἀπελπιζόμενοι.

Πλὴν τέλος καὶ ἡ ἐλπίς ἐκείνη, ἡ ἐλπίς, ἡ παρήγορος θεὰ καὶ πιστὴ σύντροφος τῶν δυστυχοῦντων, ἤρχισε τέλος νὰ ἐγκαταλείπη τοὺς κατοίκους Ἡρακλείας, ὅταν ὁ ἀνάως κρούων ἐπικήδειος κώδων τῆς ἐκκλησίας ὑπενθύμιζεν εἰς αὐτοὺς ὅτι ὁ πληθυσμὸς των δεκατίζεται ἐκ τῶν ἐπιδημιῶν καὶ τῆς ἐλονοσίας.

Καὶ ἐσκέφθησαν τότε πολλοὶ νὰ φύγωσι μακρὰν καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν τόπον τῆς ἐπιγείου αὐτῆς κολάσεως.

Ἄλλ' ὅταν Ὑμεῖς, Ἐξοχώτατε, ἀναλάβετε πρὸ 2 ἐτῶν τὰ ἥνια τοῦ Κράτους, μίᾳ ἐλπίς ἀπόμακρη ἀλλὰ σχεδὸν σταθερὰ ἤρχισε νὰ φωλιάζη εἰς τὰς καρδίας μας, ὅτι ἡ πολυπαθὴς Τζουμαγιά ἤθελεν ἀνοικοδομηθῆ.

Καὶ ἀληθῶς, ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους καὶ τῶν οἰκτιρισμῶν ἠδόκησε μετὰ τόσα χρόνια νὰ στείλῃ ἐν τῷ προσώπῳ Ὑμῶν, Κύριε Πρόεδρε, τὸν ἀγγελὸν του καὶ μηνύσῃ τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα ποῦ ἐστεφάνωσε τὴν ἀγωνίαν δέκα ὀλοκλήρων ἐτῶν, ὅτι ἡ Τζουμαγιά ἤθελεν ἀνοικοδομηθῆ.

Ἡ ἡρωϊκὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐστία ἤθελεν ἀνασυσταθῆ.

Κύριε Πρόεδρε,

Ἦτο ἀφάνταστος ἡ φρενίτις καὶ ἡ ἀγαλλίασις, ἡ ὁποία κατέλαβεν ἅπαντας ἡμᾶς ἅμα τῇ πρώτῃ ἐκείνῃ εἰδήσει. Ρίγη χαρᾶς ἐδουοῦσαν τὰς καρδίας μας καὶ λυγμοὶ ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ ἐπνιγον τὰ στήθη μας.

Ὁ λαὸς τῆς Ἡρακλείας κυλιόμενος μέσα εἰς τοὺς βορβόρους τῶν παραπηγμάτων καὶ πνιγόμενος εἰς τὴν δίνην τῶν ἀσθενειῶν ἐζήτηε σάνιδα σωτηρίας, ἔτοιμος νὰ δράξῃται ταύτης ὀποθενδήποτε τῷ ἐδίδοτο αὕτη. Καὶ τοῦ προσεφέρθη ἡ σωτηρία παρ' Ὑμῶν, μεγάλε Κυβερνήτα. Σεῖς διὰ τῆς μεγάλης ἀποφάσεως ἐσώσατε τὸν πολλαχῶς κινδυνεύοντα καὶ ἀπειλούμενον πληθυσμὸν τοῦτον. Ναί. Δὲν εἶναι ὀφθαλμαπάτη. Εἴσθε ἐνώπιον ἡμῶν, μεταξύ ἡμῶν, ἔτοιμος νὰ καταθέσητε τὸν πρῶτον θεμέλιον λίθον διὰ τῶν χειρῶν σας, εἰς σημεῖον ἐνάρξεως τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς προσφιλοῦς μας Τζουμαγιάς.

Αἱ καρδίαι μας συνέχονται ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ. Εἴμεθα παράφρονες ἐκ χαρᾶς. Καταθέσατε τὸν θεμέλιον λίθον τῆς κωμοπόλεως Ἡρακλείας. Ἡμεῖς ἰστάμεθα ἐν προσοχῇ καὶ ἐν προσευχῇ. Σφυρηλατήσατε τὰ θεμέλια μιᾶς ἡρωϊκῆς καὶ ἐθνικῆς κωμοπόλεως, ὡς ἄλλοτε ἦτο αὕτη, μὲ τὴν εὐχὴν ὅπως ἡ νέα Ἡράκλεια ἀποβῆ πολλῶ ἀνώτερα τῆς παλαιᾶς. Καὶ θ' ἀποβῆ, Ἐξοχώτατε. Σᾶς τὸ ὑπόσχονται οἱ παριστάμενοι μαθηταὶ καὶ ἡ νέα γενεὰ Ἡρακλείας ὅτι θ' ἀποβῶσι πολὺ ἀνώτεροι ἡμῶν καὶ θ' ἀναδείξωσι τὴν πατρίδα των τιμημένην καὶ ἐνδοξον, ἔχοντες πάντοτε ἐν νῷ τὴν συμβουλὴν τοῦ ὀμηρικοῦ ἥρωος Τυδέως πρὸς τὸν υἱὸν του ἀναχωροῦντα διὰ τὴν Τροίαν:

Αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων.

Καὶ ἤδη ὁ λαὸς Ἡρακλείας καταπεπονημένος ἐκ τῶν κακουχιῶν, ἀλλὰ ἀτενίζων πρὸς τὸ μέγεθος τῆς εὐτυχίας του ὀρθοῦται καὶ προσερχόμενος ἐνώπιον Ὑμῶν προσφέρει πρὸς Ὑμᾶς στέφανον ἀμαράντου δόξης, στέφανον πλεγμένον ἀπὸ ἀγριολούλουδα ποῦ ἔχουν μείνει στὴν ἔρημον αὐτὴν γῆν, ὡς σημεῖον ἐλάχιστον ἀφθίτου καὶ αἰωνίου εὐγνωμοσύνης.

Δεχθῆτε, Ἐξοχώτατε, τοῦτον».

Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Ἡρακλείας συνετελέσθη ἐντὸς τοῦ βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος τῶν 6 μηνῶν, καὶ τοῦτο διότι ἐφηρμόσθη ἐν προκειμένῳ τὸ οὐσιαστικὸν ἀποκεντρωτικὸν διοικητικὸν σύστημα.

Ἐπετεύχθη ἡ σχετικῶς εἰς σύντομον χρόνον ἀνοικοδόμησις χάρις βέβαια καὶ κυρίως καὶ τῆς ἐφαρμοσθείσης ἀποκεντρώσεως, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς ἱκανῆς, συνετῆς, εὐρύθμου, χρηστῆς καὶ ἀμερολήπτου διοικήσεως τοῦ τότε Γενικοῦ Διοικητοῦ Μακεδονίας ἀειμνήστου Στυλιανοῦ Γονατᾶ.

Τὴν περᾶτωσιν τῆς ἀνοικοδομήσεως ἐώρτασεν ὁ λαὸς τῆς Τζουμαγιᾶς μὲ πανηγυρικὴν τελετὴν τὴν 14ην Δεκεμβρίου 1930, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Στυλιανὸς Γονατᾶς παρέδωσε τὰς κλεῖδας, τὴν μίαν συμβολικῶς, τῶν ἀνεγερθεισῶν κατοικιῶν εἰς τὸν τότε πρόεδρον Κοινότητος Τζουμαγιᾶς Ἀπόστολον Ἀχούλην. Κατὰ τὴν τελετὴν αὐτὴν παρέστησαν οἱ ἀείμνηστοι Μητροπολίτης Σερρῶν

Αἱ νέα ὁμοίμορφοι κατοικίαι τῆς Ἡρακλείας.

Κωνσταντῖνος Μεγγρέλης μετὰ τοῦ κλήρου, ὁ τότε Ὑπουργὸς Προεδρίας Κυβερνήσεως Ἀχ. Παπαδάτος, οἱ ἀείμνηστοι τότε Ὑπουργοὶ Λ. Ἰασογίδης καὶ Ξ. Λεβαντῆς, οἱ τότε Γερουσιασταὶ Σερρῶν Θεολ. Ἐξηγητῆς καὶ Ι. Δούμπας, ὁ τότε Βουλευτὴς Σερρῶν Ν. Κωνσταντόπουλος, ὁ ἀείμνηστος ἱατρὸς Βασ. Καφταντζῆς καὶ ἄλλοι.

Ἡ Κάτω Τζουμαγιὰ πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς εἶχε πληθυσμὸν περίπου 10.000 κατοίκων. Σήμερον ἔχει περὶ τοὺς 4.500. Ἄνω τῶν 3.000 ἀπέθανον συνεπείᾳ τῆς ὀμῆρειας καὶ τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου εἰς τοὺς δρό-

μους, εἰς τὰς καπναποθήκας, ὡς εἶπομεν, Καβάλας, εἰς Σέρρας εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ μουσικογυμναστικοῦ συλλόγου «'Ορφεύς». Οἱ ὑπόλοιποι διεσκορπίσθησαν εἰς Σέρρας, Θεσσαλονίκην, Σιδηρόκαστρον καὶ ἄλλαχοῦ.

Διὰ τοὺς ἐν Σέρραις ἐγκατασταθέντας Τζουμαγιώτας ἀνηγέρθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους 200 περίπου οἰκίσκοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐστεγάσθησαν οἱ ἄστεγοι Τζουμαγιῶται.

Ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἐπίδοσις τῶν Τζουμαγιωτῶν εἰς κάθε προοδευτικὸν κλάδον εἶναι ἀξιοσημεῖωτος, ἀποδιδομένη εἰς τὴν ἔμφυτον εὐφυΐαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Τὸ δαιμόνιον ἐμπορικὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διακρίνει τοὺς κατοίκους Ἡρακλείας, μὲ τὴν ἐργατικότητα καὶ φιλοτιμίαν των κατέστησεν αὐτὴν ὅπως ἦτο καὶ πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς ἐμπορικῶν κέντρον.

Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Μακεδονίας Στυλιανὸς Γονατᾶς παραδίδων τὰς κλεῖδας τῆς Ἡρακλείας, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνοικοδομήσεως αὐτῆς, εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Κοινότητος Ἀπόστολον Ἀχούλην.

Σήμερον δὲ μὲ τὴν ἀνέγερσιν βιομηχανικῶν καταστημάτων, ἴδρυσιν δημοσίων ὑπηρεσιῶν κλπ., κατέστη ἡ Ἡράκλεια ἂν μὴ ἡ πρώτη, πάντως ἡ δευτέρα πόλις τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς εἶναι κυρίως ἐπαγγελματικὸς καὶ κατὰ δεύτερον λόγον γεωργικός.

Καθ' ἐκάστην Παρασκευὴν τελεῖται τὸ φημισμένο παζάρι, τὸ καθιερωθὲν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Τζουμαγιᾶς, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὅπου συγ-

κεντροῦνται οἱ χωρικοὶ τῶν πέριξ χωρίων καὶ πωλοῦν τὰ προϊόντα των σιτηρά, βάμβακα, φιστίκια, πρῶιμα καὶ ὄψιμα γεωργικὰ προϊόντα, ψάθας, καλάθους καὶ κοφίνια κ.λ.π. Ἐπίσης μεταβαίνουν καὶ πολλοὶ ἐπαγγελματίαι, μεταπράται κ. ἄ. ἀπὸ τὰς Σέρρας, Σιδηρόκαστρον, Πορροία, Νέον Πετρίτσιον καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην ζωέμποροι, διότι τὸ ἐμπόριον ζῶων, μικρῶν καὶ μεγάλων, ὑπερτερεῖ εἰς τὴν Ἡράκλειαν καὶ αὐτῆς τῆς ζωαγορᾶς τῶν Σερρῶν. Ἐπίσης εἰς τὴν Ἡράκλειαν γίνεται καθ' ἕκαστον ἔτος, τὸν μῆνα Αὐγούστου ὁπότε λήγει ἡ συγκομιδὴ τῶν γεωργικῶν προϊόντων, μεγάλη εἰς κίνησιν τετραήμερος ἐμποροζωοπανήγυρις, εἰς τὴν ὁποίαν συρρέουν ἔμποροι καὶ ἔκτος τοῦ νομοῦ Σερρῶν καὶ διεξάγονται ἀγοραπωλησίαι εἰς μεγάλην κλίμακα, ὑφασμάτων, ὑποδημάτων, παντοειδῶν προϊόντων γῆς καὶ τέχνης, ὡς καὶ πολλῶν μεγάλων καὶ μικρῶν ζῶων.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Τὰ ἐκπαιδευτήρια ἀνηγέρθησαν ἐκεῖ ὅπου ἦσαν τὰ καταστραφέντα. Ἐκεῖ ἀνηγέρθη τὸ Αὐτὸν ἐκπαιδευτήριον τὸ 1927 τύπου 12/θεοῦ, σχήματος

Τὰ νέα ἐκπαιδευτήρια τῆς Ἡρακλείας.

Π, διώροφον μὲ 12 αἰθούσας διδασκαλίας. Ἡ θεμελίωσις τοῦ 2ου Δημοτικοῦ ἐγένετο τὸ 1963 καὶ τοῦ 3ου τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1969.

Ἡ Ἡράκλεια ἔχει πλῆρες Γυμνάσιον μὲ 600 περίπου μαθητάς. Ἀποπερατοῦται ἡ ἀνέγερσις τῶν νέων κτιριακῶν ἐγκαταστάσεών του. Πρέπει ὁμως νὰ ἐπεκταθῇ κτιριακῶς διὰ νὰ στεγασθοῦν εἰς αὐτὸ ὅλοι οἱ μαθηταί.

Λειτουργεῖ ὡσαύτως μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα Ἀγροτική Μεταβατική Οἰκοκυρική Σχολή⁽¹⁾ καὶ Ἀγροτικὸν Κτηνιατρεῖον. Εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς Τζουμαγιάς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, πλὴν ἄλλων ἐδίδαξαν καὶ οἱ κάτωθι δημοδιδάσκαλοι καταγόμενοι ἐκ Τζουμαγιάς.

1) Γεώργιος Νικ. Γκουρνέλης, 2) Κωνσταντῖνος Βέλκος, 3) Ἰωάννης Σάνδρος.

Ἐπίσης οἱ ἀείμνηστοι :

1) Νικόλαος Παπαπέτρου, 2) Μιχ. Ἀργυριάδης, 3) Ἰωάννης Ἰσκιούπης, 4) Δημήτριος Πασχαλιάς, 5) Ἐλισάβει Σφαιρίδου (Τόπκα), 6) Εὐάγγελος Σαπουντζής, 7) Χρῖστος Παπαχρίστου, 8) Ἀθανάσιος Ἀθανασούλης, 9) Γεώργιος Πάζης, 10) Ἀλέξανδρος Πέννας, 11) Θωμᾶς Βασ. Τενεκετζής, 12) Θωμᾶς Γεωργίου Γκουρνέλης², 13) Ἀδὰμ Δημητρίου Βαβάσκας, 14) Ἐλευθέριος Νικ. Γκουρνέλης, 15) Κατίνα Βλάχου ἢ Βλάχτση τοῦ Ἰωάννου, 16) Ἀθανάσιος Μπαλάσκας τοῦ Δημητρίου, 17) Βασίλειος Καφταντζής, διδάσκαλος, ἰατρός, συγγραφεὺς καὶ μουσικός.

1. Ἡ ἴδρυσις τῆς Α.Μ.Ο.Σ. (Ἀγροτική Μεταβατική Οἰκοκυρική Σχολή) ἐγένετο τῇ φροντίδι τοῦ τότε Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας Πέτρου Πέννα, κατὰ τὰς χαλεπὰς ἡμέρας τοῦ συμμοριτοπολέμου τῶν ἐτῶν 1946—1949.

2. Κατὰ τὸ ἀπὸ 3 Σεπτεμβρίου 1914 πιστοποιητικὸν τῶν Ἐφόρων τῆς Κοινότητος, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐνεχείρισεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Θωμᾶ Γκουρνέλης, Εἰρηνοδίκης Θεσσαλονίκης : «Πιστοποιεῖται ὅτι ὁ ἐκ τῆς ἡμετέρας κωμοπόλεως καταγόμενος διδάσκαλος Θωμᾶς Γεωργίου Γκουρνέλης ἐδίδαξεν ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τῆς ἐνταῦθα Νέας Συνοικίας ἐπὶ ἕξ συναπτὰ ἔτη, ἀπὸ τοῦ σχολ. ἔτους 1886 - 1887 μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1891 - 1892, κατὰ τὰ πρῶτα τέσσαρα ἔτη (1886 - 1887, 1887 - 1888, 1888 - 1889, 1889 - 1890), ὑπηρετήσας ὡς ἀπλοῦς διδάσκαλος, κατὰ τὰ δύο δὲ τελευταῖα ἔτη (1890 - 1891 καὶ 1891 - 1892) διευθύνων τὴν Ὀκτατάξιον Ἀστικὴν Σχολὴν τῶν Ἀρρένων τῆς Νέας Συνοικίας, ἥτοι τῆς μείζωνος τῶν δύο ἐνταῦθα ἑλληνικῶν ἐνοριῶν, αἵτινες ἕκτοτε ἠνώθησαν καὶ ἤδη ἔχουσιν ἠνωμένα τὰ σχολεῖα, ἀλλὰ τότε εἰσέτι διετέλουν κεχωρισμένα καὶ διετήρουν ἐκατέρω ἴδια ἐκπαιδευτήρια».

Τὸ πιστοποιητικὸν ὑπογράφουν οἱ Ἐφοροὶ τῆς Κοινότητος, ἥτοι

ὁ Πρόεδρος Β. Καφταντζής, ἰατρός

Ν. Καλαμαρτζής

Δημ. Κατσαβάκης

Θωμᾶς Μπρούσας

καὶ ὁ Μητροπολίτης Μελενίκου Παρθένιος

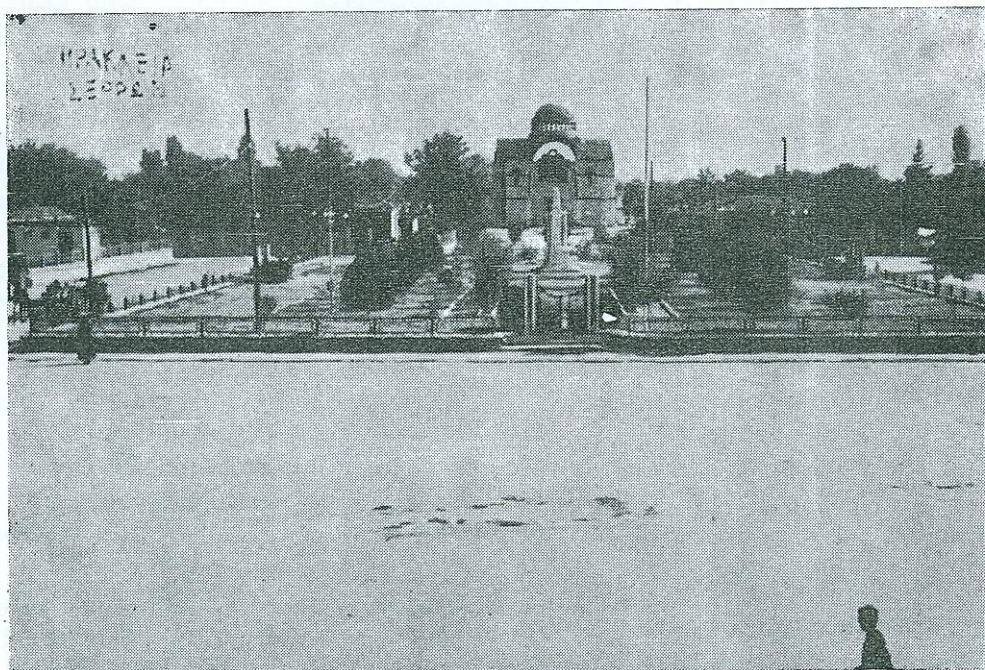
ὅστις ἐπιβεβαίωσι»,

φέρει δὲ κάτωθι τῶν ὑπογραφῶν καὶ δύο σφραγίδας. Ἡ μὲν μία μὲ ἐπιγραφὴν «ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΒΑΡΑΚΛΗ ΤΖΟΥΜΑΓΙΑΣ» 1886, ἡ δὲ ἄλλη «ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ - ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ» 1913.

Ὁ Θωμᾶς Γκουρνέλης ἐν συνεχείᾳ ἐδίδαξεν ἕως τὰ τέλη τῆς ζωῆς του καὶ εἰς τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν τῶν Σεργῶν.

Ὁ Ἱερός Ναός τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Τὸ Α. πάρκον τῆς Ἡρακλείας καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ ὁ περικαλλῆς Ναός τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

ΠΕΡΙΚΑΛΛΗΣ ΝΑΟΣ

Μεγαλοπρεπής ναός «ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου» ἀνηγέρθη εἰς τὸ κεντρικώτερον σημεῖον τῆς πόλεως, ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο ἡ μεγαλύτερα ἐκ τῶν δύο καταστραφεισῶν ἐκκλησιῶν, μὲ εἰσφορὰς τῶν κατοίκων καὶ δωρεὰς τῶν ἐκτὸς τῆς Ἡρακλείας Τζουμαγιωτῶν, ὡς τῶν Ἀχιλλέως Νικ. Παπαπέτρου, καθηγητοῦ Πολυτεχνείου, Ἀριστείδου Νικολ. Παπαπέτρου, μηχανικοῦ, Δημοτηρίου Γ. Πάζη, διαμενόντων εἰς Ἀθήνας, Ἰωάννου Κωνσταντίνου Ζήκα, ἐργολάβου διαμένοντος εἰς Θεσσαλονίκην, καὶ ἄλλων εὐλαβῶν συνδρομητῶν.

Υ Δ Ρ Ε Υ Σ Ι Σ

Οἱ Τζουμαγιῶται πρὸ τοῦ 1912 ὑπέφερον ἀπὸ ἔλλειψιν ποσίμου ὕδατος. Ὑδρεύοντο ἀπὸ τὰ πόσιμα οἰκιακὰ πηγὰδια καὶ ἀπὸ πρόχειρα φρεατίδια μὲ τὶς στάμνες ἐπὶ τοῦ ὄμου ἀπὸ τὸ «Τσιάη».

Τὸ «Τσιάη» ἦτο ἐξοχικὴ ἔκτασις εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Τζουμαγιᾶς, ὅπου ἦσαν τὰ ἐξοχικὰ κέντρα. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ρυάκιον, μᾶλλον ἐποχιακόν, ἀμμῶδες, προερχόμενον ἐκ τοῦ πλησίον τῆς ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος γεφύρας Σιδηροκάστρου—Νέου Πετριτίου σημείου.

Σήμερον ὑπάρχει ἀρδευτικὸν μόνιμον ἔργον. Ἐσώθη ἡ κατάστασις ἀπὸ ἀπόψεως ποσίμου ὕδατος διὰ τῆς ἀνορύξεως ἀρτεσιανοῦ φρέατος κατὰ τὸ 1911 ἐπὶ δημορχίας Ἀθανασούλη, εἰς τὸ προαύλιον τῶν ἐκπαιδευτηρίων. Οἱ κάτοικοι ἐπανηγύρισαν τὸ γεγονός. Ἐπηκολούθησε κατόπιν ἀνόρυξις καὶ ἄλλων ἀρτεσιανῶν εἰς διάφορα σημεῖα ἐντὸς τῆς πόλεως. Σήμερον τὸ ἐσωτερικὸν δίκτυον ὑδρεύσεως ἔχει συμπληρωθῆ καὶ ἡ κατασκευὴ ὕδατοπύργου ἔλυσε πλήρως τὸ πρόβλημα τῆς ὑδρεύσεως. Κάθε οἰκία ἢ κατάστημα ἔχει βρύση.

Λ Α Ο Γ Ρ Α Φ Ι Κ Α

Εἰς τὰ ἐξοχικὰ κέντρα τοῦ «Τσιάη» εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἐλάμβανον χώραν καὶ χοροὶ κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτάς.

Οἱ νεόνυμφοι μετὰ τὴν στέψιν, ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῶν προσκεκλημένων καὶ τῆς ἀκολουθίας μετέβαινον εἰς τὸ «Τσιάη» προηγούμενων τῶν τοπικῶν μουσικῶν ὀργάνων (τὸ πλεῖστον ζουρνὰ καὶ νταούλι). Τὸν χορὸν ἤνοιγεν ἡ νύμφη μὲ τὸν συρτὸν καὶ τραγούδια, διὰ τῶν μουσικῶν ὀργάνων. Ἡ νύμφη ἔκοσμεῖτο, ἐπὶ τοῦ στήθους της, μὲ χρυσᾶ νομίσματα, ντοῦμπλες, πεντόλιρα κ.λ.π. Καὶ αἱ γυναῖκες κατὰ τοὺς χοροὺς ἐπεδείκνυον ἐπίσης ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ μὲ τὰς τοπικὰς ἐνδυμασίας τὰ χρυσᾶ κοσμήματά των. Διὰ χοροὺς ὑπῆρχον καὶ δημόσιοι ἀνοικτοὶ χῶροι (Ἄλταντζῆ, Μόνια, Μιράδες, Σχολεῖο, τὸ Τσιάη κ.λ.π.). Καθ' ἐκάστην Κυριακὴν, σχεδόν, διεξήγοντο μεγάλοι χοροὶ καὶ δὴ κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἀπόκρεω, ἑορταὶ καρναβάλου. Προσήρχοντο καρνάβαλοι ἀπὸ ὅλα τὰ περίχωρα, δεινοὶ χορευταί. Εἰς τὴν Ἡρά-

κλειαν ἐφημίζοντο διὰ τοὺς χοροὺς οἱ Στέργιος Ἰωάννης Μουταφτσῆς (Σούλιος ἐπονομαζόμενος) δεινὸς καὶ ἀκούραστος χορευτῆς, Ἰωάννης Στάγκας, Δημήτριος Ρίζος, Ἀντώνιος Βαβάτσης, Γεώργιος Καμάρης κ. ἄ., ἀπὸ τοὺς νεωτέρους δὲ τότε, ἐπὶ Τουρκίας, οἱ Ἀθανάσιος Δημόκας, Ἀναστάσιος Σιαμίρης, Νικόλαος Σιάρκος, Ἰωάννης Σαμαρᾶς κ. ἄ. Ὁργανοπαῖκται ὑπῆρχον περίφημοι, ὅπως ὁ Βαγγέλης Γκόρας μὲ τὸν Λίτσιον, Νικόλαος Χίτζος (Κόλιας ζουρνατζῆς), Πέτρος Χίτζος, Φερὰτ Μανδύλας (Τουρκόγυφτος), Ζοράπ, βιολίστας ἐξαιρετικὸς κ.λ.

Σήμερον διάδοχος τοῦ Νικολάου Χίτζιου εἶναι ὁ υἱὸς του Μῆττος Χίτζος, ὄργανοπαῖκτης δεινὸς τῆς συγχρόνου μουσικῆς μὲ νότες καὶ δι' ὄλων τῶν πνευστῶν μουσικῶν ὀργάνων. Οἱ τότε χορευταὶ τὸ πλεῖστον ἐπροτίμων παλαιοὺς τουρκικοὺς χοροὺς μὲ τὰ τραγούδια διὰ τῶν ζουρνάδων, Μαγκουστὰρ ἄβασί, Βαλάντου ἄβασί, Μαμουντί, Δράμακιοσιή, Ζάιγκαϊτ ἄβασί, Ὁρμανλή ἄβασί κ. ἄ.¹

Η ΑΝΕΓΕΡΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Ἐνῶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεγέρσεως κατοικιῶν ἐλύθη αἰσίως καὶ ὀριστικῶς, παρέμεινε καὶ ἐβράδυνε πολὺ ἡ ἀνεγερσις τῆς ἀγορᾶς, μέχρι τῆς ὀριστικῆς ρυθμίσεως τοῦ ἀκαθώδους τούτου ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἀψηχόλησεν ἐπὶ πολὺ τοὺς πολυπαθεῖς ἐπαγγελματίας Ἡρακλείας καὶ καθυστέρησε τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορικῆς αὐτῆς κωμοπόλεως.

Ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς πόλεως ἐπεχειρήθη τὸ πρῶτον κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου 1728/1919 «περὶ ἀνεγέρσεως οἰκοδομῶν εἰς τὰς πόλεις, κώμας καὶ συνοικισμοὺς τῆς Μακεδονίας», τὸ δὲ γενόμενον σχέδιον αὐτῆς ἐνεκρίθη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 3898/1922 ἀποφάσεως τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Δὲν ἐπετεύχθη ὅμως ἡ ἀνοικοδόμησις λόγῳ τῶν μεσολαβησάντων πολεμικῶν γεγονότων. Ἐγένετο μὲν ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν κατοικιῶν τὸ 1930, ὡς ἐλέχθη, δὲν εἶχεν ὅμως λυθῆ τὸ πρόβλημα τῆς διανομῆς τῶν οἰκοπέδων τῆς ἀγορᾶς τοῦ ἐγκεκριμένου σχεδίου πόλεως, λόγῳ ἀσυμφωνίας τῶν ἐνδιαφερομένων. Ὑπεχρεώθησαν οὕτως οἱ ἐπαγγελματίαι νὰ ἔχουν τὰ καταστήματά των εἰς τὰ παραπήγματα μέχρι τοῦ ἔτους 1939 καὶ νὰ ἔχουν τὰ ἐμπορεύματά των ἐκτεθειμένα ἐκεῖ εἰς τὴν προσωρινὴν ἀγορὰν, εἰς ἀρκετὴν τῆς νέας πόλεως ἀπόστασιν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀσφαλείας καὶ ἄνευ συγκοινωνίας, ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα. Μετὰ πολλὰς διακυμάνσεις τοῦ προβλήματος τῆς διανομῆς τῶν οἰκοπέδων ἀγορᾶς συνέστη κατὰ τὸν Νόμον 602 «περὶ συνεταιρισμῶν» οἰκοδομικὸς συνεταιρισμὸς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν

1. Τὰ περὶ τῶν χορῶν, τῶν χορευτῶν καὶ τῶν τότε τραγουδιῶν, τὰ ἀφηγήθη εἰς τὸν γράφοντα ἐν Ἡρακλείᾳ τὴν 12-1-1962 ὁ Στέργιος Ἰωάννου Μουταφτσῆς, ἀρχηγὸς τρόπον τινὰ τῶν χορευτῶν τότε.

«Οἰκοδομικὸς Συνεταιρισμὸς ἢ Ἀναγέννησις τῆς Τζουμαγιᾶς», ἐξ ἄρθρων 34, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ ἀνάγερσις καταστημάτων πρὸς ἰδίαν τῶν συνεταιρῶν ἢ καὶ τῶν οἰκογενειῶν των χρῆσιν. Ἰδρυταὶ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐθεωρήθησαν οἱ κάτω ὑπογράψαντες τὸ καταστατικόν: Ἰωάννης Παναγιώτου, Γ. Σιάρκος, Βασίλειος Γκιόσης, Ἀδελφοὶ Ν. Ταγιᾶ, Κωνσταντῖνος Βελιγρατλῆς, Χρῆστος Α. Τζεμαίλας, Κωστάκης Βαβάσκας, Γεώργης Σταμάτης, Χρ. Δ. Πατσιάκας, Ἰωάννης Χρ. Πατσιάκας, Δημήτριος Ρίζος, Ἰωάννης Σάνδρου, Θωμᾶς Τάτσης, Δημ. Πατσιάκας, Ἀπόστολος Ἀχούλης, Μ. Βελιγρατλῆς καὶ Σ. Πασχαλιᾶς.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Συνεταιρισμοῦ τούτου κατὰ τὸ ἀπὸ 1ης Σεπτεμβρίου 1930 μέχρι τέλους Μαΐου 1935 χρονικὸν διάστημα ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν: Κωνσταντῖνου Βελιγρατλῆ, Δημητρίου Ταγιᾶ, Ἰωάννου Πατσιάκα, Ἰωάννου Παναγιώτου καὶ Χριστοῦ Πέρδου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἦτο πρόεδρος αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲν ἐπῆρκουν διὰ τὴν ἀνάγερσιν τῆς ἀγορᾶς τὰ οἰκόπεδα τῶν ἰδιοκτητῶν συνεταιρῶν, ὁ Συνεταιρισμὸς ἠγόρασε μεγάλην οἰκοπεδικὴν ἔκτασιν παρὰ τοῦ ἐν Σέρραις ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ὡς διαχειριστρίας τῆς ἀνταλλαξίμου περιουσίας, καὶ παρὰ τῆς Κοινότητος Ἡρακλείας. Ἐν συνεχείᾳ τὰ οἰκόπεδα ἀγορᾶς, περίπου 450, διενεμήθησαν τὴν 1ην Ἰουλίου 1938. Προηγήθη κτηματογράφησις καὶ ἀποζημιώσεις τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ οὕτω ἡ διανομὴ αὐτῆ διεμόρφωσε καὶ τὸ μόνιμον μέλλον τῶν Ἡρακλειωτῶν ἐπαγγελματιῶν, ἀλλὰ καὶ μίαν συγχρονισμένην ἐπὶ ὠραίου ρυμοτομικοῦ σχεδίου ἀγοράν.

Τὸ τότε διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ Συνεταιρισμοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλεται καὶ ἡ ὅλη προσπάθεια τῆς λύσεως τοῦ τόσον ἀκανθώδους προβλήματος διὰ προηγηθείσης ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιοκτητῶν, ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν: Ἰωάννου Β. Πασχαλιᾶ, προέδρου, Ἀθαν. Βαγγέα, γεν. γραμματέως, Κύρου Χ. Ἀγγέλου, ταμίου, Χριστοῦ Δ. Πατσιάκα καὶ Γεωργίου Σχοινᾶ, συμβούλων.

Οὕτω διὰ τῆς ἀνεγέρσεως καὶ τῶν καταστημάτων τῆς ἀγορᾶς συνεπληρώθη τὸ 1939 ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Κάτω Τζουμαγιᾶς, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς σάχτης της ξαναγεννήθηκεν ὅπως ὁ φοῖνιξ ἐκ τῆς τέφρας.

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΔΗΜΑΡΧΟΙ, ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

Ὁ μακαρίτης Ἀθανάσιος Ἀθανασούλης Δήμαρχος τὸ 1909. Ὁ μακαρίτης Δημήτριος Πάζης ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ 1912 Δήμαρχος τὸ 1913, ὁ ὁποῖος ἐκλέγεται Βουλευτῆς Σερρῶν καὶ τὸν διαδέχεται ὁ μακαρίτης Βασίλειος Καφταντζῆς μέχρι τῆς κατὰ τὸν Αὐγούστον 1916 εἰσβολῆς τῶν Βουλγάρων.

Τὸ 1918 ὁ μακαρίτης Ἰωάννης Ἰσκιούπης, τὸ 1920 ὁ αἰμίμηστος Καφταντζῆς Βασίλειος.

Τὸ 1923 Πρόεδρος Κοινότητος ὁ αἰμίμηστος Στέργιος Βλάχβης.

1926—28 ὁ μακαρίτης Ἰάκωβος Καλαμαρτζῆς. 1928—34 ὁ Ἀπόστολος Ἀχούλης. 1934—40 ὁ μακαρίτης Σπύρος Σάνδρου μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν Βουλγάρων διὰ τρίτην φοράν, ἦτοι μέχρι 1—5—1941 καὶ ἐπηκολούθησεν ἡ Γερμανοβουλγαρικὴ κατοχὴ μέχρι τὸ 1945.

Ἡ Ἡράκλεια ἀνεκηρύχθη εἰς Δῆμον τὸ 1947, ὡς ἐλέχθη, μὲ Δῆμαρχον τὸν Ἰωάννην Πασχαλιᾶν (1947—1950). Κατόπιν ἐγένοντο Δῆμαρχοι κατὰ σειράν οἱ Δημήτριος Πατσιάκας, Δημ. Παραθύρας (δικαστικός) καὶ Χρ. Κωτσινέλης (ἐκπαιδευτικός). Ἐν συνεχείᾳ ὁ Νικόλαος Νικόλτσος (1951—1959) καὶ Νικόλαος Σωτηρίου (1959—1964).

Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1964 ἐξελέγη Δῆμαρχος ὁ Γεώργιος Γκιόσης, δικηγόρος, καὶ ἀντιδήμαρχος ὁ Δημήτριος Πατσιάκας. Πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου ἐξελέγη ὁ Κωνσταντῖνος Τενεκετζῆς. Πρόεδροι τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου διετέλεσαν καὶ οἱ Θωμᾶς Γούσης (1947—1950), Νικ. Νικόλτσος (1951), Στέργιος Βλάχβης (1951—1954), Χρυσ. Καφετζόπουλος (1955—1959), Εὐάγγελος Νικόπουλος (1959—1964). Τὸ ἐκλεγέν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1964 Δημοτικὸν Συμβούλιον ἀπετέλεσαν οἱ Κων. Τενεκετζῆς, Δημ. Ρίτης, Νικ. Νικόλτσος, Θωμᾶς Μίνκος, Γεώργ. Μάγγας, Χρυσ. Καφετζόπουλος, Δημ. Πιπιλάκης, Κων. Ψαθᾶς, Ἡλίας Σαμαρᾶς, Ἰωάννης Πασχαλιᾶς καὶ Δημ. Πατσιάκας.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Τζουμαγιᾶς τὸ 1920 ὑπελογίζετο εἰς 2.500 κατοίκους καὶ τὸ 1965 εἰς 4.500 περίπου.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΒΛΑΧΒΗΣ

Ὅλιγα θὰ σημειώσωμεν καὶ διὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα καὶ τὴν συμβολὴν εἰς αὐτὸν τῶν Τζουμαγιωτῶν.

Ἡ Τζουμαγιὰ καὶ οἱ κάτοικοί της προσέφερον ἑκατόμβας θυσιῶν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας. Ἠγωνίσθησαν μὲ σθένος καὶ αὐταπάρνησιν κατὰ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα 1902—1908, ἀγῶνα ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ προάγγελος διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ πρόδρομος τῶν δύο νικηφόρων βαλκανικῶν πολέμων κατὰ τῆς Τουρκίας τοῦ 1912 καὶ 1913 κατὰ τῆς Βουλγαρίας.

Ἡ πόλις εἶχε προσδιορισθῆ ὡς ἔδρα ἑλληνικοῦ ἀνταρτικοῦ σώματος, τοῦ ὁποῖου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ἀτρόμητος Τζουμαγιώτης Καπετὰν Στέργιος Βλάχβης, μὲ 15 ἀντάρτας, ἐπίλεκτα παλληκάρια Τζουμαγιώτας, ὡς οἱ ἀείμνηστοι ἦρωες Θωμᾶς Τζιντζῆς, Ἀθανάσιος Φεγγαρεᾶς ἢ Κηπουρός, Ἰωάννης Βυσόκαλης, Τάκης Μπόσκοκ κ. ἄ. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἦσαν μεμνημένοι καὶ ἐιργάζοντο εἰς τὸν Ἀγῶνα ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ τολμηροῦ καὶ συνετοῦ ἀειμνήστου Δημητρίου Ρότσκα, ὁ ὁποῖος καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ δικαστηρίου εἰς Σέρρας πρὸ τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος (Χιου-

Ο Μακεδονομάχος Καπετάν Στέργιος Βλάχμπης.

ρουέτ) τοῦ 1908, καὶ λοιπῶν συνεργατῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ οἱ ἀείμνηστοι πατήρ μου καὶ ὁ θεῖος μου Χρῖστος Τζεμαΐλας, ὁ ὁποῖος ἐπίσης κατεδικάσθη μετὰ τοῦ Ρότσκα καὶ ἄλλων καὶ ἀπεφυλακίσθησαν μετὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1908.

Οἱ Νικολάκης Καλαμαρτζῆς καὶ Ἰωάννης Πατσιάκας, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Δημητρίου Ρότσκα ἀπετέλουν μυστικὴν ἐπιτροπὴν μὲ ἔργον τὴν παρακολούθησιν φιλοβουλγαριζόντων καὶ τὴν λήψιν ἀποφάσεων ἐκτελέσεως αὐτῶν ἅμα τῇ ἐκδηλώσει των. Εἰς ἀντίποινα τῆς δολοφονίας ὑπὸ Βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Δημ. Ρότσκα, Ἀναστασίου, ἀπεφασίσθη ἡ ἐκτέλεσις καὶ ἐφονεύθη ὁ πολὺς Μαργαρίτης ἐκδηλωθεὶς ὑπὲρ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς Ρουμανίας.

Οἱ ἀείμνηστοι Ἰωάννης Πατσιάκας, Νικολάκης Καλαμαρτζῆς, Μενέλαος Βλάχβης καὶ ἄλλοι ἐργασθέντες κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα συνε-

Ὁ ὀπλαρχηγὸς Καπετὰν Στέργιος Βλάχβης μετὰ τῆς ἀνταρτικῆς του ὀμάδος.

λήφθησαν ἐν Ἡρακλείᾳ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν εἰσβολὴν των τὸ 1941 καὶ ἀπήχθησαν εἰς τὸ Σιδηρόκαστρον ὅπου εἰς τὰ κρατητήρια ὑπέστησαν βάρβαρα βασανιστήρια. Ὁ Μενέλαος Βλάχβης, δραστήριος ἀλλὰ ἥσυχος ἐπιχειρηματίας, ἐξετελέσθη διότι ἔφερε τὸ ἴδιον ἐπώνυμον μὲ τὸν ἐξάδελφόν του Καπετὰν Στέργιον Βλάχβην, ὁ δὲ Ἰωάννης Πατσιάκας ἀγρίως ἐξετελέσθη εἰς ἄγνωστον καὶ σήμερον τόπον, διότι εἰργάσθη κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα, ἐξετελέσθησαν δὲ καὶ ἄλλοι Μακεδονομάχοι. Ὁ Καπετὰν Στέργιος Βλάχβης ὑπῆρξεν ἡγετικὴ μορφή τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος εἰς τὰς Σέρρας,

τὸν Λαγκαδᾶν καὶ τὴν Χαλκιδικήν. Πρότυπον μακεδονικῆς λεβεντιάς. Σύμβολον μεγαλείου καὶ δόξης μέχρι τῆς τελευταίας του πνοῆς.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κάτω Τζουμαγιάν ὅπου καὶ ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1948, τιμώμενος ἀπὸ ὅλους τοὺς Τζουμαγιώτας, τοὺς Σερραῖους καὶ ὄσους τὸν ἐγνώρισαν¹.

Η ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΕΤΙΜΗΣΕ ΔΥΟ ΕΚΛΕΚΤΑ ΤΕΚΝΑ ΤΗΣ : ΤΟΝ ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΝ ΣΤ. ΒΛΑΧΒΕΗΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΑΘ. ΦΥΛΑΚΤΟΝ

Ὁ Δῆμος Ἡρακλείας, ἐπὶ Δημαρχίας Γεωργίου Γκιόση, ἐτίμησε τὴν 13ην Νοεμβρίου 1966 δύο ἀπὸ τὰ τέκνα τῆς Ἡρακλείας, πρωταγωνιστὰς τοῦ Ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Τὸν πολεμιστὴν ὄπλαρχηγὸν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος καπετὰν Στέργιον Βλάχβεην καὶ τὸν πνευματικὸν ἠγέτην, τὸν μεγάλον ἐκπαιδευτικόν, Ἀθανάσιον Φυλακτόν.

Εἰς πανηγυρικὴν καὶ πάνδημον, παρὰ τὴν συνεχῆ βροχὴν, τελετὴν ἐγένετο ἡ ἀποκάλυψις προτομῆς τοῦ μεγάλου ὄπλαρχηγοῦ καπετὰν Στέργιον Βλάχβεην, στηθείσης εἰς τὸ κεντρικὸν πάρκον τῆς κωμοπόλεως παρὰ τὰ ἐκπαιδευτήρια. Ἡ προτομὴ αὐτὴ προσεφέρθη ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Βορείων Ἑλλήνων, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ παλαιμάχου Μακεδονομάχου, πρώην Ὑπουργοῦ καὶ ἱστορικοῦ συγγραφέως Γεωργίου Μόδη, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἥρωας, ἀλλὰ καὶ ὡς διδαχὴν διὰ τὴν παροῦσαν καὶ τὰς μελλούσας γενεάς.

Ἐπηκολούθησεν ἡ ἀποκάλυψις ἐντοιχισθείσης πλακὸς εἰς κεντρικὴν πλευρὰν τῶν ἐκπαιδευτηρίων: «ΟΔΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΦΥΛΑΚΤΟΥ». Παρέστησαν εἰς τὴν τελετὴν ὁ τότε Νομάρχης Σερρῶν Ἰασονίδης, ὁ Στρατηγὸς διοικητὴς τῆς Νομαρχίας Σερρῶν τότε Κριτσέλης, ὁ διοικητὴς τοῦ συντάγματος Σιδηροκάστρου τότε Δελαγραμμάτικας, οἱ πρώην Βουλευταὶ Πέτρος Πέννας, Πέτρος Μόντζαλας καὶ Γεώργιος Μόσχου, ὁ Ἀδριανὸς Α. Φυλακτὸς, ὑφηγητὴς, υἱὸς τοῦ τιμηθέντος Ἀθανασίου Φυλακτοῦ, μετὰ τῆς συζύγου του, ὁ Εἰσαγγελεὺς Σερρῶν Μεριανός, ὁ γράφων, ἡ σύζυγος τοῦ τιμηθέντος Σουλτάνα Βλάχβεην, τὸ ἐκπαιδευτικὸν Σῶμα τοῦ Νομοῦ Σερρῶν μετὰ τῆς μαθητιώσης Νεολαίας, ὁ πρόεδρος τῶν Μακεδονομάχων ἐκ Θεσσαλονίκης Καραμανώλης, ὁ Μιλτιάδης Μηνᾶς Μακεδονομάχος

1. Περὶ τῆς ἐν γένει δράσεως τοῦ ὄπλαρχηγοῦ ἀνταρτικῆς ὁμάδος τοῦ Καπετὰν Στεργίου Βλάχμπη, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος ἀνὰ τὴν περιφέρειαν Ἡρακλείας καὶ ἀνὰ τὸ Σαντζάκιον τῶν Σερρῶν βλέπε ἐν Πέτρου Θ. Πέννα, Ἱστορία τῶν Σερρῶν. Β' Ἔκδοσις 1966, σελ. 219, 234, 235, 236, 238, 239, 240, 241, 244, 319, 320 καὶ 334. Ὁμοίως Ἀρχεῖον Μακεδ. Ἀγῶνος Παναγ. Δαγκλῆ: Σημειώσεις καὶ ὁδηγίαι Δημοσθένους Φλωριᾶ. Ἔκδοσις κειμένου Β. Λαούρδα. Εἰσαγωγή καὶ σημειώσεις ὑπὸ Πέτρου Πέννα εἰς Σερραϊκὰ Χρονικά. Τόμος Δ', σελ. 136.

ἐκ Σερρών, ὁ Θωμᾶς Βλαχόπουλος, οἱ Διοικηταὶ Χωροφυλακῆς Σερρών Τσῶτσος, Σιντικῆς Ἀλεξίου, οἱ πρόσκοποι Ἡρακλείας, οἱ ὁποῖοι ἀπέδιδον τιμὰς καὶ σύμπας ὁ λαὸς Ἡρακλείας. Ὁμίλησαν ὁ Ἰωάννης Πασχαλιᾶς, Δημοτικὸς Σύμβουλος τότε, ὁ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Βορείων Ἑλλήνων Μόδης, ὁ Καραμανώλης, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ καπετὰν Στέργιου, Στέργιος Βλάχβης, ὁ δήμαρχος Γκιόσης, ὁ ὁποῖος ἠὺχαρίστησε τοὺς προσελθόντας εἰς τὴν διπλὴν τελετὴν καὶ τέλος ὁ τότε νομάρχης Ἰασονίδης.

Ἐμπνευσμένον ἱστορικὸν λόγον ἐξεφώνησεν ὁ δικηγόρος καὶ ἱστορικὸς συγγραφεὺς, πρῶην βουλευτῆς, Πέτρος Πέννας¹, ἀναφερθεὶς εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ὑποδούλου Μακεδονικοῦ λαοῦ, εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ λαοῦ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν τιμηθέντων. Ὁ Μόδης εἶπε μεταξύ ἄλλων ὅτι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν τὰ φρικτὰ γεγονότα ποὺ διεδραματίσθησαν εἰς τὴν Ἀνατ. Μακεδονίαν τὸ 1913, τὸ 1916—18 καὶ τὸ 1941—44. Αὕτη εἶναι, κατέληξεν ὁ Μόδης, ἡ θέλησις καὶ ἡ κληρονομία τῶν τιμηθέντων Καπετὰν Στέργιου Βλάχβη καὶ Ἀθανασίου Φυλακτοῦ καὶ ὄλων τῶν ἄλλων, ποὺ ἠγωνίσθησαν καὶ θυσιάσθησαν γιὰ νὰ εἴμαστε ἡμεῖς σήμερον ἐλεύθεροι.

1. Ὁ ὑπὸ τοῦ Πέτρου Πέννα ἐκφωνηθεὶς λόγος ἐδημοσιεύθη ὁλόκληρος εἰς τὴν ἐφημερίδα «Πρόσδος» τῶν Σερρών τῆς 14ης καὶ 15ης Νοεμβρίου 1966.

ΕΠΙΦΑΝΗ ΤΕΚΝΑ ΤΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ

I

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΧΡ. ΦΥΛΑΚΤΟΣ (1860—1924)

Ὁ ἀείμνηστος Ἀθανάσιος Χριστοδούλου Φυλακτὸς ὑπῆρξε προεξάρχουσα φυσιογνωμία, μορφή τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου, καὶ ὡς καθηγητῆς καὶ γυμνασιάρχης. Ἐπὶ δεκάδας ἔτων ἐγαλοῦχησε γενεὰς ὀλοκλήρους μαθητῶν καὶ μαθητριῶν μὲ τὰ νάματα τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας, τόσον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κάτω Τζουμαγιάν τὸ 1860. Τὰς δημοτικὰς σπουδὰς του διήνυσεν εἰς τὴν γενέτειράν του, τὰς δὲ γυμνασιακὰς εἰς τὸ ἐν Σέρραις Διδασκαλεῖον τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου. Ὡς ὑπότροφος κατόπιν τοῦ Βελλιεῖου κληροδοτήματος ἐσπούδασεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ αὐτῆς τὴν 1ην Μαΐου 1883. Ἐτελειοποίησε τὰς σπουδὰς του εἰς τὰ Φιλοσοφικὰ καὶ Παιδαγωγικὰ παρὰ τῷ διασήμῳ καθηγητῇ Rhein ἐπὶ διετίαν ἐν Μονάχῳ (1891—1893). Ἐδίδαξεν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἐν Μακεδονίᾳ, Θράκῃ, Βορείῳ Ἠπείρῳ, Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, Κύπρῳ καὶ Ἀθήναις.

Ἐμβριθέστατος περὶ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν Φιλολογίαν ὡς καὶ τὴν Παιδαγωγικὴν, ἐδίδαξε τὸ πρῶτον μὲν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον Μελενίκου (1883—1884), ἐν συνεχείᾳ δὲ ὡς καθηγητῆς εἰς τὰ Γυμνάσια Θεσσαλονίκης (1884—1885) καὶ εἰς τὸ Γυμνάσιον Σερρῶν (1885—1888) τοῦ ὁποίου ἐ χρημάτισεν ἀκολούθως γυμνασιάρχης (1888—1890). Ἐν συνεχείᾳ διετέλεσε γυμνασιάρχης εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Γυμνάσια Ἀδριανουπόλεως (1893—1895), Κορυτσᾶς (1895—1896) καὶ διὰ δευτέραν φορὰν Σερρῶν (1896—1900).

Διετέλεσεν ἐπὶ ἑξαετίαν Γυμνασιάρχης εἰς τὸ Μαρᾶσλειον Γυμνάσιον καὶ Διευθυντῆς τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων Φιλιππουπόλεως (1900—1906) δηλαδὴ μέχρι τῆς χρονολογίας κατὰ τὴν ὁποίαν συνετελέσθη ἡ τραγωδία τῶν αὐτόθι Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν διὰ τῆς καταστροφῆς τούτων καὶ δὴ τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Φιλιππουπόλεως. Ἐν συνεχείᾳ διὰ τρίτην ἤδη φορὰν διευθύνει ὡς γυμνασιάρχης τὸ Γυμνάσιον Σερρῶν (1906—1908) εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Κατόπιν εὐρίσκομεν τὸν Ἀθανάσιον Φυλακτὸν εἰς τὸ ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου Παγκύπριον Γυμνάσιον ὡς γυμνασιάρχην ἀπὸ τοῦ 1908—1911, εἰς Θήβας γυμνασιάρχην ἀπὸ τοῦ 1911—1912,

εἰς Λαμίαν γυμνασιάρχην (1912—1913). Εἰς Ἀθήνας ἐπίσης εἰς τὸ Α' Βαρβάκειον Γυμνάσιον ἀπὸ τοῦ 1913—1921 καὶ τέλος εἰς Λευκωσίαν Κύπρου πάλιν ὡς γυμνασιάρχην τοῦ Παγκυπρίου (1921—1924) διωρισθεὶς καὶ διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1924—1925), ὅπου καὶ ἀπεβίωσεν αἰφνιδίως τὴν 10ην Ὀκτωβρίου 1924, ἐρχόμενος εἰς τὸ Γυμνάσιον τὴν πρώτην κατὰ τὴν συνηθι-

Ἀθανάσιος Χρ. Φυλακτὸς

σμένην ὥραν, ἐκ συγκοπῆς καρδίας καθ' ὁδόν, ἐν ὑπηρεσίᾳ καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός του.

Κατὰ τὴν λαμπροτέραν, ὡς ἄνω, διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν περίοδον τοῦ ἐν γένει ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ ὁ Ἀθανάσιος Φυλακτὸς ὑπῆρξεν ἀκάματος διδάσκαλος, ἐνθουσιώδης παιδαγωγὸς καὶ ἀκάματος κῆρυξ τῆς Ἑθνικῆς Ἰδέας. Εἰργάσθη μὲ πατριωτικὴν δραστηριότητα κατὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα καὶ κατὰ τὴν σκληροτέραν περίοδον δοκιμασίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τοποθετούμενος ἐκάστοτε ἐπικαίρως ὅπου αἱ ἔθνικαὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνάγκαι τὸ ἐκάλουν. Ὑπῆρξε καὶ μέγας διδάσκαλος. Οἱ πανηγυρικοὶ αὐτοῦ λόγοι καὶ ἡ διδασκαλία του ἐν γένει ἦσαν ἀληθῶς πνευματικὸν ἐντρύφημα μὲ ὑψηλὰ νοήματα καὶ ἰδέας ἀρτίας ἐπὶ φιλοσοφικοκοινωνικῶν καὶ Παιδαγωγικῶν ζητημάτων, ἐξικνούμενος μάλιστα εἰς

δυσπροσπέλαστον ὕψος εἰς τὸν χειρισμὸν τῆς ἀθανάτου Ἑλληνικῆς γλώσσης¹.

Ὁ υἱὸς τοῦ ἀειμνήστου Γυμνασιάρχου Ἀθανασίου Χρ. Φυλακτοῦ δρ Ἀδριανὸς Α. Φυλακτὸς, ὑφυγητῆς τῆς Παθολογικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐξέδωκε τὸ περισπούδαστον ἱστορικὸν βιβλίον «Λόγοι Ἐκπαιδευτικοὶ καὶ Πανηγυρικοὶ † Ἀθανασίου Χρ. Φυλακτοῦ Γυμνασιάρχου (1859 - 1924), Ἀθῆναι 1966, μετὰ προλόγων † Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀντ. Δ. Κεραμοπούλλου, δρος Κ. Σπυριδάκι καὶ Δρος Θ. Δέρβη». Ὁ ἀείμνηστος Ἀντώνιος Κεραμόπουλλος, ὁμότιμος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀκαδημαϊκός, ἔγραψεν ἐν τῷ προλόγῳ του καὶ τὰ ἐξῆς: «Τὸν Ἀθανάσιον Φυλακτὸν ἐγνώρισα καὶ ἐξετίμησα ἐν Θήβαις ὡς σοφὸν καὶ δραστήριον Γυμνασιάρχην (1911 - 12). Προϊόντα τῆς σοφίας του ἔχομεν «Λόγοι τινὲς διευθυντικοί», οἱ ὁποῖοι ἐτυπώθησαν εἰς μὲν ἐν Φιλιππουπόλει ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὰς ἐξετάσεις τῶν ἐκεῖ ποτὲ Ζαριφείων διδασκαλείων τὸ 1903 καὶ τινες ἐν Κύπρῳ ἐκφωνηθέντες τῷ 1909 ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ τῆς Λευκωσίας τῆς Κύπρου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ ἐν τῷ Παγκυπρίῳ τῇ 6ῃ Ὀκτωβρίου 1921, 2α Φεβρουαρίου 1922, 22α Ἰουνίου 1922, 3ῃ Ἰουλίου 1923.

Ὁ πρῶτος λόγος ἐτυπώθη ἐν τῇ ἑφημερίδι «Φιλιππούπολις» τὴν 24ην Ἰουνίου 1903, ὁ δεῦτερος ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ τῷ 1909 ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν τῇ Κυπριακῇ ἑφημερίδι «Κυπριακὸς φύλαξ».

Εἰς τοὺς λόγους τούτους ἡ φιλολογικὴ Ἑλληνομάθεια καὶ ἡ φιλοσοφικὴ μόρφωσις ἄγουσι τὸν Φυλακτὸν εἰς ἄκραν καθαρεύουσαν. Ὁ πρῶτος λόγος ἀσχολεῖται περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ γραμματικῆς καὶ περὶ τῆς μορφωτικῆς δυνάμεώς της, καταλήγει δὲ ὁ Φυλακτὸς διὰ προσφωνήσεως πρὸς τοὺς μαθητὰς ὡς ἐξῆς: «Σκέψασθε, ἀγαπητὴ νεολαία, οἷας ἐλπίδας ἐν ὑμῖν κατέθετο τὸ Ἔθνος, ὁπόσων πληγῶν τὴν ἐπούλωσιν ὑμῖν ἐνεπέστησαν αἱ πλήρεις προσδοκιῶν παροιχόμεναι γενεαί, καὶ τότε θὰ κατανοήσητε, ὅτι καλεῖσθε εἰς ἀγῶνα δυσχερέστατον μὲν, ἀλλ' ἅμα εὐγενέστατον, τὸν μόνον τιμῶντα τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, τῆς ἀκαμάτου δηλαδὴ δράσεως ὑπὲρ κατισχύσεως τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν κατὰ πάσης ἐν τῇ κοινῶνιᾳ ἐκτροπῆς» κλπ. Καὶ συνεχίζει τὸν πρόλογόν του ὁ Κεραμόπουλλος, διὰ τὸν Φυλακτὸν: «Ὁ ἄλλος λόγος, ὁ ἐν Κύπρῳ ρηθεὶς, εἶναι βαθυτέρος καὶ φιλοσοφικώτερος, ἐκπέμπει δὲ πολλὰς γνώμας ἀξιωματικὰς περὶ τῆς παιδείας καὶ τοῦ βίου καθ' ὅλον, ἰδίᾳ δὲ «περὶ τῆς ἠθικῆς ἀρχῆς καὶ κοινωνικῆς ἐξελικτικῆς θεωρίας» κλπ. Εἰς πάντας τοὺς λόγους τοῦ Φυλακτοῦ ἐπικρατεῖ καθαρότης γλωσσικοῦ αἰσθήματος, ἐξαιρετος προσοχὴ πρὸς τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Παγκυπρίου, ἀλλ' ἐκπλήσσει πρὸ πάντων ὁ ἰσχυρὸς πατριωτισμὸς, ὁ ἀποπνέων ἐξ ἐκάστης φράσεως τῶν λόγων ὡς Γυμνασιάρχου, ὅχι

1. Πέτρος Θ. Πέννα, Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία Σεραφῶν - Μελενίκου, Σεραφικὰ Χρονικά, τ. Β' (1957), σ. 291-93.

μόνον ὅταν χαιρετίζη τὸν ἐπίλαρχον Ι. Χ. Τσαγκαρίδην, ἀλλὰ καὶ ὅταν χαιρετίζη τοὺς μαθητὰς τοῦ Παγκυπρίου».

Ὁ δρ. Κωνσταντῖνος Σπυριδάκις, τέως Γυμνασιάρχης τοῦ Παγκυπρίου καὶ Ὑπουργὸς Παιδείας τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, εἰς τὸν ἀπὸ 25ης Φεβρουαρίου 1955, Γυμνασιάρχης ὢν ἐν Λευκωσίᾳ, πρόλογόν του μεταξὺ ἄλλων γράφει καὶ τὸ ἑξῆς : «Ἐθεώρει, ὁ Φυλακτός, ὅτι ἔπρεπεν εἰς πᾶσαν παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν νὰ ἀπευθύνῃ τὸν λόγον πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τὴν κοινωνίαν ἐν γένει, λέγων λόγους πανηγυρικοὺς ἢ πραγματευόμενος ἐν διαλέξει θέματα μετὰ βάθους σοφίας καὶ κάλλους λόγου. Αἱ ὁμιλίες του αὐταὶ ἐδημοσιεύοντο κατὰ κανόνα εἰς τὸν ἐγγώριον τύπον καὶ εἰς ἰδιαίτερα τεύχη. Τοιοῦτοι εἶναι δύο λόγοι πανηγυρικοὶ εἰς τὴν ἐορτὴν τῶν Γραμμάτων, λόγοι ἐπὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ σχολείου, λόγος εἰς τὴν ἐορτὴν τῆς Σημαίας, προσφώνησις εἰς τὸν Κύπριον ἐπίλαρχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ Ἰ. Τσαγκαρίδην κ. ἄ. (βλ. ἐφημ. «Κυπριακὸς Φύλαξ» Λευκωσίας, τῶν ἐτῶν 1910, 1921, 1922 καὶ 1923). Ἐνα ἕξ αὐτῶν, περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ, λέγει ὁ Σπυριδάκις, εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ ἀκούσω προσωπικῶς κατὰ τὸ 1924, ὢν τότε καθηγητὴς τοῦ σχολείου, διατηρῶ δ' ἔκτοτε ζωηρὰν εἰς τὴν μνήμην μου τὴν βαθεῖαν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ ἡ καλλιέπεια τοῦ ὕφους καὶ τὸ βάθος τῶν νοημάτων καὶ ἱστορικῶν γνώσεών του.

Ἡ μελέτη τῶν λόγων ἐν γένει τοὺς ἀποδεικνύει ὡς σπάνια δείγματα ρητορικῆς τέχνης καὶ συστηματικῆς καταρτίσεως ἐκπαιδευτικοῦ ἀνδρός». Καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐν καταλήξει ὁ Σπυριδάκις γράφει : «Ἡ πολυμαθία τοῦ ἀνδρός καὶ ἡ αὐστηρότης τοῦ ἤθους του ἐπέβαλον αὐτὸν εἰς τὴν συνείδησιν φίλων καὶ ἀντιπάλων. Εἰς ἔνδειξιν τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτόν, ὁ Δῆμος ὠνόμασε μίαν τῶν ὁδῶν τῆς Λευκωσίας ὁδὸν Ἀθανασίου Φυλακτοῦ».

Ὁ δρ. Θεμιστοκλῆς Δέρβης, ἱατρός, πολιτευτὴς, τέως δήμαρχος Λευκωσίας, εἰς τὸν ἀπὸ 19-6-1964 ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου πρόλογόν του γράφει : «Ἡ συμβολὴ τοῦ ἀειμνήστου Ἀθανασίου Φυλακτοῦ, ἀληθοῦς Ἐθνικοῦ διδασκάλου ἐν ὅλῃ τῆς λέξεως σημασία, εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας ὑπῆρξεν ὄχι μόνον πολύτιμος, ἀλλὰ καὶ φωτεινὴ. Μετὰ συγκινήσεως ἀφιερῶνω εἰς τὴν μνήμην τοῦ διαπρεποῦς ἀνδρός καὶ σεβαστοῦ μου γυμνασιάρχου τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμὰς ἐν εἴδει προλόγου εἰς τὴν συλλογὴν τῶν πανηγυρικῶν, διαλέξεων καὶ ὁμιλιῶν του συγκεντρουμένων σήμερον διὰ πρώτην φορὰν εἰς βιβλίον. Ἡ ἀνάθεσις εἰς τὸν Ἀθανάσιον Φυλακτὸν τῆς διευθύνσεως τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτηρίου τῆς Κύπρου, τοῦ Παγκυπρίου δηλαδὴ Γυμνασίου καὶ τοῦ Παγκυπρίου Διδασκαλείου, ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία μιᾶς νέας ἐθνικῆς ἀποστολῆς, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ἡ ἀρχὴ μιᾶς νέας μεθόδου διδασκαλίας. Πρῶτος ὁ ἀειμνήστος Ἀθανάσιος Φυλακτός ἐσυστηματοποίησε, παραλλήλως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀρχαίων Ἑλλή-

νων και Λατίνων συγγραφέων, και την διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας και εισηγάγε παρ' ἡμῖν τὰς νεωτέρας παιδαγωγικὰς μεθόδους πρὸς διαμόρφωσιν τῶν Ἑλλήνων Κυπρίων διδασκάλων, τοὺς ὁποίους κατέστησε πραγματικοὺς Ἐθναποστόλους εἰς τὴν ἀλύτρωτον Μεγαλόνησον.

Εἰς ἐκτίμησιν τοῦ ἔργου τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου και τῶν μελετημάτων του κατὰ τὴν περίοδον τῆς δημαρχίας μου ἐδόθη, τῇ εισηγήσει μου, τὸ ὄνομά του εἰς ὁδὸν τῆς Κυπριακῆς πρωτεύουσας, τὴν ὁποίαν τόσον ἠγάπησε και διὰ τοῦ ἐνθέρμου ζήλου και τῶν φώτων τῶν γνώσεών του τόσον ἐξυπηρετήσεν τὰς σκοτεινὰς ἡμέρας». ¹

II

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΧΡ. ΠΑΖΗΣ (1875 — 1953)

Μία ἀπὸ τὰς λαμπρὰς και ἐξεχούσας φυσιογνωμίας τῆς Ἡρακλείας ὑπῆρξε και ὁ ἀειμνήστος Δημήτριος Χρίστου Πάζης.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἡράκλειαν τὸ 1875. Ἐφοίτησεν εἰς τὸ Δημοτικὸν Τζουμαγιᾶς και τὸ Γυμνάσιον Σεργῶν, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐνεγράφη και ἐτελείωσε τὴν Ἱατρικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς Ἱατρικῆς ἐκηρύχθη ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897, ὁπότε ὁ Δημήτριος Πάζης κατετάγη εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν ὡς ἐθελοντής.

Τὸ 1902—1903, λόγῳ τῆς ἐνεργοῦ δράσεώς του εἰς τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα, διώκεται ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν και ἀναγκάζεται νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Κρήτην. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐξακολουθεῖ τὴν πατριωτικὴν δράσιν και τὸ 1907 καταδικάζεται ἀπὸ τὰ τουρκικὰ δικαστήρια εἰς θάνατον. Φυγαδεύεται εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου ἐγκαθίσταται εἰς τὸ Λιόπεσι Ἀττικῆς και ἐργάζεται ὡς ἱατρός. Μετὰ ἀπὸ τὸ νεοτουρκικὸν Σύνταγμα τοῦ ἐδόθη χάρις τὸ 1908 και ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειράν του διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τοὺς ἀγῶνας του. Τὸ 1913 ἐκλέγεται ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν δήμαρχος Τζουμαγιᾶς. Μετὰ τὴν λῆξιν τῶν βουλγαρικῶν πολέμων ἐπολιτεύθη ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Εἰς τὰς πρώτας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκλογὰς ἐξελέγη πανηγυρικῶς βουλευτὴς νομοῦ Σεργῶν.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εἰσβολῆς τῶν Βουλγάρων εἰς Τζουμαγιάν (6ην Αὐγούστου 1916), ὁ Πάζης εὐρίσκεται εἰς τὴν Τζουμαγιάν καταζητούμενος ἀμέσως ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Ὡς ἐκ θαύματος φυγαδεύεται ἀπὸ πιστὰ παλληκάρια τῆς Τζουμαγιᾶς και φθάνει εἰς Θεσσαλονίκην μετὰ πολυήμερους ταλαιπωρίας. Ἀμέσως προσεχώρησεν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Βενιζέλου, τὸ 1916, τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, συνδεόμενος μετὰ τοῦ μακαρίτου Ρέπουλη.

1. Ἄδριανοῦ Α. Φυλακτοῦ, Λόγοι Ἐκπαιδευτικοῦ και Πανηγυρικοῦ Ἀθανασίου Χρ. Φυλακτοῦ Γυμνασιάρχου, Ἀθῆναι 1966.—Πέτρου Θ. Πένη, Ἱστορία τῶν Σεργῶν 1383—1913, Ἀθῆναι 1966, σελ. 423 424.

Τὸ 1919 γίνεται ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς. Ἐβοήθησε τότε τοὺς παλινοστήσαντας ἐκ τῆς ὀμηρείας Τζουμαγιώτας καὶ τῆς περιφερείας Τζουμαγιᾶς διὰ χορηγήσεως εἰς τοὺς ἐπαγγελματίας δανείων, τροφῶν, ἐνδυμασιῶν κλπ., εἰς δὲ τοὺς γεωργοὺς ἐπίσης γεωργικῶν ἐργαλείων, σπόρων, ζώων, τροφῶν κ. ἄ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1921 συνυπέγραψε τὸ «Μανιφέστο» κατὰ τῆς Δυναστείας καὶ ὑπὲρ τῆς Δημοκρατίας μετὰ τῶν Ἀλεξάνδρου Παπαναστασίου ὡς ἀρχι-

Δημήτριος Πάζης

γοῦ, Κωνσταντίνου Μελά, προέδρου δημοτικοῦ συμβουλίου Ἀθηνῶν, Θρασυβούλου Πετμεζᾶ, καθηγητοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου, Σπύρου Θεοδοροπούλου, δικηγόρου, Θαλῆ Κουτούπη, δημοσιογράφου, Κωνσταντίνου Τριανταφυλλοπούλου, καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Καὶ οἱ ἑπτὰ συνελήφθησαν, ἐδικάσθησαν καὶ κατεδικάσθησαν εἰς τὴν Λαμίαν καὶ ἐφυλακίσθησαν. Ὄταν βραδύτερον ἐσχηματίσθη ἡ πρώτη Κυβέρνησις Παπαναστασίου κατὰ τὸ 1923--24, ὁ Δημήτριος Πάζης διωρίσθη Ὑπουργὸς τῆς Ὑγιεινῆς. Καὶ τότε ἐβοήθησε τὴν γενέτειράν του καὶ τὸν νομὸν Σερρῶν. Τὸ 1929 ἐξελέγη Γερούσιαστής, μέχρι τῆς διαλύσεως καὶ καταργήσεως τῆς Γερούσιας τὸ 1935—1936.

Ὁ Δημ. Πάζης ἐξασκῶν μὲ ἀλτρουϊσμὸν καὶ ἀνωτερότητα τὸ ἱατρικὸν τοῦ λειτούργημα ἐπεκαλεῖτο ἱατρὸς τῶν πτωχῶν, καὶ ὡς πολιτικὸς ἐξ ἴσου ἄφωσιωμένος πρὸς πένητας καὶ πλουσίους κατέστη ἴνδαλμα τῆς μακεδονικῆς ἐκείνης περιοχῆς, ἐνῶ συγχρόνως, ὡς μυστικὸς ἱεροφάντης τῆς ἐλευθε-

ρίας τῶν Μακεδόνων, εἶχε πλουσίαν δρασίαν εἰς τὸν ἀξέχαστον Μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ 1902—1908, συνεργαζόμενος μὲ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα τοῦ τομέως ἐκείνου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἀναγνωρίζουσα ἡ πατρίς τὰς πρὸς τὸ Ἔθνος ὑπηρεσίας του, τοῦ ἀπένειμε τὸ μετάλλιον τοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος, τὸ ὁποῖον μετριοφρόνως πάντοτε ἐφύλασσε ὡς σύμβολον.

Ὁ ἀείμνηστος Δημήτριος Πάζης ἀπεβίωσε τὸ 1953 εἰς Ἀθήνας καὶ ἀφῆκε τέκνα ἀρτίως ἐφωδιασμένα μὲ ἀρετὰς χρησίμους εἰς τὴν κοινωνίαν μας.

III

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΜΑΝΑΣΗΣ (1925—1951)¹

Ὁ Ἰωάννης Μανασῆς ἐγεννήθη εἰς Ἡράκλειαν τὸ 1925. Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων, ἐξῆλθε τὸ 1948 ἀνθυπολοχαγός. Διεκρίνετο πάντοτε διὰ τὸ ἦθος, τὴν μελετηρότητά του καὶ τὴν ἀφο-

Ἰωάννης Θ. Μανασῆς

σίωσιν εἰς τὸ καθῆκον. Διεκρίνετο ἐπίσης καὶ διὰ τὴν λεβεντιάν του, τὸ ὄραιότατον περᾶσθημα καὶ τὴν περιφρόνησίν του πρὸς τὸν κίνδυνον. Ὡρως εἰς τὸν Γράμμον, ἐγένετο καὶ ὁ ἦρως τῶν ἡρώων τῆς μακρυνῆς αἱματοβρέ-

1. Βλέπε βιογραφίας αὐτοῦ καὶ εἰς ἐφημ. «Πρόοδος» τῶν Σεργῶν τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1952 καὶ 24ης Ὀκτωβρίου 1953.

κου Κορέας. Ὑπῆρξεν ὁ σημαιοφόρος τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος κατὰ τὴν ἀλησμόνητον τελετὴν τῆς παραδόσεως τῆς Πολεμικῆς Σημαίας ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Σημαίας ὑπὸ τοῦ Ο.Η.Ε. ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ ἀπεσταλμένου τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν.

Εἰς τὴν Κορέαν ἔλαβε μέρος εἰς ἀλλεπαλλήλους μάχας καὶ κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς 8ης καὶ 9ης Φεβρουαρίου 1951 πρὸς κατάληψιν ὑψώματος ἐπὶ κεφαλῆς δύο διμοιριῶν, σκληρῶς καὶ συνεχῶς μαχόμενος ἐναντίον δυνάμεως 400 Κινέζων, ἔπεσεν ὡς ἦρος, ὁ ὠραῖος Ἕλλην ἀξιωματικός. Πρῶτος μεταξὺ τῶν πρώτων, ἀψηφῶν τὸ πυκνότατον πῦρ τοῦ ἐχθροῦ, ἐμψυχῶνων τοὺς ἄνδρας του καὶ παρέχων ἑαυτὸν παράδειγμα, ὡς ἀναγράφεται εἰς τὴν ἡμερησίαν διαταγὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν στρατευμάτων τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν.

Εἰς μεταθανάτιον ἀναγνώρισιν τοῦ ἠρωϊσμοῦ του καὶ τῆς ἀξίας τῆς αὐτοθυσίας του ἐδόθη εἰς τὸ ἀνώνυμο ὕψωμα, τὸ ὄνομα τοῦ Ὑπολοχαγοῦ «ΜΑΝΑΣΗ».

Ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τοῦ ἀπένειμε τὸ Ἄνωτατον Στρατιωτικὸν Παράσημον, τὸ «Χρυσοῦν Μετάλλιον τοῦ Ἀργυροῦ Ἀστέρος». Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τὸ «Ἀριστεῖον Ἀνδρείας» καὶ τέλος ὁ Δῆμος Ἡρακλείας ὠνόμασε μίαν κεντρικὴν ὁδὸν τῆς γενετείρας του εἰς ὁδὸν ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΝΑΣΗ.

Αὕτη εἶναι εἰς ἀδρὰς γραμμὰς ἡ σταδιοδρομία καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς Ἡρακλείας, πρῶην Κάτω Τζουμαγιᾶς. Ἡ Ἡράκλεια ἀναπτύσσεται γοργῶς μὲ προοπτικὴν σημαντικῆς προόδου καὶ καθίσταται ὁσημέραι ἀξιοζήλευτος, τόσον διὰ τὴν καλὴν ρυμοτομίαν της, ὅσον καὶ διὰ τὰ εὐπρεπῆ καὶ ἐν μέσῳ κήπων οἰκοδομήματά της. Ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις καὶ ἀνάπτυξις της ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς φροντίδας τῶν ἀρμοδίων καὶ ἐνίσχυσιν ὑπὸ τοῦ Κράτους πρὸς τὴν ἀκριτικὴν αὐτὴν πολυβασιανισθεῖσαν κωμόπολιν.

100

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
Πρόλογος	105
Ἡ Ἡράκλεια	107
Καταγωγή καὶ προέλευσις τῶν Τζουμαγιωτῶν.—Τὸ κουτσοβλαχικὸν ἰδίωμα αὐτῶν	110
Ἡ πρὸ τοῦ 1916 Κάτω Τζουμαγιά	115
Ἡ εἰσβολὴ τῶν Βουλγάρων τὸ 1916. Καταστροφὴ τῆς Τζουμαγιᾶς.—Ἡ ὄμηρεια	121
Ἐπιστροφὴ ἐκ τῆς ὄμηρειας.—Παλινόστησις	124
Ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Ἡρακλείας	131
Ἡ ἐκπαίδευσις	141
Περικαλλῆς ναὸς	144
Ἵδρευσις	144
Ἡ ἀνέγερσις τῆς ἀγορᾶς	145
Διατελέσαντες Δήμαρχοι, Πρόεδροι καὶ Σύμβουλοι	146
Μακεδονικὸς Ἀγών.—Καπετὰν Στέργιος Βλάχβεης	147
Ἡ Ἡράκλεια ἐτίμησε δύο ἐκλεκτὰ τέκνα της	150
Ἐπιφανῆ τέκνα τῆς Ἡρακλείας	152
Ἀθανάσιος Χρ. Φυλακτὸς	152
Δημήτριος Χρ. Πάζης	156
Ἰωάννης Θ. Μανασῆς	158